KADİR MISIROĞLU

Makbul ve Maktul İbrahim Paşa

Bu Bir Sebil Yayınıdır

MAKBUL VE MAKTUL İBRAHİM PAŞA

-Târihî Roman-

SEBİL YAYINLARI Nu: 261
DİZGİ: Musab Can

KAPAK: Tuncay Bahadır
YAYINA HAZIRLAYAN: Ali İhsan Bahadır

©Copyright Sebil Yayınevi
ISBN 978-975-580-037-0

İSTANBUL
2008

Kadir MISIROĞLU

MAKBUL VE MAKTUL İBRAHİM PAŞA

-Târihî Roman-

Sebil Yayınevi
Tunusbağı cad. Nu: 16 Doğancılar
ÜSKÜDAR-İSTANBUL
Tel: 0216 553 51 51
www.sebilyayinevi.com

MÜELLİFİN (YAZARIN) YAYINLANMIŞ ESERLERİ

- VELİ BÂYEZİD'İN BEDDUÂSI (2008)
- İSLÂM DÜNYA GÖRÜŞÜ (2008)
- BİR MAZLÛM PADİŞAH SULTAN ABDÜLHAMİD (2007)
- CEM SULTAN'IN PAPAĞANI (Tarihî Roman) (2006)
- BİR MAZLÛM PADİŞAH SULTAN ABDÜLAZİZ (2006)
- ZAĞANOS PAŞA (Tarihî Roman) (2006)
- BİR MAZLÛM PADİŞAH SULTAN VAHİDEDDİN (2005)
- HAYAT FELSEFESİ YAHUD YAŞAMAK SANATI (2005)
- DÜZMECE MUSTAFA (Tarihî Roman) (2005)
- KAVUKLU İHTİLÂLCİ (Tarihî Roman) (2005)
- İTHAFLI FIKRALAR (2005)
- FİLİSTİN DRAMI'NIN DÜŞÜNDÜRDÜKLERİ (2004)
- GURBET İÇİNDE GURBET (2004)
- ÜÇ HİLÂFETÇİ ŞAHSİYET (1995)
- ÂŞIKLAR ÖLMEZ!.. (1994)
- GEÇMİŞ GÜNÜ ELERKEN C. I (1993)
- GEÇMİŞ GÜNÜ ELERKEN C. II (1995)
- BİN UYDURMA KELİMEYİ BOYKOT (1993)
- İSLÂM YAZISINA DÂİR (1993)
- ÜSTÂD NECİP FÂZIL'A DÂİR (1993)
- HILÂFET (1993)
- CEMRE (Şiir) (1992)
- HİCRET (1990)
- İSLÂMCI GENÇLİĞİN EL KİTABI (1981)
- KANLI DÜĞÜN(Tarihî Roman) (1972)
- UZUNCA SEVİNDİK (Tarihî Roman) (1973)
- KIRIK KILIÇ (Tarihî Roman) (1973)
- ALİ ŞÜKRÜ BEY (1978)
- LOZAN ZAFER Mİ, HEZİMET Mİ? C. I (1965)
- LOZAN ZAFER Mİ, HEZİMET Mİ? C. II (1974)
- LOZAN ZAFER Mİ, HEZİMET Mİ? C. III (1977)
- OSMANOĞULLARI'NIN DRAMI (1974)
- MUSUL MES'ELESİ ve IRAK TÜRKLERİ (1972)
- MOSKOF MEZÂLİMİ C. I (1970)
- MOSKOF MEZÂLİMİ C. II (1970)
- AMERİKA'DA ZENCİ MÜSLÜMANLIK HAREKETİ (1967)
- KURTULUŞ SAVAŞI'NDA SARIKLI MÜCÂHİDLER (1967)
- YUNAN MEZÂLİMİ (TÜRK'ÜN SİYAH KİTABI) (1966)
- MACAR İHTİLÂLİ (1966)

İTHAF :

Sevgili Evlâdım,
BİLÂL AKYOL BEY'e

-Büyük ve müessir bir yazar
olması temennisiyle-

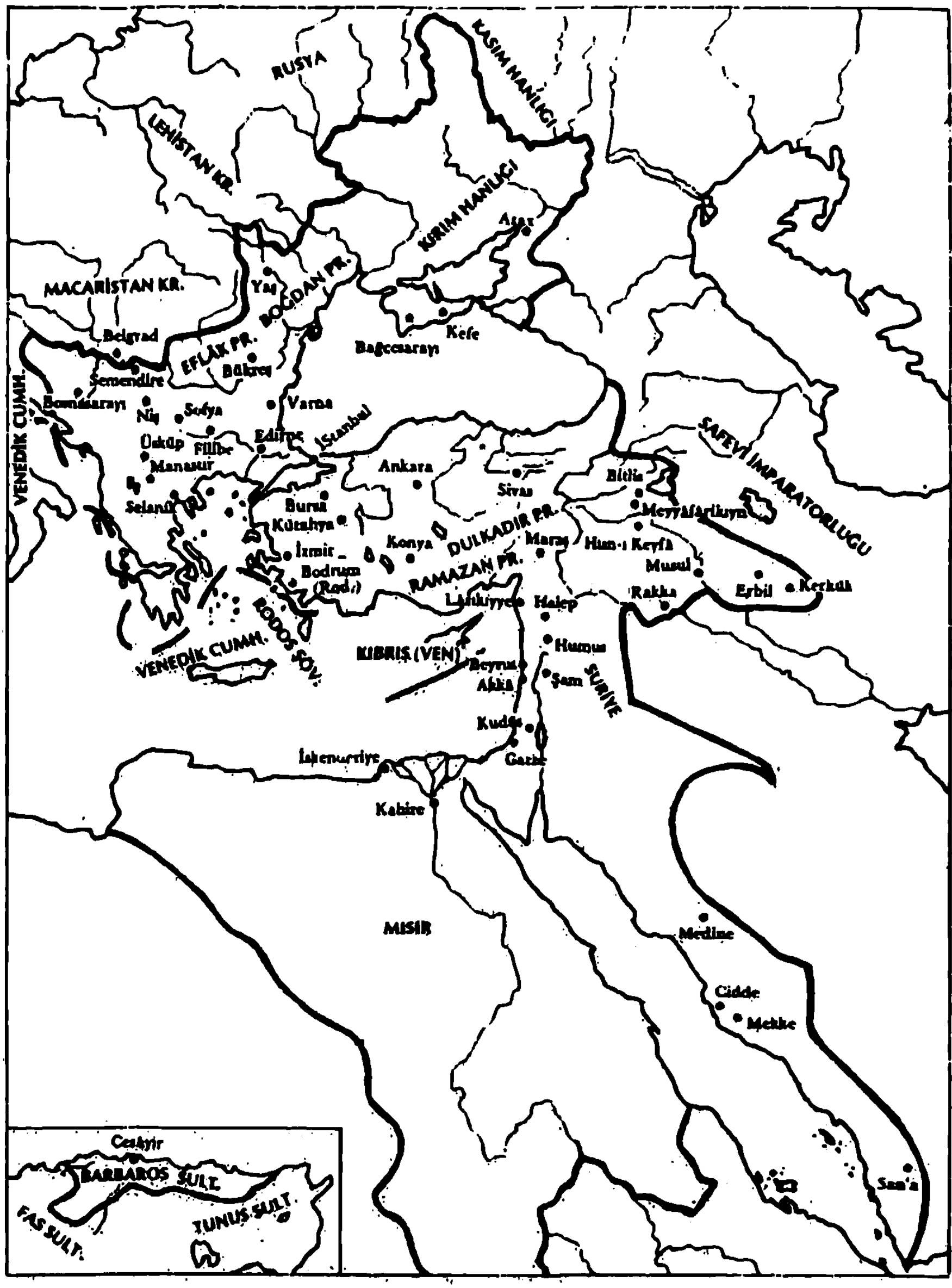
Kadir Mısıroğlu

KADİR MISIROĞLU
'nun
Târihî Romanlar Serisi

1- KANLI DÜĞÜN
2- UZUNCA SEVİNDİK
3- KIRIK KILIÇ
4- KAVUKLU İHTİLÂLCİ
5- DÜZMECE MUSTAFA
6- ZAĞANOS PAŞA
7- CEM SULTAN'IN PAPAĞANI
8- MALKOÇOĞLU KARDEŞLER
-BÂLÎ BEY VE YAHYA PAŞA-
9- VELÎ BÂYEZİD'İN BEDDUÂSI
10-MAKBUL VE MAKTUL İBRAHİM PAŞA

İÇİNDEKİLER

I- KEMAN SESİYLE DÖNEN TÂLİH 9
II- YÜKSELİŞ SÜR'ATİNDEKİ REKOR 25
III- İLK CİDDİ DEVLET ADAMLIĞI 49
IV- İLTİFÂTIN SON HADDİ 67
V- GURURUN SON PERDESİYLE ELÇİ KABULÜ 89
VI- IRAKLAŞTIRAN IRAKEYN SEFERİ 105
VII-MAKBULKEN MAKTUL OLUŞ 127

Yavuz Sultan Selim'in ölüm tarihinde
Osmanlı Devleti'nin hududları

-I-

KEMAN SESİYLE DÖNEN TALİH

27 Nisan 1495 tarihinde babasının vâli olarak bulunduğu Trabzon'da doğmuş olan **Şehzâde Süleyman**, anası **Ayşe Hafsa Hatun**'un sütü kifâyet etmediğinden Beşiktaş-Ortaköy arasında tekkesi bulunan **Şeyhülislâm Yahya Efendi**'nin anası tarafından emzirilmişti. Annesi ve babaannesi tarafından da tahsil ve terbiyesine îtina edilmişti.

Şehzâde Süleyman, **Sultan Selim Han**'ın tahta çıktığını öğrenir öğrenmez, yerine bir vekil bırakarak İstanbul'a geldi. Henüz on yedi yaşında bıyıkları yeni yeni terlemeye başlamış gürbüz bir delikanlı idi. Babasının tek erkek evladıydı. Husûsî bir alâka ile çok iyi yetiştirilmişti. Askerlik kadar din, tarih ve edebiyat

bilgilerini de öğrenen **Şehzâde Süleyman**, **"Muhibbî"** mahlası (takma adı) ile kuvvetli şiirler de yazıyordu. Merak edip kuyumculuk bile öğrenmişti ki, O'nun hikâyesi de şöyleydi:

O, Trabzon'da yedi yaşına bastığında da eğitimi daha mükemmel olsun diye babaannesi **Gülbahar Hatun**'un teşviki ile İstanbul'a dedesi **Velî Bâyezid** nezdine gönderilmişti.

Burada en iyi hocaların, bu arada Kastamonulu **Hızır Hayreddin Efendi**'nin terbiyesi ile eğitim alırken, bir de zenaat öğrenmesi arzu edilmişti. O sırada Unkapanı Mevkii'nde bir kuyumcu dükkânı olan sarraf **Konstantin** adında biri vardı. Saray mensuplarının kendisinden alışveriş etmeleri sebebiyle **"Saray Kuyumcusu"** olarak tanınmıştı. Şehzâdeye kuyumculuğu öğretmek üzere vazifelendirilmişti.

Fakat küçük **Süleyman**, bu san'atı öğrenmek istemiyor ve tembellik ediyordu. **Konstantin** bir gün kızgınlıkla ve O'nun bir şehzâde olduğunu unutarak:

"–Vallâhî, sana bin sopa vuracağım!" demişti.

Bunu öğrenen saray kadınları, **Konstantin**'i yeminle söylediği bu sözden vazgeçirmek için O'na birçok altın vermişlerdi. O da bunları altın iplik hâline getirip beşyüz tanesini birleştirerek **Şehzâde Süleyman**'ın tabanına iki kere vurmuş ve böylece o yeminini yerine getirmişti. Bu hâdiseden sonra kuyumculuğu mükemmel bir sûrette öğrenmiş olan şehzâdenin bu İstanbul'a ikinci gelişi idi. Bu defa sancak beyi olduğu Kırım'dan geliyordu.

Şehzâde Süleyman, İstanbul'da birkaç gün misafir edildikten sonra bu defa Manisa Sancakbeyliği'ne tâyin olundu. Kırım'da kendisi ile beraber bulunan annesi

Âlşe Hafsa Hatun da kocası artık padişah olduğu hâlde İstanbul'da kalmak istemeyerek oğlu ile birlikte Manisa'ya gitti.

Manisa, umûmiyetle tahta geçmeye namzed olan şehzâdelerin vazife gördüğü bir sancak beyliği idi. **Şehzâde Süleyman** da **Sultan Selim Han**'ın dört kızına rağmen tek erkek şehzâdesi olduğu için, tabiî bir veliahd durumunda idi. Birçok değerli hocaefendi ve gün görmüş, çeşitli harblere katılarak geniş tecrübeler edinmiş paşalar refakatinde Manisa'ya gelen **Şehzâde Süleyman**, burada bir taraftan askerî ve dînî eğitimine devam ediyor, diğer taraftan da beyliğin idârî işleri ile meşgul oluyordu.

Manisa'ya geldiğinden birkaç ay sonra civarda bir sürek avına çıktı. Kalabalık bir mâiyet erkânı ile çıktığı bu sürek avında yaraladıkları bir karacayı takip ederken, kendilerini bakımlı bir çiftlik arazisinin içinde buldular. Yaralı karaca, bu çiftlikteki bir sürü karacanın bulunduğu bir ağıla girince, onun ormanda başı boş bir sûrette yaşayan bir hayvan olmadığını, husûsî sûrette yetiştirilmiş bulunduğunu anlamakta gecikmediler.

Ağıla yaklaşınca çiftliğin kâhyası **Behram Efendi** karşılarına çıkıp:

"–Hayrola! Burada ne arıyorsunuz?! Burası **«Seyyidler Çiftliği»** denilen husûsî bir mülktür! Kovaladığınız karaca da bu çiftlikte yetiştirilen hayvanlardan biridir. Geçen gün ağıldan kaçmıştı. Ben de günlerdir onu arıyordum!.." dedi.

Şehzâde Süleyman'ın mâiyetindekilerden biri attan inip **Behram Efendi**'nin yanına geldi. Selâmdan sonra:

"–Kusura bakma, arkadaş!" dedi. "Biz ormanda

başıboş gezen bir karacanın sahipli olduğunu nereden bilelim!.."

Behram Efendi:

"–İyi de onu yaraladınız! Ben şimdi, **Nefise Hanımefendi**'ye ne cevap vereceğim?!" dedi.

"–**Nefise Hanımefendi** de kim?!" diye sorunca da şu karşılığı verdi:

"–Bu «**Seyyid Çiftliği**»nin sahibesi dul bir hanımefendidir. Kocası merhum **Ferhat Bey** vefât edeli tam on sene oldu. O günden beri bu çiftliği tek başına idâre etmektedir. Hem eğere ve hem de semere gelir bir kadındır."

Karşısındaki:

"–O da ne demek?!" diye sorunca:

"–Fevkalâde asîl ve kibar bir kadın olduğu hâlde, gerektiğinde çizmeleri ayağına çekip ata biner veya çiftlik işlerinde erkek gibi çalışır!.." dedi.

Karşısındaki avcı, O'nu teselli için:

"–Merak etme! Kafile başkanımız Manisa Sancakbeyi **Şehzâde Süleyman**'dır. Zararınızı tazmin eder!" deyince **Behram Efendi**'nin gözleri fal taşı gibi açıldı ve:

"–Öyleyse sizi bırakmam! Bir ekşi ayranımı içip biraz dinlenmeden sizi bir yere salmam!.." dedi ve ilâve etti:

"–**Nefise Hanımefendi** bu durumu öğrenirse, sizi çiftlikte ağırlamadığım için beni muhakkak azarlar!"

Adam, onbeş-yirmi adım geride bu konuşmaların neticesini bekleyen **Şehzâde Süleyman**'ın yanına

dönerek O'na **Behram Efendi**'nin teklifini söyleyince **Şehzâde**:

"–Hay, hay! Biraz dinlenmiş oluruz!" diyerek birkaç yüz metre ilerideki çiftlik evine yöneldi.

Kafile de onu takip etti. Çiftlik evinin kapısına geldiklerinde içeriden tatlı bir keman sesi geliyordu. **Behram Efendi**'ye bu dağ başında, böylesine güzel keman çalanın kim olduğunu sordular.

Behram Efendi:

"–Bu, aslen bir rum çocuğudur! Ben, O'nu İzmir'de esir pazarından satın aldım. Hanımefendi çocuksuz olduğundan, O'na bir köle değil, âdetâ evlâd muâmelesi yapmaktadır. Çok güzel keman çalar. Bunu çocukluğunda kendi memleketinde öğrenmiş!.." dedi.

Kapı üzerinde misafirlerine bu izahatı veren **Behram Efendi**, kapının tokmağını vurunca orta yaşlı bir kadın kapıyı açtı. Önde **Behram Efendi**, arkasında da kalabalık kafileyi görünce:

"–Bir dakika!" diyerek geriye kaçtı. Az sonra yemenisini başına örtmüş olarak kapı önünde tekrar göründü ve:

"–Buyurun, buyurun!.." dedi.

Behram Efendi, misafirlerin ava çıkmış Saruhan Sancakbey'i **Şehzâde Süleyman** ve mâiyeti olduğunu söyleyince, **Nefise Hanımefendi** fevkalâde heyecanlandı ve:

"–Aman efendim!.. Bu ne şeref, bu ne şeref!" diyerek misafirleri, çiftlik evinin salonuna aldı.

Her tarafı ceylân derileri ve dondurulmuş kuşlarla

dolu olan bu salonda, elindeki kemanı bir konsol üzerine bırakarak misafirleri karşılayıp:

"–Buyurunuz, efendim. Hoş geldiniz!" diyen onbeş yaşlarında bir genç vardı.

Şehzâde Süleyman, keman çalanın bu genç olduğunu anlamakta gecikmedi. Sedire oturur oturmaz:

"–Delikanlı!" dedi. "Kemanı çalmaktan neden vazgeçtiniz! Devam edin de biz de dinleyelim!"

Delikanlı, iri, şehlâ gözlerini önüne eğerek:

"–Estağfirullâh! Belki size dinletecek kadar güzel çalamam! **Nefise Ana** ile arada bir böyle gönül eğlendiriyoruz!.." dedi.

Şehzâde Süleyman:

"–Yok, yok! Biz seni, kapının önüne gelmişken biraz dinledik, mâaşallâh pek güzel çalıyorsun! Hadi biraz çal da dinleyelim!" dedi.

Delikanlı:

"–Emredersiniz efendim!" diyerek konsolun üzerindeki kemanı aldı ve çalmaya başladı.

Önce bir **"Sûz-i Dilârâ"** taksimi yaptı. Sonra perde perde değiştirerek **"Ferahfezâ"** faslı ile bitirip tecrübeli bir virtioz (musikî üstâdı) gibi yarı beline kadar eğilerek **Şehzâde**'yi selâmladı.

Herkes, delikanlının bu mahâretine hayran olmuştu. **Şehzâde Süleyman** da bu iri badem gözlü, yay gibi ince kaşlı, güzel yüzlü ve vücud endâmı mükemmel delikanlıya hayran olmuştu.

"–Hele otur da seninle biraz konuşalım!" dedi.

Şehzâde, O'nun esir pazarından satın alınmış bir köle olduğunu içeri girmeden **Behram Efendi**'den öğrenmişti. Yaşadığı mâcerayı merak ediyordu. Delikanlı, yere diz üstü oturunca O'nunla **Şehzâde** arasında şöyle bir konuşma geçti.

"–Adın ne?!"

"–Şimdiki adım, **İbrahim**, efendim!"

"–Daha önce neydi?"

"–**Hırisantos**'tu, efendim!"

"–Aslen nerelisin?!"

"–Güney batı Yunanistan da **«Parga»** denilen bir sahil şehri vardır. Ora ahâlisindenim!"

"–Buraya gelmen nasıl oldu?"

Delikanlı, bu suâle cevap vermek istemedi ve:

"–Bu, uzun bir mâceradır. Sizin başınızı ağrıtmak istemem!.." dedi.

Fakat **Şehzâde Süleyman**, bu güzel yüzlü, düzgün endamlı delikanlıdan hoşlanmıştı. O'nun bütün geçmişini öğrenmek istiyordu. Bu sebeple ısrar edince, genç **İbrahim** anlatmaya başladı ve:

"–Ben..." dedi. "Demin de söylediğim gibi Pargalıyım. Parga, bir sahil şehri olduğundan, buranın ileri gelir insanları hep korsanlık ederler. Benim babam **Dimitri Bey** de bu korsanlardan biriydi. Bizim Rumca'da ismin sonundaki **«os»** takısı, asâlet ifade eder. Bir kişinin beyzâde olduğunu gösterir. Benim adım da bu sebeple **Hırisantos**'tu. Çünkü babam korsanlıkla çok mal biriktirmiş varlıklı biriydi.

Çocukken Parga'daki kilisenin korosunda vazife almıştım. Sesimin güzelliğini, mûsikîye kabiliyetimi fark eden bu kilisenin papazı, babama, bana mûsikî eğitimi aldırmasını tavsiye etmiş. O da benim, kendisi gibi korsan olmamı arzu etmiyordu. Onun için bu tavsiyeye uydu. Çok iyi bir mûsikî eğitimi aldım. Kemândan başka enstrümanlar (mûsikî âletleri) da çalarım. Babam bazen Parga'ya gelir, birkaç ay burada kalır, sonra tekrar denize açılırdı. Parga'ya gelmesi, umûmiyetle kış aylarında vâkî olurdu. Yağmaladığı malları satıp savdıktan sonra tekrar korsanlığa çıkardı.

Ben, tam on iki yaşımda idim ki, yine bir sefere çıkmak üzere iken beni de yanına alması için babama ısrar ettim. O, kabul etmedi. Bense ısrar ederek dedim ki:

"–Baba! Bak ben güzel keman çalmayı öğrendim. Keman çalar tayfalarını eğlendiririm."

Bu söz, O'nu yumuşattı. Biraz daha ısrar edince:

"–Peki, hadi gel bakalım. İnşâallah kötü bir şeyle karşılaşmazsın." dedi.

Kemanımı yanıma alarak babamın korsan gemisine bindim. Akdeniz'e açıldık. Babamın tayfaları, saçı sakalı bir birine karışmış, yarı vahşî, serseri ruhlu adamlardı. Babam, onların patronu olduğu hâlde bana çok kötü davranıyorlardı. Ağızları son derece bozuktu. Küfürsüz konuşmuyorlardı. Gemi içinde dolaşırken her birinin omzunda bir papağan vardı."

Şehzâde Süleyman:

"–O nedenmiş?" diye sorunca genç **İbrahim**:

"–Bu korsanlar arasında bir âdettir. Açık denizlerde bulunduklarından, bazen karaya yakın olup olmadıkla-

rını bu kuşlar vâsıtasıyla anlarlar. Çünkü hava bazen puslu olur. Etraf gözükmez. Karaya yakın olurlarsa o zaman kuşlar, omuzlarından uçar giderler. Onlar da bu sûretle karaya yakın olduklarını anlarlarmış. Hatta böyle puslu havalarda kendilerine yaklaşan bir korsan mevcûdiyetinden de yine bu kuşlar vâsıtasıyla haberdâr olurlarmış. Bunun için her korsan gemisinde böyle papağanlar bulunur. Hatta korsanlar, bunlara hoşlarına gidecek bazı cümleler ezberletirler ve kuşların bu sözleri tekrarlamasıyla neşelenip eğlenirler.

Bizim gemide böyle bir kuş vardı. Ona:

"–Korsanlar!.. Kısmetiniz bol olsun." cümlesini ezberletmişlerdi.

Bir korsanın omzundaki papağana yan baksan, sahibi kıyameti koparır, kavga çıkarırdı. Babam, bazen tayfalarını güverteye toplayarak bana keman çaldırır, tayfalarını eğlendirirdi. Gemimizin direğinde, üzerine bir kuru kafa resmedilmiş bir bayrağımız dalgalanırdı. O bayrağın hemen altında bir tek insan durabilecek kadar küçük bir kabin mevcuddu. Tayfalardan biri oradan dürbünle devamlı bir sûrette etrafı gözetler ve uzaktan bir gemi göründüğü zaman boru çalarak bunu herkese haber verirdi.

Bir hafta kadar açık denizlerde dolaştık. Hiçbir başka gemiye rast gelmedik. Nihayet bir sabah, şafakla beraber gemi direğindeki gözetleyici boru çalmaya başlayınca bize yaklaşmakta olan bir gemi mevcud olduğunu anladık. Tayfalar, toplarının başlarına üşüştüler. Bir kısmı da tüfeklerini alıp gemimizin bordosunda mevzilendiler. Aradan on beş dakika geçmişti ki, iki taraftan gümbür gümbür toplar atışa başladı. Ayağımın

dibine düşen bir gülle, az kalsın hayatıma mâl olacaktı. Derken bizim gemiye uçlarında alev topu bulunan oklar yağmaya başladı. Tayfalar, çıkan yangını söndürmeye çalıştılarsa da başarılı olamadılar.

Gemimiz aldığı yaralar ve yangın sebebiyle batmak üzereyken bizi bu hâle sokan düşman gemisinin bordomuza yaklaşmakta olduğunu gördük. Halatlarının ucunda yaylanarak gemimize intikal eden düşman tayfaları, dalkılıç herkesi öldürmeye başladı. Beni, babamı ve sağ kalan bazı tayfaları esir ederek kendi gemilerine geçirdiler. O zaman bunun bir türk korsan gemisi olduğunu anladım."

Şehzâde Süleyman, sözün bu noktasında genç **İbrahim**'in sözünü kesti ve:

"–Bunu yanlış söyledin! Türkler müslümandır. Müslümanlar korsanlık yapmazlar. Çünkü böyle bir şey İslâm'a göre, zulüm ve hırsızlıktır. Bunlarsa, İslâm dininde haramdır." deyince **İbrahim** sordu:

"–Peki, öyleyse, bu Tük gemisi bize niçin saldırdı ve bizi esir etti?!"

Şehzâde Süleyman, bu suâle şu karşılığı verdi:

"–Müslüman denizciler, Akdeniz'de korsanlık gibi insanlık dışı bir fiili ortadan kaldırmak için dolaşmaktalar. Siz bir korsan gemisi olmayıp tüccar gemisi olsaydınız size aslâ sataşmazlardı. Çünkü onlara göre korsanlık, bütün insanlara karşı işlenen bir suçtur. Onların gâyesi, bu suçu bertaraf ederek Akdeniz'i ticâret gemileri için emniyetli bir hâle getirmektir." dedi ve ilâve etti:

"–Her neyse, sen hikâyeni anlatmaya devam et!"

İbrahim:

"–Bundan sonra anlatacak bir şey yok. Onlar beni bir ay kadar açık denizlerde dolaştırdıktan sonra İzmir'e getirip bir esirciye sattılar. Bu esir tüccarının yanında ancak bir hafta-on gün kadar kalmıştım ki, **Behram Efendi**, beni satın alıp buraya getirdi." dedi.

Şehzâde Süleyman:

"–Baban **Dimitri Bey**'e ne oldu?!" diye sordu.

Genç **İbrahim**:

"–Ah! O da aynı esir tüccarının elindeydi. **Behram Efendi**, beni satın alıp oradan ayrılacağımız sırada O'nunla son defa sarılıp kucaklaştık. Bilmem O'nu bir daha görebilecek miyim? İhtimal, O'nu da bir başkası satın alıp kimbilir nereye götürmüştür?!" dedi.

İbrahim, bunları söylediği zaman gözleri yaşarmıştı. Kimbilir bu hikâyeyi kaç defa dinlemiş olan **Nefise Hanımefendi**, oturduğu yerden kalkıp **İbrahim**'in yanına geldi. Eğilip başındaki yemeninin ucuyla O'nun nemlenen gözlerini sildi ve:

"–Üzülme, benim güzel yavrum! Allah'tan ümit kesilmez. İnşâallah bir gün babanı da buluruz." dedi.

Bu sahne, **Şehzâde Süleyman**'a çok dokundu:

"–Üzülme, güzel çocuk!.." dedi ve: "Ben sana söz veriyorum O'nu muhakkak bulacağım. İzmir'de satılmışsa bu civarlarda bir yerdedir. Bunu o esirciden öğrenebiliriz." diyerek **İbrahim**'i tesellî etti. **İbrahim**, bu vaat için Şehzâde'ye teşekkür ettikten sonra:

"–Bu hikâyenin buradan sonrasını, artık **Behram Efendi** anlatsın." dedi ve yüzünü O'na çevirdi.

Şehzâde Süleyman da:

"–Hadi **Behram Efendi**!.." deyiverince, **Behram Efendi**, derinden bir **"Ah!"** çektikten sonra:

"–Bilseniz..." dedi. "Beni bu çiftliğe kâhya olarak alan **Ferhat Bey**, ne mübârek bir insandı?! Fakat ne yazık ki, Allah ömür vermemiş. Bundan on sene önce ânî bir sûrette vefat etti. **Nefise Hanımefendi**, çocuksuz dul kaldı. Her ne kadar yardımcıları varsa da çiftlik işleri O'nu pek çok yoruyordu. Bir gün bana dedi ki:

«–Şöyle anasını-babasını bir daha hatırlamayacak yaşta bir çocuk bulsan da O'nu kendime evlât edinip büyütsem!.. Hem çocuk hasretini giderir, hem de kendime bir dert ortağı edinmiş olurum.»

Ben de her İzmir'e gidiş gelişimde yolcularla konuşur, çarşı ve pazarlarda tanıdıklarıma danışarak böyle birini arar dururdum. Nihayet hatırıma geldi ki; ya yetim bir çocuk bulmalıyım ve yahud da anası-babası ortada olmayan bir köle edinmeliyim ki, **Nefise Hanımefendi**'ye ısınıp O'nu gerçek bir ana gibi bilsin! Bu düşünceyle bundan üç sene önce yolum, İzmir'deki esir pazarına düştü. Orada bu delikanlıyı gördüm. Oniki-onüç yaşlarında, melek yüzlü bir çocuktu. **«Yüzü güzel olanın, huyu da güzel olur.»** derler. O'nu satın alıp hanımefendiye getirdim. **Nefise Hanımefendi**, beni, civar köylere göndererek bir sünnetçi buldurdu. Çiftlikte büyük bir merâsim tertip ettik ve bu **Hırisontos** evlâdımı sünnet ettirip adını **İbrahim** olarak değiştirdik." dedi ve sustu.

Şehzâde Süleyman, **Nefise Hanım**'a:

"–Bu çiftliğe neden «Seyyidler Çiftliği» denmiş? Merhum kocanız **Ferhat Bey**, seyyid mi idi?!" diye sordu.

Nefise Hanım, kocasıyla ilgili bir bahsin açılmasını

hiç de arzu etmiyordu. Çünkü O, her anıldığında gözyaşlarını tutamazdı. Fakat bu suâli soran Manisa Sancakbeyi **Şehzâde Süleyman** olunca, âilesinin geçmişini anlatmaya kendini mecbur hissetti ve dedi ki:

"–Ben Manisa'nın yerlisiyim. «**Bayraktarlar**» denilen çok eski bir âileye mensubum. Fakat kocam **Ferhat Bey**, kendisinin bana naklettiğine göre aslen Şamlı imiş. Şam-Halep arasında çift çubuk sahibi eski bir âileleri varmış. Bunlar, orada sürüler hâlinde koyun yetiştirirler ve bazen de önlerine bir sürü koyun katarak Anadolu'ya gelip bunları satarlarmış. Bundan çok zaman önce bu âileden birinin adı **Seyyid**, diğerinin adı ise **Ömer** olan iki kardeş, bir sürü koyunla onları otlata otlata Antep civarına gelmişler.

Burada aralarında gitmeleri gereken istikamet husûsunda ihtilâf çıkmış. **Ömer** adındaki kardeş, Karadeniz istikametine; **Seyyid** adındaki kardeş ise, Ege'ye doğru ilerlemek düşüncesindeymiş. Sonunda sürüyü ikiye taksim edip yollarını ayırmışlar. **Ömer** adındaki kardeş, galiba hacıymış. O'na «**Hacı Ömer**» denilirmiş. O, Trabzon'a gitmiş. Bu şehrin en güzel kasabası Polathâne'ye (Akçaabat) inmiş. Bu şirin kasabayı çok beğenip orada kalmış. O'nun ahfâdına (torunlarına), orada «**Hacı Ömer Oğulları**» denilir imiş. **Ferhat Bey**, bunları anlattıktan sonra derdi ki; benim ceddim olan **Seyyid Bey** de yoluna batı istikametinde devam ederek buraya gelmiş. O günden beri bu çiftliğe «**Seyyidler Çiftliği**» denilmektedir. Bu arâziyi satın alıp güzel bir çiftlik hâline getirmiş.

Ben birkaç kere kendisine bu **"Seyyidler"** kelimesinin ecdadı olan **Seyyid** isimli şahıstan mı geldiğini, yoksa Peygamber sülâlesine mensûbiyeti ifâde eden

seyyidlikle mi alâkalı olduğunu sordum. O dâima gülümsemiş ve bir cevap vermemiştir." dedi ve ilâve etti:

"–İşte muhterem şehzâdem, hem küçük **İbrahim**'in ve hem de âilemin geçmişini öğrendiniz."

Şehzâde Süleyman, hem **Nefise Hanımefendi**'ye ve hem de çaldığı kemanla gönüllerini hoş eden **Küçük İbrahim**'e teşekkür ettikten sonra:

"–**Nefise Hanımefendi**..." dedi. "Sizden bir ricâda bulunsam, bilmem kabul eder misiniz?!..."

Nefise Hanımefendi atılarak:

"–Ne gibi! Buyurun, emredin!" deyince **Şehzâde Süleyman**:

"–Bu genç **İbrahim**'i bana satar mısınız?" dedi.

Nefise Hanımefendi yarı kırgınlık ifâde eden bir ses tonuyla:

"–Hâşâ!..." dedi. "O benim öz evlâdımdan farksızdır. Fakat siz me'mûriyetiniz itibariyle bana çok yakın bir yer olan Manisa'dasınız. O'nu her istediğim zaman görmek şartıyla ve eğer kendisi de isterse, O'nu size hediye edebilirim."

Şehzâde Süleyman:

"–Asla!.. O benim kardeşim olacak." deyince **Nefise Hanımefendi**:

"–Siz bir devlet adamısınız. İleride belki padişah olabilirsiniz. Sizin yanınızda **İbrahim** de daha iyi yetişip devlete, millete daha faydalı bir insan olur diye düşünüyorum." karşılığını verdi.

Herkes, genç **İbrahim**'e baktı. O, başını önüne eğip sükût etti. Bunun üzerine **Şehzâde Süleyman**:

"–Sükût, ikrardan gelir. Teklifimizi kabul etmeyip îtiraz edecek olsaydı, elbet bir şeyler söylerdi." dedi.

Şehzâde Süleyman ve mâiyetindekiler, sırf bir ekşi ayran içmek ve dinlenmek için girdikleri bu çiftlik evinde, altı saat vakit geçirmişlerdi. **Şehzâde**, gördüğü muâmeleden ve kendilerine yapılan ikramdan dolayı **Nefise Hanım**'a teşekkür etti ve sonra oradan ayrılmak için izin istedi. **Nefise Hanım**:

"–Estağfirullâh! İzin sizin şehzâdem!.. Burada bir eviniz daha var. Ne zaman ava çıkarsanız, lütfen buraya ayran içmek için uğrayınız ve bana oğluma benden iyi bakacağınıza dâir söz veriniz!.." dedi.

Şehzâde Süleyman:

"–Ne demek, **İbrahim**'in **«Nefise Ana»**sı!.. Biz, O'nu kardeş edindik dedik ya!.." mukabelesinde bulunur bulunmaz ayağa kalktı. Bu hareket:

"–Haydin gidiyoruz!" demekti. Fakat genç **İbrahim**'in **"Nefise Ana"**sından ayrılması kolay olmadı. Kapı üzerinde dakikalarca kucaklaşıp ağlaştılar.

Bir türlü birbirlerinden ayrılmak istemiyorlardı. Araya giren **Behram Efendi**:

"–**Nefîse** Anası, bırakın gitsin!.. **Şehzâde Hazretleri**'ni daha fazla bekletme!.. Ayıp oluyor!.." dedi.

Nefise Hanım, kısık bir sesle:

"–**Behram Efendi**, **Şehzâde Hazretleri**'nden özür dileyerek «Vazgeçtik!» desek..." deyince Behram Efendi:

"–Aman!.. **Nefise Anası**, iyi ki şehzâdemiz duymadı. Sakın, sakın!.. **İbrahim**'in geleceği için O'nu gönderme-

lisin! Burada O, yarı köylü bir çiftlik adamı olur. Ama şehzâdenin yanında, belki bir gün «**Vezir**» olur!.. Sil gözlerinin yaşını da bırak gitsin!.."

Bu sözler, **Nefise Hanım**'ı güçlükle iknâ edebildi. İçeriye koştu. Bir kova su aldı ve oğlunun arkasından:

"–Oğlum **İbrahim**!.. Beni fazla bekletmeden ziyaretime gel!.." diye bağırdı ve kovadaki suyu atlıların arkasından yere serpti.

Kafile, Manisa'ya dönüş yolunda artık bir kişi fazlaydı. Elinde kemanıyla yedek atlardan birine bindirilen **İbrahim**, Manisa Sancakbeyi **Süleyman**'la atbaşı beraber gidiyordu. O, artık yeni bir hayatın eşiğindeydi. Bundan sonra nelerle karşılaşacağı, O'nun için meçhûldü. Fakat bunların, kendisi hakkında çok daha büyük ve hayırlı işler olacağını tahmin etmekte güçlük çekmiyordu. Çünkü O, **"keman sesiyle dönen tâlih"**inin kendisine hazırladığı, yeni ve haşmetli bir Dünya'nın içine giriyordu!..

-II-

YÜKSELİŞ SÜR'ATİNDE REKOR

Sürek avından Manisa'daki Sancakbeyliği konağına dönen **Şehzâde Süleyman**, her zamanki idâre ve eğitim faaliyetlerine başlamadan önce, -söz verdiği üzere- genç **İbrahim**'in babasını buldurma işine teşebbüs etti. Vazifelendirdiği kapı ağalarından biri, İzmir'e gidip **İbrahim**'in ismini söylediği, şeklini târif ettiği esir tüccarını buldu. O'na, **İbrahim**'in babası **Dimitri** hakkında, oğlundan öğrendiği bütün bilgileri naklederek O'nun şimdi nerede olabileceğine dâir fikrini sordu. Esirci, üç sene evvel alıp sattığı **Dimitri**'yi hatırlayamadı. Fakat kapı ağası, O'nun eski bir korsan olduğunu, bir zamanlar ok isâbetiyle sol gözünü kaybettiğini, bu sebeple o gözü üzerinde korsanlarda pek sık rastlanan siyah bir bant olduğunu

söyleyince, adam, **Dimitri**'yi hatırlayıverdi. Defterlerini karıştırarak O'nun kime ve ne zaman satıldığını bulup çıkarmaktan üşendi. Kapı Ağası'na:

"–Sonra gel!..." diyerek O'nu başından savmak istedi. Fakat muhâtabı, Manisa'ya eli boş dönmemeye kararlıydı.

"–Al!" diyerek kuşağının arasından çıkardığı bir kese altını, O'nun eteğine atınca:

"–Peki, efendim!.. Hemen, derhal, şimdi bulurum." diyerek sehpası üzerindeki kalın cildli defteri karıştırmaya başladı.

Esir tüccarları, muntazam kayıt tutmaya mecburdular. Çünkü ticâretlerinden devlete vergi öder ve sık sık defterdarlık memurlarınca teftiş edilirlerdi.

Esirci, beş-on dakika içinde **Dimitri**'nin kime, ne zaman ve kaç paraya satıldığına dâir kaydı buldu. O, İzmir Kemeraltı Çarşısı'nda bir kuyumcuya satılmıştı. Kapı Ağası, seğirterek adresi verilen kuyumcunun dükkânına geldi. Kuyumcu, bir ermeniydi. **Dimitri**'yi, dükkânında ayak hizmetleri için çalıştırıyor ve kendisi de bir hıristiyan olduğu için O'na âdetâ bir kardeş muâmelesi yapıyordu. Bu bakımdan birbirlerinden son derece de memnundular. Kapı Ağası, O'nun bu kuyumcuya kaça satıldığını esirciden öğrenmiş bulunuyordu. Bu bedelin beş katını teklif ederek **Dimitri**'yi kendisine satmasını teklif etti. **Kirkor** adındaki bu kuyumcu, oldukça zengindi. Bu sebeple kendisine ısındığı **Dimitri**'yi satmak istemediğini söyledi. Kapı Ağası, hem fiyatı arttırdı ve hem de bu esiri, Manisa Sancakbeyi **Şehzâde Süleyman** adına satın almak istediğini beyân edince, kuyumcu **Kirkor** biraz paraya tamâhen ve biraz da alıcının aslında bir

"Osmanlı Şehzâdesi" olduğunu öğrenmenin verdiği ürküntü ile bu alışverişe râzı oldu.

Ertesi gün Kapı Ağası, yanında uzun boylu, genç endâmlı, gözü siyah bantlı, sakallarına hafifçe kır düşmüş **Dimitri** ile birlikte **Şehzâde Süleyman**'ın huzuruna çıktı. Derhal **İbrahim**'i çağırdılar. Baba-oğul bu ummadık karşılaşma sebebiyle heyecanlı bir şekilde kucaklaşıp ağlaştılar.

Şehzâde Süleyman, islâmî kader anlayışıyla birtakım sözler söyleyerek bu baba ve oğlunu tesellî ettikten sonra, onları karşısındaki sedire oturttu ve:

"–**Dimitri Bey**!" dedi. "Şu andan itibaren serbestsin. Yani sana hürriyetini iâde ediyorum. İstersen burada kalır, istersen memleketine gidebilirsin. Fakat oğlunu da birlikte götürmek istersen, O'nu sana vermem. Çünkü ben, **İbrahim**'i kendime **«nedîm»** olarak seçtim. O, burada kalacak."

Dimitri, bu **"İbrahim"** sözüyle oğlunun **Hırisantos** olan kendi koymuş olduğu adının değiştirilmiş olduğunu anlamakta gecikmedi.

"–Oğlumu, müslüman mı ettiniz?!" diye sorunca, **Şehzâde Süleyman**:

"–Hayır. O'nu ben yapmadım. Kendisini, seni de satmış olan o esirciden çiftlik çubuk sahibi dul bir kadın satın almıştı. **İbrahim**'in **«Nefise Ana»** dediği bu kadın, O'nu önce sünnet ettirip adını **İbrahim** olarak değiştirmiş. Sonra da hoca tutup O'nu bir güzel eğitmiş. Sanırım kendisi müslüman olmuştur ve bundan da pek memnundur." karşılığını verince **Dimitri**:

"–Ben de burada kalırsam, müslüman olmaya mecbur muyum?!" diye sordu.

Şehzâde Süleyman:

"–Hayır, hayır, asla!.. Bu, sana kalmış bir şeydir. Biz sadece Müslümanlığı öğretiriz. Bu dine girip girmemek tamamen sana bağlıdır. Çünkü bizim kitabımız Kur'ân-ı Kerîm, bir kimsenin zorla müslümanlığa dâvet edilmesini şiddetle yasaklamıştır. Bu, olursa, ancak gönül rızası ile olur!..." deyince **Dimitri**, rahat bir nefes aldı ve düşüncelerini şöyle ifâde etti:

"–Ben..." dedi. "Çok mâceralı bir hayat yaşadım. Memlekette bir hayli malım vardı. Fakat bunların hepsi hırsızlık ve gasp ile elde edilmiştir. Şu esâret belâsı başıma gelince yaptıklarıma bin pişman oldum. Artık o mallarda gözüm yok. Bu Dünya'da şu sizin **İbrahim** dediğiniz **Hırisantos**'tan başka hiçbir yakınım da yoktur. O'nu bana iâde etmek istemediğinize göre, izniniz olursa, ben de burada kalayım. Hanımım, ben esir edilmeden bir sene önce vefât etmişti. Artık Parga'ya dönmem için hiçbir sebep yok. Yine de siz ne emrederseniz öyle olsun!..."

Şehzâde Süleyman:

"–Pekâlâ, pekâlâ!" diyerek **Dimitri**'nin bu arzusunu kabul etti. Sonra da Kapı Ağası'nı çağırarak:

"–Bu getirdiğin **Dimitri Bey**'i al! Hamamda bir güzel yıkanıp elbiselerini değiştirsin. Sonra **Hâfız Üzeyir Efendi**'ye söyle, O'na İslâmiyet'in nasıl bir din olduğunu öğretsin. Bu iş bittikten sonra isterse bizim yapmakta olduğumuz sabah derslerine de katılabilir. Kendisi ne müslüman olmaya ve ne de herhangi bir iş yapmaya zorlanmayacaktır." tâlimâtını verdi ve sonra da **İbrahim**'e dönerek:

"–Sen de şu önümüzdeki birkaç gün babanla meşgul ol! Lüzûm hâsıl olursa, ben seni çağırtırım." dedi.

Dimitri ve oğlu, Şehzâde'ye minnettarlık ifâde eden bazı iltifatlı sözler sarf ettikten sonra yarı bellerine kadar eğilerek O'nu selâmlayıp dışarı çıktılar. Birkaç gün sonra **Dimitri**, Şehzâde'nin huzûruna çıkarak:

"–Efendim!.. dedi. "Ben, bu **Dimitri** adını değiştirmek istiyorum. Tâlimâtınız üzere herkes bana iyi davranıyor. Fakat adımı kimse bellemedi. Herkes bana **«Frenkoğlu»** diye hitap ediyor. Benim bildiğim **"Frenk"** sözü, Fransız asıllı olmayı ifade eder. Bense bir rumum. Niye böyle diyorlar, bilmiyorum. Fakat kendimi, bana bu kadar iyi muâmele eden insanlar arasında yabancı hissetmek istemiyorum."

Şehzâde Süleyman:

"–Üzülmeyiniz **Dimitri Bey**! Biz müslüman Türkler, bütün hıristiyan Batılılardan **«Frenk»** olarak bahsederiz. Bu belki yanlıştır. Ama yerleşmiştir. Hiçbir ehemmiyeti de yok. Madem istiyorsun, senin adını da oğlun gibi değiştirip sana bir müslüman adı verelim. Fakat merak ettim. Hoş görünüz, ama bizim **Hâfız Üzeyir Efendi**'den muhakkak ki birçok şeyler öğrenmişsindir. Müslüman olup olmamakta acaba ne düşünmektesin?!..." diye sorunca **Dimitri**:

"–Efendim!" dedi. "Bunun için bana biraz daha müsaade buyurunuz. Fakat şimdilik sadece adım değişsin."

Şehzâde Süleyman:

"–Hay hay, öyle olsun. Sana ne isim koyalım?!..." dedi ve biraz düşündükten sonra:

"–Sen meslek olarak denizcisin. Bu sebeple sana **«Yûnus»** diyelim. Bilmem bilir misin **Yûnus Aleyhis-**

selâm bir peygamberdi. Bir müddet bir balığın karnında yaşamıştı. Onun için adın **Yûnus** olsun."

Sonra ayağa kalktı. O'na elini uzattı. O, **Şehzâde**'nin elini öperek teşekkür etti. **Şehzâde**:

"–Hayırlı olsun!" diyerek O'nun sırtını sıvazladı.

Dimitri:

"–Bunu etrafımdaki insanlara siz bildiriniz." deyince **Şehzâde Süleyman**, Kapı Ağası'nı çağırdı ve O'na:

"–Bu efendiye, bundan böyle hiç kimse, **Dimitri** veya **Frenkoğlu** demeyecek. Herkes, O'na **«Yûnus Efendi»** diye hitap edecektir. Bunu herkese îlân et!..." tâlimâtını verdi.

Bundan on-onbeş gün sonra, artık **"Yûnus Efendi"** olarak tanınan **Dimitri**, tekrar **Şehzâde Süleyman**'ın huzuruna çıktı ve:

"–Ben de..." dedi. "Oğlum gibi müslüman olmak istiyorum. Sağ olsun **Hâfız Üzeyir Efendi**, beni pek çok bilgilendirdi. Müslüman olduğum takdirde **Hazret-i İsa**'yı ve O'nunla birlikte bütün peygamberleri, ama sadece peygamber olarak kabul etmiş bulunacağımı öğrendim. İslâmiyet'in en son ve en gelişmiş bir hak din olduğunu anladım ve îman ettim. Ahirzaman Peygamberinin ahlâkına ise, hayran oldum. Fakat bir mesele var."

Şehzâde Süleyman:

"–Ne meselesi?" diye sorunca:

"–Şu sünnet olma meselesi..." dedi ve ilâve etti:

"–Bu yaştan sonra bu sünnet işi bana çok güç geliyor. Bu yapılmadan müslüman olamaz mıyım?"

Şehzâde Süleyman:

"–Bu sünnet kelimesi de Türkçemizde yanlış kullanılmaktadır. Bunun aslı, yani doğru isimlendirilişi **«hıtan»**dır. Sünnet, Peygamberimizin yaptığı işlerin bir vasfıdır. Fakat bilir misin ki, **«hıtan»**, **Âdem** aleyhisselâmdan beri bütün peygamberlerin müşterek bir sünnetidir. Evet, bazı çocuklar sünnetli olarak doğarlar. Bunlara **«Peygamber Sünneti»** yani **«Peygamber Hıtânı»** denir. Çünkü Peygamberlerin hepsi de sünnetli olarak doğmuştur. Siz **Hâfız Üzeyir Efendi**'den îmânın ve İslâm'ın şartları arasında, bu sünnet denilen **«hıtan»**-ın mevcut olmadığını öğrenmiş olmalısınız. Bu demektir ki, müslüman olmak için sünnet olmanız şart değildir.

İslâm'da bazı emirler, Allah tarafındandır. Bunlara **«farz»** denir. Bazı emirler ve tavsiyeler ise, Peygamberimiz tarafındandır. Bunlara da **«sünnet»** denilir. Meselâ yemeğe sağ elle başlamak gibi. Sünnetlere riâyet, âhirette Peygamber Aleyhissalâtu Vesselâm'ın şefaatine, yani O'nun bir nevî kayırmasına mazhariyyet sebebidir. Sen, o şefaati başka sünnetlere riâyet ederek elde edebilirim dersen, sünnet olmayabilirsin. Amma şunu kabul etmelisin ki, ne Cenâb-ı Allah, ne de Peygamber Aleyhisselâm, bir şeyi sebepsiz olarak emretmez. Peygamber bunu emretmişse, bunu mutlaka insan bedeni için bir fâidesi vardır. Yine de siz bilirsiniz." dedi.

Şehzâde Süleyman, o günkü tıp bilgilerine göre sünnet olmanın kanser hastalığına ve hatta bu günün baş belâsı AIDS'e karşı bir **"koruyucu hekimlik"** tedbiri olduğunu, pek tabiî bilmiyordu. Buna rağmen de Allah ve O'nun yüce Peygamberinin her emrinde, insanlar için bir fayda olduğuna dâir islâmî anlayışı sebebiyle böyle söylemiş bulunuyordu.

Yûnus Efendi:

"–Böyle de olsa, bu şimdilik kalsın. Ben sünnet olmaktan hem utanıyorum ve hem de mademki müslüman olmak için vazgeçilmez bir şart değildir; bu yaşta, o acıyı çekmek istemiyorum." dedi.

Manisa Sancakbeyliği'ndeki **Şehzâde Süleyman** ve etrafındaki idâreciler, bir ders odasında toplanır ve vazifeli hocalar tarafından kendilerine din ve tarih dersleri verilirdi. Şehzâde, yarım gün bu derslere devam eder, yarım gün de Sancak Beyliği'nin idârî işleri ile meşgul olurdu. Perşembe öğleden sonra resmî çalışma tâtil edilir, Cumartesi sabaha kadar herkes serbest olurdu. Bunun dışında, haftada iki gün bu derslerde ok atmak veya kılıç kullanmak gibi askerî eğitim yapılırdı. Buraya geldiğinden beri **İbrahim** de **Şehzâde Süleyman**'ın yanı başında bu derslere devam etmekteydi. O'na da herkes **"İbrahim Bey"** demekteydi.

Yûnus Efendi'nin bu kararını **Şehzâde Süleyman**'a bildirdiğinde, günlerden Çarşamba'ydı. Ertesi gün sabahleyin ders vardı. Şehzâde, sarayındaki bütün personele haber verdirerek ders saatinde herkesin orada hazır olmasını, zira bir ihtidâ merâsimi yapılacağını duyurttu.

Dersler, sabah namazını tâkiben başlar ve öğle namazına kadar devam ederdi. O gün ders salonu hınca hınç doluydu. **Şehzâde Süleyman**, toplantının gâyesini izah eden kısa bir konuşmadan sonra, **Hâfız Üzeyir Efendi**'ye bir aşr-ı şerif okumasını emretti.

Hâfız Üzeyir Efendi kuvvetli bir hâfızdı. Kur'ân-ı Kerîm'in herhangi bir yerinden takrîben on âyetlik bir parça okumak yerine, **"Bakara"**dan itibaren îmânla

ilgili âyetleri seçip her birinin evvelinde "Eûzü Besmele" çekerek sırayla onlarca âyeti arka arkaya okudu. Tam da toplantıya uygun bir seçim yapmıştı. Kıraati bitirdikten sonra **Yûnus Efendi**'yi öne oturttu. Önce ağzına bir çorba kaşığı bal verdi. O bu balı yuttuktan sonra:

"–Benim söylediğim kelimeleri aynen tekrarlayınız." dedi.

Her kelimede durarak şehâdet getirdi. **Yûnus Efendi**, O'nun her söylediğini tekrar ederek müslüman oldu. Sonra O'nu, 54 farzdan imtihan etti. Her suâlin cevabını doğru olarak verince, kendisini tebrik etti ve:

"–Bu îmân, sana ve nesline mübârek olsun." dedi.

Bundan sonra da Şehzâde'den müsaade alarak bu toplantının sebebine uygun birkaç söz söyledi. Kur'ân-ı Kerim'den bazı hoşlanılmayan işlerin neticesinde ummadık bir şekilde hayırlar husûle geleceğine dair Nisâ Sûresi 16. âyet ile Bakara Sûresi 216. âyetleri okuyup şerh ettikten sonra:

"–Bakınız..." dedi. "Bu **Yûnus Efendi**, Allâh'ın men ettiği korsanlık gibi hırsızlık ve gaspçılıktan başka bir şey olmayan kötü bir fiille meşgul iken esir olmuş. Tabiî, bu esâret O'na çok ağır gelmiştir. Fakat Cenâb-ı Hakk'ın takdîrine bakınız ki, bu esâret sebebiyle hidâyete nâil olmuştur." dedi ve yeni müslüman **Yûnus Efendi**'yi tebrik ettikten sonra herkesin iman üzerinde sâbit kalması ve hayırlı amellere muvaffakiyeti için uzun ve müessir bir duâ yaptı. Sonunda herkes ayağa kalkıp bu yeni müslümanı tebrik edip kucakladı, bağrına bastı.

Manisa Sancakbeyliği'nde işler, her günkü minval üzere yürümekteyken 1514 yılının Mart ayı başında İstanbul'dan **Şehzâde Süleyman**'a bir dâvet mektubu

geldi. **Sultan Selim Han**, İran üzerine bir sefer yapma hazırlığında olduğundan, oğlunu yerine sefer dönüşüne kadar vekil bırakmak istiyordu. **Şehzâde**, mâiyetindeki bütün idârecileri toplayarak babasının bu dâvet mektubunu, önce üç kere öpüp başına götürdükten sonra okuttu. Herkes **Şehzâde**'nin geçici olarak da olsa Manisa Sancakbeyliği'nden ayrılacağını öğrenmiş oldu.

Bir-iki gün içinde Sancak Beyliği'nin, kendisi gelene kadar düzgün bir şekilde idâre edilmesi için etrafındakilere gerekli olan birtakım tâlimâtları verdikten sonra yanına üç-beş adamını alarak yola çıktı. Bunların arasında **Şehzâde**'nin nedîmi **İbrahim Bey** de vardı.

Şehzâde, İstanbul'a vâsıl olduğunda, babası tarafından muhabbetle karşılandı. **Sultan Selim Han**:

"–Oğlum!" dedi. "Ben Acem (İran) hükümdarı **Şah İsmail** üzerine sefere çıkacağım. Bence şu anda Edirne, İstanbul'dan daha ehemmiyetlidir. Çünkü Rumeli'deki düşmanlarımız, benim Doğu'da bulunmamdan istifade ederek bir kötülük yapmaya kalkışabilirler. Sen Edirne'de benim vekilim olarak kalacaksın. Macarları ve Sırpları dâimî bir sûrette tarassut (gözetleme) altında bulundurarak en küçük bir kıpırdanıştan haberdâr olmalısın. Bunun için Bosna Sancakbeyi **Yahya Paşazâde Bâlî Bey** ile devamlı temasta olmalısın. O'nun Rumeli'de kuvvetli bir istihbarat ağı mevcuttur. Bir menfîlik zuhûr ederse, beni derhal haberdâr et ve tâlimâtımı bekle!.." dedi.

Şehzâde Süleyman, bu fırsattan istifade ile babasına, kendisine nedîm olarak seçtiği **İbrahim Bey**'i takdim etti. **İbrahim**'e yol boyunca Padişah ile görüşmenin âdâb ve usûllerini anlatıp öğretmişti. **İbrahim**'i içeriye

çağırtmadan önce de O'nun mâcerasını ve meziyetlerini kısaca anlattı.

İbrahim Bey, öğrendiği şekilde elini kalbi üzerine götürerek hafif bir reverans (eğilme) ile içeri girip belli bir mesâfede durdu ve:

"–Arz-ı tâzimât ederim hünkarım!.." dedi.

Sonra da sorulan suâllere, kısa kısa cevaplar verdi. Konuşma bitince, **Sultan Selim Han** ayağa kalktı.

İbrahim Bey bunun:

"–Çıkınız, görüşme bitmiştir." demek olduğunu öğrenmişti. Aynı vücud hareketiyle geri geri taht odasından çıktı.

Şehzâde Süleyman da babasının elini öpüp hayır duâsını aldıktan sonra dışarıda nedîmiyle birleşti. **Sultan Selim**, merkezdeki bazı paşaları, O'nun mâiyetine tahsis etmişti. Bunları da yanına alan **Şehzâde Süleyman**, İstanbul'dan ayrılıp Edirne'ye gitti.

20 Nisan 1514'te, İstanbul'dan ayrılan **Sultan Selim**, Çaldıran Ovası'nda **Şah İsmail**'i mağlup ettikten sonra, kışı, Amasya'da geçirip İranlıların işgâli altındaki bazı Doğu vilâyetlerinin geri alınmasıyla meşgul oldu. Bu işleri bitirince 11 Temmuz 1515'te İstanbul'a avdet etti. İstanbul'da beş-on gün kaldıktan sonra da Edirne'ye gitti.

Şehzâde Süleyman, babasının seferde bulunduğu bu on beş ay zarfında, O'nun mutlak bir vekîli olarak aynen bir padişah gibi hareket etmiş ve bu faaliyetler esnasında nedîmi **İbrahim Bey**'in de devletin merkez teşkîlâtı hakkında bilgi edinmesini sağlamıştı. Çünkü yaptığı her işi, O'nunla istişâre ediyor ve O'nun parlak zekâsı kadar ahlâkına da son derece güveniyordu.

Sultan Selim Han, Edirne'ye vâsıl olunca, kendi gaybubeti (yokluğu) esnâsında olup biten işler hakkında **Şehzâde Süleyman**'dan gerekli bilgileri aldıktan sonra, O'na elini öptürüp hayır duâlarıyla tekrar Manisa Sancakbeyliği'ne dönmesi husûsunda müsâade etti. O da başta **İbrahim Bey** olmak üzere, Manisa'dan getirdiği bütün mâiyetiyle tekrar Sancakbeyliği'ne döndü. Yine eski minval üzere, askerî ve dînî eğitime devam etmeye başladı.

İbrahim Bey de bu dersler esnasında O'nun dizinin dibinden ayrılmıyordu. Bu, Rumca ve İtalyanca bilen zeki adam, Arapça ve Farsça'yı da kısa zamanda öğrendi. Geniş bir din ve tarih kültürüne sahip oldu.

Fakat **Şehzâde Süleyman**, aradan bir yıl bile geçmeden, 1512 Mayıs'ında babası tarafından tekrar İstanbul'a çağrıldı. **Sultan Selim Han**, bu defa da Mısır Seferi'ne çıkma hazırlığında idi. Yine aynı nasihatlerle O'nu **"Padişah Vekili"** sıfatıyla kendisi seferden dönünceye kadar Edirne'ye gönderdi. **Sultan Selim Han**'ın, yine kendisi seferdeyken Rumeli'de karışıklık çıkmasından endişesi vardı. Macarlarla daha önce imzalamış olduğu iki senelik sulh anlaşmasının müddeti dolmuş, O, bunu sadece bir senecik daha temdit etmişti. Düşüncesine göre, bu müddet zarfında seferden dönecek ve bu defa Macarlar üzerine yürüyecekti.

Fakat bu sefer, O'nun umduğundan çok daha uzun bir zaman almıştı. İki sene, bir ay ve yirmi gün sonra, yani ancak 1518 yılının 25 Temmuz'unda İstanbul'a dönebildi. O, daha dönüş yolunda Şam'da iken Edirne'den, oğlu nezdinden gelen bir ulak, Macarlar'ın Osmanlılarla yaptığı sulh muâhedenamesinin müddetinin dolmasından istifâde ederek Bosna'nın İzvornik

Sancakbeyliği'ne tecâvüz ederek buranın **Mustafa Bey** adındaki muhâfızını öldürdüklerini bildiren bir mektup getirdi. **Sultan Selim Han**, bu hareketi sîneye çekerek oğluna Macarlarla olan sulh anlaşmasını bir sene daha temdit etmesi emrini bildirdi. Çünkü o an için Macaristan üzerine yürümesine imkân yoktu.

Lâkin İstanbul'a döner dönmez, bu sefer için hazırlıklara başlamakla beraber oğlu **Şehzâde Süleyman**'ın vazifeli bulunduğu Manisa Sancakbeyliği'nden bu kadar uzun süre ayrı kalmasını doğru bulmayarak O'nu geri gönderdi.

Ne yazık ki, düşündüğü Macaristan Seferi'ni tamamlamaya ömrü yetmeyerek yolda 1520 yılı Eylül ayının 21'ini 22'sine bağlayan gece vefat etti. Öldüğü yer, tam da şehzâdeliğinde babasıyla harb ettiği Çorlu yakınındaki **"Uğraş Köyü"** idi. Macaristan üzerine sefer için yola girmiş ve sırtında çıkan ve **"Şirpençe"** (Aslan Pençesi) denilen çıbanın verdiği ızdırab dayanılmaz bir hâle gelince, yürüyüşe geçmiş olan ordusuyla tam kırk gün kımıldamadan burada yatmış ve kırkıncı gün ruhunu teslim etmişti.

Bu haber, taht için **Şehzâde Süleyman**'dan başka bir vâris mevcud olmadığı hâlde askerden gizli tutuldu. Çünkü o sert tabiatlı sultan, artık mevcud olmadığına göre, yeniçeriler yeni bir isyan çıkarabilir ve ordu, beraberindeki hazineyi yağmalayabilirdi.

Tecrübeli vezir **Pîrî Mehmed Paşa**, **Sultan Selim Han**'ın sırdaşı **Hasan Can**'la istişâre ederek önce **Şehzâde Süleyman**'a bir ulak olarak silâhdar kethüdâsı **Süleyman Ağa**'yı göndermiş ve sonra da O gelinceye kadar bu ölüm haberinin orduda duyulmaması için gerekli bütün tedbirleri almıştı.

Şehzâde Süleyman, kendisine ulaşan bu haber üzerine, **İbrahim Bey**'i yanına alarak atını mahmuzlamış ve 30 Eylül 1520 tarihinde İstanbul'a vâsıl olup merâsimle tahta oturtulmuş, atılan cülûs toplarından asker ve herkes **Sultan Selim Han**'ın vefat etmiş olduğunu öğrenebilmiştir. Artık Sultan olan **Şehzâde Süleyman**'ın ilk icraatı, sevgili nedîmi **İbrahim Bey**'i **"Has Odabaşılık"**a tâyin etmesi olmuştur. Bu makam, daha sonraları **"Mabeyn Başkâtipliği"** olarak anılacak olan bir nevî protokol müdürlüğü demekti. Bu makamda bulunanların, saraydaki sıfatı **"Ağa"** olduğundan, bundan böyle **İbrahim Bey**, **"Has Oda Başı İbrahim Ağa"** olarak anılacaktı.

Sultan Süleyman, adâlet duygusu çok yüksek bir şahsiyetti. Bu sebeple işe adâlet tedbirleri ile başlamak istiyordu. Fakat önce babasına karşı son vazifesini yapmalıydı. Bu sebeple tahta geçtiğinin ertesi günü **Pîrî Mehmed Paşa**'nın, İstanbul'a ulaştırdığı **Sultan Selim Han**'ın naaşı O'nun da iştirak ettiği bir merâsimle Fâtih Camii'nden kaldırılarak bu gün adıyla anılan semtteki yere defnedildi. Yeni padişah, buraya bir türbe, câmi ve imâret yapılmasını îrâd etti. Tahta geçişinin üçüncü günü, askere cülûs bahşişi dağıtıldı. **"Kapıkulu"** denilen yeniçerilere, babasının verdiği gibi, O da üçer bin akçe (elli duka altını) verdi. Diğer silahtâr ve ulufecilere bunun üçte biri kadar bir bahşiş verilmekle beraber sipâhî, gureba ve ulûfecilerin yevmiyelerine de üçerbeşer akçe zam yapıldı.

Bundan sonra gayet sert bir adam olan babasının icraatlarından doğan şikâyetleri dinledi. **Sultan Selim Han**, İran, Suriye ve Mısır'dan birçok insanı toplayıp İstanbul'a getirmişti. Bunların kimi ilim adamı ve

sanatkârdı. Diğer bir kısmı ise, emniyet mülâhazasıyla yerlerinden kaldırılıp İstanbul'a getirilmişlerdi. Bundan şikâyetçi olanlar da vardı. Yeni padişah, bu durumda olanların hepsini serbest bıraktı ve:

"–İsteyen herkes, vatan-ı asliyesine dönmekte serbesttir." dedi.

Sonra babasının İran'a bir ambargo mâhiyetinde olmak üzere koyduğu silâh ve ipek ticâreti yasağını kaldırdı. Bu yasağa dayanılarak malları müsâdere edilmiş olanların uğradıkları zararları hazîneden tazmin ettirdi. Bununla beraber zannedildiği gibi pek de yumuşak bir kimse olmadığını göstermek üzere, babasının donanma kumandanı olup birçok zulmünden dolayı **"Kanlı Câfer"** adıyla anılan kumandanı sorguya çektirip suçu sâbit görüldüğünden O'nu hiç tereddüt etmeden îdâm ettirdi.

Saltanatının ilk aylarında, büyük bir tâlihsizlik olarak babasının Şam Vâlisi tayin ettiği eski Memlûk kumandanı **Canberdi Gazâlî**'nin, fırsattan istifade ederek isyan ettiği haberi geldi. **Sultan Selim Han**'ın Mısır dönüşünde, O, henüz Şam'da iken Beyrut bölgesinde çıkan bir isyanı dirâyetle bastırmış ve bu yüzden Padişahın gözüne girmiş ve Şam vâliliğini elde etmiş bulunan **Canberdi Gazâlî**, Frenk asıllı bir köleydi. Memlûk Sultanı **Eşref Kayıtbay**, O'nu köle pazarından satın almıştı. Bu köle zekî ve cesûr bir adamdı. Kısa zamanda dirâyetini isbat ederek O'nun ordusundaki seçkin kumandanlardan biri hâline gelmişti.

"Mercidâbık" ve **"Ridâniye"** Meydan Muharebeleri'nde Osmanlılara karşı savaşmış, sonra **Sultan Selim Han**'ın Kahire'ye girişinde O'na dehâlet ederek afvına

mazhar olmuştu. Şimdi ise, başına topladığı eski Memlûk bakiyyesi on beş bin civarında bir kuvvetle kendini **"Melik Eşref"** ünvanıyla hükümdar îlân edip adına para bastırmış ve adını hutbede okutturmuş olduğu haberi gelmişti. Bu haber üzerine üçüncü vezir **Ferhat Paşa** O'nun tenkili ile vazifelendirildi. Ayrıca yarı müstakil vaziyetteki Dülkadir Beyi **Ali Bey** de **Ferhat Paşa**'ya yardıma me'mur edilmişti. Aynen **Sultan Selim** zamanındaki **"Bozoklu Alevî İsyanı"**nda olduğu gibi, **Ferhat Paşa** yetişemeden daha yakın bir mevkîde bulunan **Ali Bey**, Halep'e saldırmış olan **Canberdi Gazâlî**'yi geriye püskürtüp Şam'a kaçmaya mecbur bırakmıştır.

Şam'da muhâfız olarak bırakılmış bulunan Osmanlı askerlerini bir ziyâfete (!) dâvet edip hepsini kılıçtan geçiren bu hâin, uzun bir tâkipten sonra yakalanıp öldürülerek kanlı başı bal mumuyla kaplanarak bir çekmece içinde yeni Padişaha gönderildi. Bu kadar hizmeti görülen **Ali Bey**, **Ferhat Paşa**'nın bir fitnesine kurban giderek ortadan kaldırılmıştır ki, bu hâdise, **Sultan Süleyman** devrinin en büyük yanlışlarından biridir. **Ferhat Paşa**, **Ali Bey**'in isyan edeceği yolundaki birçok yalanla yeni Padişahı kandırmış ve **Ali Bey**'in îdâmı ruhsatını elde edebilmiştir. O sırada Hırvat asıllı bir dönme olan **Ferhat Paşa**, kıskandığı **Ali Bey**'i güyâ İran üzerine yapılacak bir harekâtın istişâresinde bulunmak üzere, kendi nezdine dâvet etmiş ve oğulları ile birlikte gelen **Ali Bey**'i Tokat yakınlarında îdâm ettirmişti.

Bu sûrette Dülkadir Beyliği tamamen ortadan kaldırılarak onların arâzisi beş yeni sancak hâline getirilmiştir.

Diğer taraftan artık **İbrahim Ağa** olarak anılan padişahın eski nedîmi, bu yeni vazifesinde birçok idârî

acemilikler yapıyor, fakat Padişahın derin muhabbeti sebebiyle bunlar hoş görülüyordu. Sultan, kendisine başdefterdar **İskender Çelebi** gibi bir kaç tecrübeli yardımcı vermiş, buna rağmen devam eden aksaklıklardan vâkî olan şikâyetlere kulak asmayarak O'nu himâyeye devam eylediğinden, Saray çevresinde nâmı, **"Makbul İbrahim Ağa"** olarak yaygınlaşmaktaydı.

Padişah, bu sırada babasının yarım kalan Macar Seferi'ni yapmak istiyordu. Çünkü Macarlar, daha önce İzvornik muhâfızı **Mustafa Bey**'i öldürmelerine ilâveten bu defa da yeni padişahın cülûsunu haber vermek için gönderilen Osmanlı elçisi **Behram Çavuş**'u îdâm ederek âdetâ kaşınmışlardı. Bu sebeple **Sultan Süleyman**, ilk seferine çıkmak üzere savaş hazırlıkları yapılmasını emretti. O Macaristan'ın başşehri Budin üzerine gitmek düşüncesindeydi. Sonradan **"Hâin Ahmed Paşa"** olarak anılacak olan ikinci vezir de O'nu bu yolda teşvik ediyordu. Hâlbuki tecrübeli bir devlet adamı olan birinci vezir, yani **Sadrazam Pîrî Mehmed Paşa**, Macar Ovaları'nın kilidi durumunda olan Belgrad Kalesi zaptedilmeden Budin üzerine bir seferin tehlikeli olacağını iddia ediyor ve Padişah'ı bu yolda harekete teşvik ediyordu ki, doğru olan da buydu.

Uzun münâkaşalardan sonra **Pîrî Mehmet Paşa**'nın fikri gâlip gelmiş ve Belgrad üzerine harekete geçilmiştir. İstanbul'dan ayrılmadan önce **Ebû Eyyub el-Ensârî** türbesiyle babası **Yavuz Sultan Selim** ve **Fâtih Hazretleri**'nin mezarlarını ziyâret eden Padişah İstanbul'un fakirlerine avuçlar dolusu sadaka dağıtıp Edirne, Filibe, Sofya ve Niş istikametinde Belgrad'a doğru harekete geçti. Niş'te kumandanların her birine verdiği vazifeyi belirleyerek Bosna Beyi **Yahya Paşazâde Bali Bey**'i

Hırvatistan'a **Mihâloğlu Mehmed Bey**'i de Erdel üzerine akınlar yapmaya memur etti. Nâmlı akıncı beyi **Turhanoğlu Ömer Bey**'in oğlunu da öncü çıkardı. Padişah, henüz Belgrad'a yetişmeden Rumeli Beylerbeyi **Ahmed Paşa** ile öncü kuvvetler, Belgrad Kalesi'ni kuşattılar. Güzergâhta bizim kaynaklarda **"Böğürdelen"** denilen **"Sabaç"** ilk olarak fethedildi. Şehre giren Sultan:

"–Saltanatımda ilk fethedilen kale budur. Bir güzel îmâr oluna!" tâlimâtını vererek yoluna devam etti.

Tuna Nehri'nin Sava Kolu'nda, sür'atle yüz kulaç uzunluğunda bir köprü inşâ edilerek karşı tarafa geçildi.

İstanbul'dan hareket edilmeden önce **Dânişmend Reis** kumandasında elli gemiden mürekkep bir deniz filosu da Tuna Nehri'ne sevk olunmuş, o da Belgrad önlerine gelip muhâsaraya katılmış bulunuyordu. Padişah'ın, emrindeki kuvvetlerle buraya yetişmesi sonucunda Belgrad Muhasarası şiddetlendirildi. Ve nihayet, 1 Ağustos 1521'de başlayan ve hem karadan ve hem de denizden şiddetli top atışlarıyla devam eden bu muhasara, tam 29 gün sürerek Belgrad fethedilmiş oldu.

Burası, **Sultan Süleyman**'dan evvel iki defa kuşatılmış ve alınamamıştı. Bunların birincisi, 1441 yılında büyük hükümdar **İkinci Murad**, ikincisi ise O'nun oğlu **Fâtih Hazretleri** tarafından gerçekleştirilmiş, fakat bu muhkem kale, bir türlü fethedilememişti. Burası sadece Macaristan'ın değil, Avrupa'nın bile kilit noktasıydı. Bu sebeple Osmanlılar Rumeli'de yapılacak bütün fetihler için burasını bir üs olarak kullanacaklardı. İhtimal, bu yüzden oraya bizim tarihimizde **"Dârü'l-Cihad"** nâmı verilmiştir.

Tabiatıyla bu seferin sonunda, civardaki pek çok kale ve şehir de fetholunmuş, gerekli idârî düzenlemeler yapıldıktan sonra dönüş yoluna geçilmiştir.

18 Eylül 1521'de Belgrad'dan hareket ile 19 Ekim'de İstanbul'a vâsıl olan **Sultan Süleyman**, bütün bu Belgrad Seferi boyunca **"Makbul İbrahim Ağa"**yı bir an bile yanından ayırmamıştı. Bütün askerî harekâtı O'nunla müzâkere etmiş ve bu sûretle kendisinin de ileride tecrübeli bir kumandan olması için O'na sık sık hangi tedbiri, niçin aldığını îzâh etmişti. Bu durum, yeni Padişah'ın, bu eski nedîminin sür'atle yükselmesine arzu ettiğini gösteriyordu ki, bu da gecikmeyerek Rodos Adası'nın fethinden hemen sonra ortaya çıkacaktı.

O senenin bütün kışı, ordu ve donanmanın yeni bir sefer için hazırlanması ile geçti. Padişah, aslında Sırplara âid olduğu hâlde Macarların idâresine verilmiş olan Belgrad ve çevresini ülkesine katınca, Rumeli'de yakın bir zamanda can sıkıcı bir durum ortaya çıkmayacağından emindi. Üstelik Batı Hıristiyan Âlemi de kendi içinde birtakım ihtilâflarla uğraşmaktaydı. Papa **Onuncu Leon**'un başı, alman papazı **Luther**'le dertteydi. Alman İmparatoru **Şarlken** ise Fransa Kralı **Fransuva** ile mücâdele hâlindeydi. Batı Âlemi, böyle kendi iç meseleleriyle meşgulken tâ **Fâtih** zamanında muhâsara edilmiş bulunduğu hâlde bir türlü alınamayan Rodos Adası'nın fethi için en müsait zamandı.

Sultan Selim Han'ın son zamanlarında donanmaya büyük bir ağırlık verilmiş olduğundan burasının fethi için müşkilâtla karşılaşılmayacağını tahmin etmek güç değildi. Üstelik Akdeniz'de üstün bir deniz gücüne sahip olan Venedikliler, İstanbul'a gönderdikleri bir elçi mârifetiyle otuz yıl müddetli bir sulh muâhedenâmesi imzâ

etmişler ve hem de Kıbrıs Adası için ödenmekte olan yıllık verginin arttırılmasını kabul etmişlerdi. Bu sebeple onlardan da endişe edilemezdi.

Rodos Adası, **"Tapınak Şövalyeleri"** denilen hıristiyan, fakat aynı zamanda mason olan bir tarîkatın idâresi altında bulunan bir korsan yuvasıydı. Bu tarikat, aslında **"Haçlı Seferleri"** sırasında Kudüs'te kurulmuştu. Gâyesi, yaralı haçlı askerlerine ve fakir hıristiyanlara yardım etmekti. Sonradan Rodos Adası'na yerleşen ve bütün Dünya'ya **"Rodos Şövalyeleri"** adıyla nâm salmış bulunan bu insanların başlıca meşgâlesi korsanlıktı. Bütün Hıristiyan Âlemi'nde dalbudak salmış bulunan Rodos Şövalyeleri'nin, hemen hemen her ülkede kendi kontrolleri altında bulunan birçok kale vardı.

Rodos Şövalyeleri'nin **Fâtih**'in tâlihsiz evlâdı **Cem Sultan**'ı ellerine geçirerek O'na acıklı bir gurbet hayatı yaşatmış olmasının hatıraları henüz tazeydi. **Veli Bâyezid**, bu yüzden babasının fethine teşebbüs ettiği Rodos Adası'na karşı hareketsiz kalmıştı. Bununla beraber Rodos Şövalyeleri, Osmanlı ticâret gemilerine saldırmak ve Osmanlılar'ın düşmanlarına yardım etmek gibi hasımâne tavırlardan bir türlü vazgeçmiyorlardı. **Sultan Selim Han**'a karşı **"Ridaniye Meydan Muharebesi"**nde, Memlûklere top ve eleman yardımında bulunmalarına ilâveten, bir de devlete isyan eden Şam Vâlisi **Canberdi Gazâlî** ile ittifak ederek O'na silâh ve cephane yardımında bulunmuşlardı. Bu sebeple yeni Padişah, bu fitne yuvasını bir an önce ortadan kaldırmak düşüncesindeydi. Bunun için bir Dîvan toplantısı emretti.

Kendisine babasından hediye olan tecrübeli devlet adamı Sadrazam **Pîrî Mehmed Paşa**, Dîvan'da Batı

Hıristiyan ahvâlini uzun uzun tahlîl ederek böyle bir sefer için en uygun bir zaman olduğunu îzah etmiş ve bu düşünce, **Sultan Süleyman Han**'a da uygun gelmişti. Fakat üçüncü vezir **Ahmed Paşa**, Rodos Kalesi'nin pek çok tahkim edilmiş bulunduğundan alınmasının güç olacağından, üstelik böyle bir sefer hâlinde Papa'nın tahrik etmesiyle üzerimize müttefik bir haçlı hücumu olacağı yolundaki muhalefeti, ikinci vezir **Çoban Mustafa Paşa**'nın da **Pîrî Mehmed Paşa**'yı desteklemesi sonucunda bertaraf edilerek Rodos Seferi için bir karar alınması mümkün olabilmişti.

Bir taraftan bu sefer için gerekli askerî hazırlıklar yapılırken bir taraftan da o zaman çok kuvvetli olan Osmanlı casusluk teşkilâtı vâsıtasıyla, Rodos hakkında gerekli bilgileri toplanmıştı. O derece ki, bu faaliyet sırasında Rodos'ta yüksek mevkî sahibi birtakım adamlar bile elde edilmişti. Bunlardan bir yahudi tabip ile tarîkatın kançıları (kâtibi) **Andre**'den gelen bilgiler çok işe yaramıştı.

Şövalyelerin başkanına masonik bir tâbir olan **"Üstâd-ı A'zam"** denilirdi. Bu, seçimle iş başına gelirdi. Üstâd-ı Azam, Tarîkat Hükümeti'nin bir nevî başkanı, yani devlet reisi durumundaydı.

Osmanlılar, bütün sefer hazırlıklarını son derece saklı tuttukları ve hatta şövalyelere yanlış bilgiler uçurdukları hâlde, onlar bu hazırlıklardan her nasılsa haberdar olmuş ve bir yıllık erzak ve cephâne stoklamışlardı.

Haziran ortalarında **Pulak Mustafa Paşa** kumandasında takrîben dört yüz gemiden mürekkep olan donanma, Rodos üzerine sevk edilmiş ve bu kuvvet,

Rodosluların **"Cem Bahçesi"** dedikleri mevkiin karşısında mevzîlenmişti.

Sultan Süleyman ise, Kütahya, Sandıklı, Aydın ve Çinbe yoluyla hareket ederek 26 Temmuz'da Marmaris'e ulaştı. Bir kaç gün sonra da Rodos Adası'nda altmış bin kişilik ordusuyla karaya çıktı. Önce Rodos Şövalyeleri'nin Üstâd-ı A'zam'ına bir mektup göndererek adayı sulhen teslim ettikleri takdirde nâil olacakları imkân ve imtiyazları bildirdi. Bu teklifin reddedilmesi üzerine, şiddetli bir top atışıyla muhârebe başladı. 29 Temmuz'da başlayan Rodos Muhasarası, tâ 22 Aralık'a kadar sürdü. Çünkü Rodos Kalesi, hakikaten pek müstahkem bir mevkî idi. İlâveten şövalyelerin Üstâd-ı A'zam'ı, Osmanlılar'ın hazırlığını öğrenince, bir iç kale daha inşâ ettirmişti. Şövalyelerin bu kalede topu topu on beş-yirmi bin kişilik bir kuvveti vardı. Daha fazla mukavemet edemeyerek yapılan bir anlaşma ile kaleyi teslim etmeye mecbur kaldılar.

Bu anlaşmaya göre, şövalyeler kâmilen adayı terk edecek ve onları, Girit'in Kandiye Limanı'na kadar Osmanlı gemileri götürecekti.

Sultan Süleyman, Rodos'tan ayrılmadan önce Mısır Vâlisi **Hayırbay**'ın vefât ettiği haberi geldi. Oraya ikinci vezir **Mustafa Paşa**'yı vâli tâyin etti. O'nun yerine de üçüncü vezir **Ahmed Paşa**'yı ikinci vezir yaptı.

Sultan Süleyman Han, **Cem Sultan** vak'asında O'nun oğlu **Şehzâde Murad**'ın Rodos'ta kalmış olduğunu biliyordu. İddiaya göre, bu şehzâde, tanassur etmişti (Hıristiyan olmuştu). O'nu arattı. Şövalyeler kendini saklıyorlardı. Anlaşma gereği, **Şehzâde Murad** bütün âile efradı ile birlikte **Sultan Süleyman**'a teslim edildi.

Padişah, şehzâde ve erkek çocuklarını îdam ettirdi. Karısı ve kızlarını İstanbul'a gönderdi.

Rodos Adası'nın îmârını, defterdar **Abdüsselâm Çelebi**'ye havâle ettikten sonra, Sultan, İstanbul'a döndü. Parlak bir merâsimle karşılandı. Bir-iki gün istirahattan sonra Sadrazam **Pîrî Mehmed Paşa**'yı huzuruna çağırarak:

"–Benim kıymetli vezirim!.." dedi ve:

"–Çok sevdiğim değerli bir arkadaşıma bu devlette yüksek bir mevki vermek istiyorum. Sence O'na hangi makam lâyıktır?" diye sordu.

Pîrî Mehmed Paşa, Padişah'ın maksadını kavramakta gecikmedi. Çünkü bu genç hükümdarın, kendisi karşısında bir otorite zaafı içinde bulunduğunu ve bu yüzden lâyıkıyla padişahlık yapamadığını biliyordu. O'nun zaman zaman bu durumdan şikâyetçi olduğunu da duymuştu. Fazladan olarak ikinci vezir **Ahmed Paşa**'nın da her vesileyle bu tecrübeli devlet adamına karşı kendisini tahrik ettiğinden haberdardı. Bu sebeple hiç tereddüt etmeden:

"–O'na, benim makamımız yakışır efendimiz!.. Müsaade buyurulursa, bendeniz istifa edeyim." dedi ve koynundan çıkardığı sadâret mührünü, üç defa öptükten sonra Padişaha uzattı.

İstanbul Kasımpaşa Semti'nde bir mahalle, hâlâ adıyla anılmakta olan **Pîrî Mehmed Paşa**, kelle koltukta gerçek bir devlet adamıydı. Gerek aleyhinde bulunan **Ahmed Paşa** -ki daha sonra **"Hâin Ahmed Paşa"** olarak anılacaktır- ve gerekse Has Odabaşı **İbrahim Ağa** birer dönmeydi. Bunların devlete bağlılıkları, sadece makam-mevki ileydi. **Ahmed Paşa**, O'nun yerine

geçmek için aleyhinde bulunuyordu. Fakat umduğu olmadı. **Sultan Süleyman**, Han **Pîrî Mehmed Paşa** huzurundan çıktıktan sonra, Has Odabaşı **Makbul İbrahim Ağa**'yı huzuruna çağırdı ve sadâret mührünü kendisine vererek:

"–Al! Sadrazamlığı sana tevcih ettim. Mevkiini de paşalığa yükselttim. Git, bunlara âid fermanların müsveddesini kendi elinle tanzîm ederek kaleme havâle eyle!.." dedi.

Artık **"Makbul İbrahim Ağa"**, **"Makbul İbrahim Paşa"** olmuştu. O, Osmanlı protokolünde o güne kadar görülmemiş bir şekilde yere kapanıp Padişah'ın ayakları öptükten sonra huzurdan çıktı.

Sultan Süleyman, Osmanlı tarihinde benzeri olmayan ve olmayacak olan bir şekilde yirmi yaşlarındaki bir mühtedîyi bu kadar az bir devlet tecrübesine rağmen sadrazamlık mevkiine getirmekle iktifâ etmeyerek O'na bir de Rumeli Beylerbeyliği'ni de tevcih etti.

Sonradan çok tenkid edilecek olan bu taltif, **"Makbul İbrahim Paşa"** için bir **"Yükseliş Sür'atinde Rekor"** olarak Osmanlı tarihine geçecekti.

-III-

İLK CİDDÎ DEVLET ADAMLIĞI İMTİHANI

Bir günde protokol müdürlüğü (has odabaşılık)nden paşalığa yükseltilen, Vezir-i Azam, yani hükümet başkanı ve aynı zamanda Rumeli Beylerbeyi olan **Makbul İbrahim Paşa**, devlet tecrübesi zayıf genç bir adamdı. Bu durumu dikkate alan **Sultan Süleyman Han**, uzun zaman **Pîrî Mehmed Paşa**'nın yanında bulunmuş olan Dîvan kâtibi **Celâlzâde Mustafa Bey**'i O'na tezkereci tâyin etti. Yine de yazışmalarda birçok aksaklıklar görülüyor ve bu durum, ciddi şikâyetlere sebep oluyordu.

Rodos Adası'nın fethinden üç ay sonra, vezir-i azam (sadrazam) yapılan ve artık **"Makbul İbrahim Paşa"** olarak anılmaya başlayan bu en sevdiği adam

hakkındaki şikâyetlerden bîzâr olan **Sultan Süleyman Han**, O'na büyük bir iltifatta daha bulunarak otoritesini takviye etmek istedi. Kendisini huzuruna dâvet ederek:

"–Paşa!" dedi. "Seni kız kardeşlerim içinde en sevdiğim biri olan **Hatice Sultan**'la evlendirmek istiyorum! Ne dersin!?"

Makbul İbrahim Paşa, ummadığı bu yeni ve büyük iltifattan fevkalâde memnun olarak derhal yere kapanıp Padişah'ın ayaklarını öptü. Osmanlı Sultanları böyle taabbudkârâne (tapınırcasına) hareketlerden hoşlanmaz ve buna asla müsaade etmezlerdi. Fakat **Sultan Süleyman Han**, bu çok sevdiği arkadaşının, böyle Osmanlı protokolünde bir bid'at teşkil eden bu hareketine, daha önce de muhatap olmuş ve O'nu men etmemişti. Aslen Korfu Adası'nın karşı sahilindeki Parga halkından olan mühtedî vezir-i azamın bu hareketi, Batı kültür ve an'anelerinin tesirinde kalarak yaptığını düşünüyor ve bundan dolayı O'nu hoş görüyordu. O'nu elinden tutup ayağa kaldırdıktan sonra:

"–Bir cevap vermedin. Evlilik çok şahsî bir iştir! Gönlün yatmadıysa açıkça söyle!.." diyerek müsbet veya menfî bir cevap beklediğini ortaya koyunca, **Makbul İbrahim Paşa**:

"–Sultanım!" dedi. "Aklıma bir fıkra geldi. İzin verirseniz anlatayım!"

Sultan Süleyman Han:

"–Anlat bakalım!" deyince şöyle dedi:

"–Padişahım! Tilkiye «Haşlanmış tavuk yer misin?» diye sormuşlar. Tilki katıla katıla gülmeye başlamış.

"–Ne gülüyorsun, cevap versene!" denilince de:

«–Gülmekten cevap veremiyorum. Hem tavuk, hem de haşlanmış!» karşılığını vermiş! Şimdi ben de o tilkinin durumundayım! Hem evlenmek, hem de sizin kız kardeşiniz olan bir Sultan Efendi'yle! Şunun şurasında üç aylık bir vezir-i azamım. Henüz devletin işlerini kavrayarak şikâyetlerin önünü alamamış olmamdan dolayı tarafımızdan muâheze olunmaktan korkarken bu büyük iltifata nâil oluyorum. Yaşım otuzuna yaklaştı. Ben de evlenmeyi düşünüyor ve bunu size arz edebileceğim müsait bir an kolluyordum. Ömrünüze bereket! Bu teklifiniz, benim durumumu keşif mâhiyetinde bir kerâmet oldu!" dedi.

Sultan Süleyman Han:

"–Öyleyse tez gidip düğün hazırlıklarına başla! Ben kız kardeşimle daha önce konuşup rızâsını aldım!" deyince **Makbul İbrahim Paşa**, uçar gibi huzurdan çıkıp makamına avdet etti ve derhal düğün hazırlıklarına başladı.

22 Mayıs 1524 tarihinde başlayan düğün, **"Binbir-gece Masalları"**nı andıran büyük bir ihtişamla on beş gün ve on beş gece devam etti.

Halka da açık olan düğün eğlenceleri için o tarihlerde **"At Meydanı"** denilen, bugünkü **"Sultanahmet Meydanı"** seçilmişti. Bu meydanın Batı cephesinde bedeli **Sultan Süleyman Han** tarafından ödenerek inşa edilmiş olan **"İbrahim Paşa Sarayı"** yer almaktaydı. O'nun tam karşısına gelen yerde Padişah için muazzam bir **"Otağ-ı Hümâyun"** yani sultan çadırı kurulmuş, saraydan getirilen taht O'nun orta yerine yerleştirilmişti. Bunun sağ ve soluna da vezirler, yüksek devlet adamları vesâir davetliler için de, otağlar, çardaklar, sâyebânlar (gölgelikler) ve sofalar kurulmuştu.

Bütün bunların dayanıp döşenerek süslenmesinde **"Çaldıran, Otlukbeli, Mercidâbık"** ve **"Ridâniyye"** zaferlerinin en muhteşem ganimetleri, **Uzun Hasan**'ın, **Şah İsmail**'in, **Kansu Gavri**'nin ve **Tomanbay**'ın **"müzehheb kaaliçeleri"**i (küçük halıları), girânbahâ (baha biçilmez) şalları, dîbâları (kıymetli kumaşları), atlasları ve kadifeleri kullanılmıştı!

Sağdıçlık vazifesini gören ikinci vezir **Ayas Paşa**, Yeniçeri Ağası ile beraber saraya gidip Padişah'ı resmen düğüne **"okumuş"**, yani dâvet ettiler. Padişah, enişteliğe seçtiği Vezir-i A'zamını uzun uzadıya medhederek bu dâveti kabul eylediler.

Bu eski Osmanlı düğünlerinin teâmül bakımından göze çarpan en mühim husûsiyyetleri, birçok günler gece gündüz devam etmeleri, sınıf sınıf bütün devlet adamlarıyla memurlarının ve hatta askerlerle payitaht (başşehir) ahâlisinin dâvet edilmeleri, padişahın huzurunda en mühim ulemâya dînî mübâhaseler yaptırılması, geceleri mum donanmaları ve hava fişekleriyle şenlikler yapılmasıdır. Bu düğünde de bunların hepsi yapılmıştır. Harp oyunlarıyla mudhikeler (komedyenler), çeşitli temsiller icra etmişlerdir. Düğün evine **"Nakhl"** denilen altın ve gümüş ağaçlar gönderilmiştir. Çeşitli harp oyunları ve komedyenlerin halkı eğlendirmeleri için sahnelerle dekorlar bile kurulmuştur. Bunlar, bir nevî **"tiyatro"** demekti. O zamanki Türk tiyatro san'atında en çok rağbet gören oyunlar, Osmanlı zaferlerine âid askerî temsillerle halkı güldüren mudhikeler (komedyenler) ve kısmen de opera tarzında çalgılı ve şarkılı oyunlardı.

"Nakhl" denilen ve altınla gümüşten yapılan ağaçlar, düğünün ihtişamıyla mütenâsip bir cesaametteydi.

Her düğünde böyle birkaç ağaç bulunması âdettendi. Bu ağaçların kıymetli madenlerden yapılması da **"cihâz"** içinde mühim bir servet bulunması demektir. Bu ağaçlar büyüklüklerine göre hayvan yahud arabayla ve parlak alaylarla nakledilir. Halk ağzında **"nakıl"** şeklinde ifade edilen **"nakhl"**in balmumundan yapıldıktan sonra altın ve gümüş yapraklarıyla tezyin edilenleri de vardı. Fakat eski saltanat düğünlerindekiler, umûmiyetle som gümüş ve altındandı. Bunlar çiçek, meyve, kuş vesâire şekilleriyle de süslenir ve düğün evinde gelin odasına konulurdu.

Makbul İbrahim Paşa'nın düğünündeki **"nakhl"**lerden biri altmış bin ve diğeri de kırk bin parçadan yapılmıştı: Bunlar **"sîmurg"** ve **"ankaa"** gibi esâtirî kuşlarla da süslenmiş çok muhteşem san'at eserleriydiler. **Hatice Sultan**, **İbrahim Paşa** Sarayı'na düğünün onuncu günü parlak bir alayla götürüldü. Eski Osmanlı düğünlerinin en meşhur husûsiyetlerinden biri de muhteşem şekerlemeler yapılmak âdetiydi. Bunların içinde câmi, saray, çeşme, bahçe, ev vesâire maketleri şeklinde olanlar da vardı. Bu şekerlemeler, dâvetlilere hediye edilirdi. Osmanlı devrinde böyle düğünleri bütün tafsilâtıyla günü gününe tasvir eden bir çok manzûm ve mensur eserler yazılmıştır ki, bu düğün tarihlerine **"Sûrnâme"** denir.

Makbul İbrahim Paşa, damatlığının beşinci ayı ortalarında padişah tarafından huzura dâvet olundu. Bunun sebebi, Mısır'da birkaç aydan beri devam eden can sıkıcı hâdiselerdi.

Sultan Süleyman Han:

"–Paşa!" dedi. "Hükümet reisi sıfatıyla Mısır'da

birkaç aydan beri cereyan eden tatsız hâdiselere pek tabiî olarak haberdârsın. Şu anda **Kadızâde Mehmed Bey**'den bir rapor geldi. Senin de tasvîbinle Mısır'a vâli olarak gönderdiğimiz **Ahmed Paşa**'nın bir avuç Memlûklu artıklarına güvenerek bize baş kaldırıp ihânet ettiği mâlum!.. Kendini orada müstakil bir sultan olarak îlân etmek cür'et ve küstahlığında bulunan bu **"Hâin Ahmed Paşa"**nın rapor gönderen **Kadızâde Mehmed Bey**'i kendine vezir tâyin etmiştir. Hâlbuki O, bize sâdık kaldı ve gizli gizli **Hâin Ahmed Paşa**'nın yaptıklarını emin bir vâsıta ile dâimî olarak bize bildirdi. Bu elimdeki son raporda da O'nun artık öldürülüp ortadan kaldırıldığını bildiriyor ve bizden tâlimât bekliyor!"

Makbul İbrahim Paşa:

"–Aman Efendimiz! Ne iyi olmuş! Hâin cezasını buldu, demektir!" dedi.

Sultan, sözüne devamla:

"–Paşa! Bilmem bu **Hâin Ahmed Paşa**'nın evveliyâtını bilir misin?" dedi ve O'nun durumunu şöyle hikaye etti.

"–Kusura bakma, ama bu soysuzun aslı da senin gibi köledir. Arnavut ve gürcü halkından hıristiyan bir köylünün çocuğu olduğu söylenir. Sen nâil olduğun nîmetlerin kadrini biliyorsun. Fakat bu mel'un, hâin çıktı."

Sultanın bir an duraklamasından istifâde ile **Makbul İbrahim Paşa**, yine Padişahın ayaklarına kapanarak:

"–Siz benim velî-i nîmetim (sahip olduğum nimetleri lütfeden)siniz. Böyle nankörlere lânet olsun!.." dedi.

Sultan, anlatmaya devam ederek:

"–Bu mel'un, dedem **Veli Bâyezid** zamanında Enderun'a (saray mektebine) alınmış, sonra da babama kapu kethüdası (kâhyası) **Ahmed Ağa** olmuş. Babam, «**Çaldıran**» dönüşü, yeniçerileri itaat altına almak istemiş ve bu maksatla sefer esnasında askerleri isyana teşvik edenleri araştırmaya koyulmuş. O sırada bu hâin herif, birkaç yeniçeriyi de kendisi gibi ifade vermeye iknâ ederek babamı yalan şâhidlikle yanıltarak Kazasker **Tâcizâde Câfer Çelebi** gibi bir büyük âlimin îdamına sebep olmuştur. Babam, bundan pek çok pişmanlık duyduğunu ve vicdan azabı çektiğini, bana bizzat anlatmıştı!" dedi.

Makbul İbrahim Paşa:

"–Buna rağmen de O'nu önce paşa, sonra da vezirliğe yükselten merhum **Sultan Selim Han Hazretleri** değil miydi!?" diye sordu.

"–Evet, tabiî, maâlesef!" dedi ve ilâve etti:

"–İnsanlar, mâsum peygamber değil ki! Herkesin bir gaflet ânı olur! Ancak O'nun yalan söylemiş olduğu o zaman bilinmiyordu ki!.. Ancak şunu da îtiraf etmek gerektir ki, bu hâin herif, büsbütün meziyetsiz bir insan da değildi. Son derecede zekî, çalışkan ve bilgili bir kimseydi. Bu meziyetleri sâyesinde göze girmiş olabilir.

O, **Pîrî Mehmed Paşa**'nın daimî bir sûrette aleyhinde bulunuyordu. Ben, O'nun yerine geçmek maksadını güttüğünden emindim. Lâkin tahta çıktığından beri kesintisiz Veziriazam olan **Pîrî Mehmed Paşa**'nın, o vakur ve tecrübeli şahsiyetiyle beni psikolojik bir baskı altında bulundurmasından rahatsızdım. Sen epey bir devlet tecrübesi edindin. Bilirsin ki, Padişahlar hiç kimseye karşı ayağa kalkmazlar. Fakat ben bu ihtiyar

vezir her yanıma geldiğinde, kendimi ayağa kalkmak mecburiyetini hissediyor ve yaptığımız müzâkerelerde O'nun üstüne söz söyleyemiyordum. Bir kere O'na nazaran çok genç ve tecrübesizdim. O'na çekilmesini îmâ etmem kâfi geldi. Bildiğin üzere, O'nun yerine beklenmedik bir sûrette seni, rütbeni yükselterek vezir-i azam nasbettim.

Bu beklenmedik bir şeydi. Bizim tarihimizde senin kadar genç ve devlet tecrübesi kıt birinin vezir-i azam olduğu, o güne kadar görülmemişti. Bu sebeple hemen herkes, senin bu ânî yükselişinden rahatsızlık duydu. İhtimal, bunların başında **Hâin Ahmed Paşa** gelmekteydi. Fakat o kurnaz adam, bunu asla belli etmedi.

Senin de katıldığın Belgrad ve Rodos Adası Seferleri'nde, O'ndan askerî bakımdan pek çok istifade sağlandığı senin de mâlumundur.

Rodos Seferi'nde Mısır vâlimiz **Hayırbay**'ın vefat ettiği haberi gelince bildiğin üzere, senin bacanağın ikinci vezir **Çoban Mustafa Paşa**'yı **Hayırbay**'ın yerine Mısır vâlisi tayin ettim. O'ndan boşalan ikinci vezirliğe de bu **Hâin Ahmed Paşa**'yı getirdim. Çünkü ortada O'nun ihânet edebileceğine dair hiçbir emâre yoktu. Sadece diğer paşalarla bazı birbirlerini çekemezlikleri olduğunu duyuyordum. Mevkiini yükselterek O'nu tatmin etmek istemiştim. Fakat daha sonra vezir-i azamlık umarken o makama senin getirilmiş olman O'ndaki hased duygularını uyandırmış olacak ki, Mısır gibi merkeze uzak bir yerin vâliliğinin vezir-i azamlıktan daha salâhiyetli bir mevki olduğunu düşünerek buraya tâyin olunmak istedi.

Senin de bildiğin üzere, hased edip iyi geçinemediği

diğer paşalar da O'nun böyle Mısır gibi uzak bir vilâyete tayini ile merkezden uzaklaştırılmasını arzu ettiklerinden, sırf sizi rahatlatmak için istediği bu tâyini yaptım."

Makbul İbrahim Paşa:

"–Ben bu isteğe dâhil değildim." deyince Padişah:

"–Evet, biliyorum. Fakat O, senin sadrazamlığını hazmedemeyenlerin başında geliyordu." dedi.

Makbul İbrahim Paşa:

"–Efendimiz!..." dedi. "Sizin yüksek otoriteniz ve kazandığınız parlak zaferler sayesinde devletimiz, düşmanları bile herhangi bir harekete cür'et edemezken Mısır'da bu karışıklıklar nasıl olup da ortaya çıkabildi?!"

Sultan Süleyman Han:

"–Bak, iyi ki sordun. Sen bu devletin idâreciliğinde yenisin. Sana şunu söyleyeyim ki, bir ülke kılıçla fethedilir, fakat kılıçla değil, adâletle elde tutulur. Bir kere babamın Mısır'ı fethedişi üzerinden henüz sadece beş-altı sene geçmiş bulunuyor. Bizim idaremiz orada yerleşip oturmamıştır.

Merhum pederim, Mısır'a, fetihten sonra ilk vâli olarak kumandanlarından **Yûnus Paşa**'yı tayin etmişti. İyi asker olmak, her zaman iyi bir idâreci olmak demek değildir. **Yûnus Paşa**'nın, babamın giriştiği bütün seferlerde gerçekten pek çok kahramanca hizmetleri görülmüştü. Fakat ne yazık ki, iyi bir kumandan olan bu **Yûnus Paşa**, daha babam Mısır'dan ayrılmadan azledilerek O'nun yerine Memlûklular'ın vaktiyle Halep vâliliğini yapmış ve bu esnada babama istihbarat vazifesi görmüş olan **Hayırbay** tâyin edilmişti. Çünkü **Yûnus**

Paşa üç-dört ay gibi kısa süren vâliliği esnasında halka zulmetmiş ve adı, bazı rüşvet hadiselerine karışmıştı. Bunu **İdris-i Bitlîsî** gibi en güvendiği şahsiyetten öğrenen babam, **Yûnus Paşa**'yı önce azletmiş, sonra da Kahire'den ayrılmak üzereyken at üstünde:

"–Bu kadar meşakkat çektik Mısır'ı yine bir Çerkez'e teslim ettik." demesi üzerine O'nu derhal idam ettirmişti.

Vâli **Hayırbay**, aslen Çerkez ve Memlûklerin eski bir kumandanı olması sebebiyledir ki, Mısır'da O'nun zamanında bir kıpırdanma olmamıştır. Çünkü Memlûk halkı, yine bir Memlûk vâlisinin idaresi altında hiçbir rahatsızlık duymamışlardır. Üstelik babam, orada bir baş kaldırmaya vasıta olabilecek altı yüz âileyi yerinden yurdundan ederek İstanbul'a nakletmişti. Bildiğin üzere, biz tahta geçer geçmez bunlara:

«–Serbestsiniz!..» demiştik. Bunların hepsi Mısır'a döndü. Şimdi düşünüyorum da acaba orada çıkan isyanın sebebi, bu adamları göndermemiz midir?!" dedi.

Makbul İbrahim Paşa:

"–Olabilir! Belki de..." deyince **Sultan Süleyman**:

"–Olabilir değil! Bunu mutlak anlamalıyız." dedi ve ilâve etti:

"–Bunu siz başaracaksınız Paşa!"

Bu söz üzerine **Makbul İbrahim Paşa**:

"–Nasıl?!" diye sordu.

Padişah:

"–Çünkü geçici bir vazife ile seni oraya göndereceğim. Anlaşılmaktadır ki, Mısır şartlarında Osmanlı

nizamları, oranın bünyesine pek de uymamıştır. Üst üste vâkî olan isyanların bir sebebi de bu olmalıdır. Bu sebeple seni oradaki idâremizi adâlet ve dirâyetle yeniden tesis etmek üzere, oraya göndermek düşüncesindeyim. Bunu, ancak sen yapabilirsin." dedi.

Makbul İbrahim Paşa, henüz dört-beş aylık damattı. Canı, İstanbul'dan ayrılmak istemiyordu. Fakat kendisine verilecek vazifenin **"muvakkat"** olarak ifade edilmesinden dolayı:

"–Ferman, Efendimizindir!.." diyerek bu işe gönüllü olarak tâlipmiş gibi davrandı.

Sultan Süleyman Han, **Kadızâde Mehmed Bey**'den gelen raporu okuması için **Makbul İbrahim Paşa**'ya verdi. O'nun yüksek sesle okuduğu bu raporda şu bilgiler yer almış bulunuyordu:

Sultan Selim Han tarafından Mısır vâliliğine tâyin edilmiş olan **Hayırbay**, vefatının yaklaştığı bir sırada Mısır'daki bütün köleleri âzâd etmiş ve en esaslı mevkîlere eski Memlûk emirlerini tâyin edip yerleştirmişti. **Sultan Süleyman Han**'ın Rodos Adası fethine teşebbüs ettiğini duyunca, yirmi yelkenliden mürekkeb bir donanmayı techiz ederek damadı **Kayıtbay**'ın kumandası altında Padişah'a destek için Rodos'a gönderdi. Bu donanmayla Hazret-i Peygamber'in Mısır'da ele geçirdiği **"Ukab"** adındaki Sancak-ı Şerîfi'ni de göndermiş ve bu emânetlerin alınmasından az bir zaman sonra vefat haberi gelmişti. O'nun yerine Mısır vâlisi olarak tâyin edilen Padişah'ın diğer bir eniştesi **"Çoban Mustafa Paşa"**nın Kahire'ye vâsıl oluşundan çok kısa bir müddet sonra, eski vâli **Hayırbay**'ın yüksek mevkîlere getirdiği Memlûk emîrlerinin Mısır'ı tekrar kendi hâkimiyetlerine

geçirmek için isyan ettikleri görüldü. Durumu vaktinde haber alan **Çoban Mustafa Paşa**, isyanını bastırarak ele başılarını kâmilen îdâm etti.

Aradan birkaç ay geçmişti ki, eski vâli **Hayırbay**'ın Sancakbeyi tayin ettiği birtakım Memlûk ileri gelenleri, etraflarına bazı arap şeyhlerini de alarak yeniden isyan çıkardılar. Bunlar uzun ve gizli bir çalışma sonunda, yirmi bin kişi kadar kuvvet topladılar. Vâli **Çoban Mustafa Paşa**'nın emrindeki kuvvet ise, beş bin kişiyi geçmiyordu. Bu sebeple onlarla birden bire mücâdeleye girişmeyip aralarında ihtilâf çıkarmaya ve arap şeyhlerini âsîlerden ayırmaya gayret sarfetti. Kısa zamanda bu gayret semere verdi. İsyancı çerkez beyleri arasında ihtilâf çıktığı gibi arap şeyhlerinin de onlardan ayrılmasıyla âsîler bir hayli zayıfladılar. Âsî grupların başında **İnal Bey** adında bir çerkez vardı ki O, sultanlığını îlân etmiş ve Kahire'ye gireceği günü bile tesbit eylemişti. Bunun üzerine **Hızır Ağa** isminde bir Osmanlı kumandanı, bir kısım kuvvetlerle yürüyüp kendisini mağlup etti. Kesilen başı, sokak sokak dolaştırılarak halka teşhir edildi.

Çoban Mustafa Paşa, Mısır'a **Yavuz Sultan Selim Han**'ın diğer bir kızı olan hanımıyla birlikte gelmişti. Bu sultan hanım, İstanbul'dan daha fazla ayrı kalmak istemediği için ne yapıp yapıp kocasının yeniden hükümet merkezine aldırılmasını temin etti. O'nun yerine bugün İstanbul'da bir semte adı verilmiş olan **"Güzelce Kâsım Paşa"** tâyin edildi. İşte bu sırada idi ki, **Hâin Ahmed Paşa** elde edemediği vezir-i azamlık mevkii yerine Mısır vâlisi olmayı düşündü. Hazır orada ciddî bir muhâlefet ve isyan hareketi varken, bunu kullanarak vâlilikten **"Mısır Sultanlığı"**nı elde edebilme ümidine kapıldı. Fakat bu düşüncesini saklı tutarak oradaki isyan mey-

lini kökünden kazıyıp halledebileceği yolunda bir iddia ile asıl niyetini gizleyebildi. Kendisinden hoşlanmayan diğer paşalar da O'nun merkezden uzaklaşmasını temin maksadıyla bu talebi desteklediler. İşte bu şartlar altında **Sultan Süleyman Han**, kendisini **Güzelce Kâsım Paşa**'nın yerine Mısır Vâlisi olarak tayin etti. Belgrad Seferi sırasında Rumeli Beylerbeyi sıfatını hâiz bulunan **Ahmed Paşa**, Böğürdelen (Sabaç) Kalesi'ni fethederek Padişah'ın gözüne girmişti. Bu tâyinde, şüphesiz, bu başarısının da rolü vardı.

1523 yılı sonbaharında Mısır'a gelip vazifeye başlayan **Hâin Ahmed Paşa**, adım adım kurduğu plân istikametinde ilerledi. Kahire Kalesi'ndeki yeniçerileri elde etmeye çalıştıysa da buna muvaffak olamadı. Başına isyan meyli taşıyan memlûk artıklarıyla bazı arap kabilelerini toplayarak yeniçerilere saldırdı. Eski memlûk beylerini makam vererek ve hazineden ihsanlarda bulunarak elde eden **Hâin Ahmed Paşa**, Kahire Kalesi'ndeki Yeniçerileri önce hareketsiz bir hâle getirmeye muvaffak oldu.

"El-melikü'l-mansur Sultan Ahmed" ünvanıyla kendini Mısır Sultanı îlân etti. Nâmına hutbe okutup para bastırdı. Lâkin kaledeki yeniçeriler, O'nun için büyük bir tehlike arz ediyordu. Memlûk beylerinden birisi, O'na kale altında mevcud ve el'ân metrûk olan bir su yolunu haber verdi. Buradan büyük bir kuvvetle kaleye dâhil olan **Hâin Ahmed Paşa**, yeniçerileri kâmilen kılıçtan geçirdi.

Bundan sonra kendini sağlama aldığını zanneden bu hâin, papalık makamına bir elçilik göndererek O'ndan desteklenmesini taleb etti. Ayrıca Rodos Adası şövalyelerinin Üstâd-ı A'zam'ına da bir mektup yazarak

kendilerini destekledikleri takdirde Rodos'u onlara iâde edeceğini bildirdi.

Bu haberlerin İstanbul'da duyulması üzerine, **Hâin Ahmed Paşa**'nın hakkından gelmek üzere **Çoban Mustafa** zamanındaki isyanda hizmeti görülmüş bulunan **Kara Musa Bey**'e beylerbeylik tevcih olunarak harekete geçmesi emredildi. Lâkin **Hâin Ahmed Paşa**, bu emri getiren çavuşu yakalayarak öldürttüğü gibi O'na taraftarlığından şüphelendiği herkesi îdam edip ortadan kaldırdı.

Bunu üzerine Mısır'da kendine göre idârî bir sistem kurmaya çalışan **Hâin Ahmed Paşa**, **Kadızâde Mehmed Bey**'i kendine vezir tâyin etti. Lâkin okunan raporu göndermiş olan **Kadızâde Mehmed Bey**, O andan itibaren **Hâin Ahmed Paşa**'dan yana görünerek hem Mısır'da olup biteni İstanbul'a bildiriyor ve hem de **Hâin Ahmed Paşa**'yı yok etmek için fırsat kolluyordu. O'nun kendisine güvenmesinden istifade ederek hamama girdiği bir zamanda üç-beş güvenilir adamıyla saldırıp **Hâin Ahmed Paşa**'ya bir sûikast tertip etti. Fakat o sırada tıraş olmakta bulunan **Hâin Ahmed Paşa**, yarı tıraşlı vaziyette kaçarak yeniçerilerden temizlemiş bulunduğu Kahire Kalesi'ne sığındı. Arapların paraya tamahını bilen **Kadızâde Mehmed Bey**:

"–Hâinlerin başları benim, servetleri sizin." diye ilân etti. Birçok arap, kaleye hücum ettilerse de O, yine sâdık birkaç adamıyla kaçtı ve bir arap şeyhine sığındı. **Kadızâde Mehmed Bey**, arkasını bırakmayarak sıkı bir takip sonunda O'nu ele geçirip başını kesti ve bu kesik başı, Kahire sokaklarında günlerce teşhir etti.

Bu sırada bu isyanı bastırmak üzere **Ayas Paşa** kumandasında üç bin kişilik bir kuvvet yola çıkarılmıştı

ki, bunlar **Hâin Ahmed Paşa**'nın bertaraf edilmiş olduğunu öğrenerek geriye döndüler.

Rapor, bu bilgilerden sonra bitiyordu.

Sultan Süleyman:

"–Şimdi bildiğin üzere oraya **Güzelce Kâsım Paşa**'yı vâli tâyin ettim. Fakat O'nun bu gâileyi kökten halledebileceğinden emin değilim. Bu itibarla oraya sen gitmeli ve isyan tohumlarını kökünden kazımalısın." dedi ve ayağa kalktı.

İbrahim Paşa, bu hareketin:

"–Müzâkere bitti, artık çıkabilirsin!.." demek olduğunu çoktan öğrenmişti.

Makbul İbrahim Paşa, Mısır'da girişeceği icraatın kendisi için bir **"Ciddî Devlet Adamlığı İmtihanı"** olacağını biliyordu. O'nun için meseleyi uzun uzun düşündü. Mısır ahvâline vâkıf devlet adamlarının fikirlerine müracaat etti. Bu fikrî hazırlıktan sonra Mısır'a gitmek üzere yola çıktı. Önce deniz yolunu düşünmüştü. Padişah, hiçbir kimseye göstermediği bir iltifât olarak bu sevgili vezirini Marmara Denizi'nden Adalar'a kadar refakat ederek uğurladı.

30 Eylül 1524 tarihinde başlayan bu yolculukta **Makbul İbrahim Paşa**, Sakız ve Rodos Adaları'na uğradı. Bu sırada mevsim kışa döndüğü için büyük bir fırtınaya yakalandığından **İbrahim Paşa**, 28 Kasım 1524 tarihinde Marmaris'te karaya çıkarak deniz yolunu terk etti. O Lazkiye'ye geldiğinde, artık Mısır defterdarı olmuş bulunan **Kadızâde Mehmed Bey** kendisini istikbal etti. Şam'a vâsıl olduğunda da **Güzelce Kâsım Paşa**, kalabalık bir erkân ile kendisini karşıladı. Yol boyunca

bu iki Mısır ahvâline vâkıf insandan da gerekli bilgileri almış olarak, 2 Nisan 1525'te büyük bir tantanayla Kahire'ye girdi. Ertesi gün tellâllar bağırtarak şikâyetçi olan insanları huzuruna dâvet etti. Günlerce süren bu dert dinleme toplantılarında birçok insan, bu Padişah vekîline içini döktü.

Makbul İbrahim Paşa, önce yürürlükte olan idârî ve askerî kanunları, Mısır şartlarına göre değiştirdi. Buna mâlî kanunlar da dâhildi. Netice itibarıyla öncelikli olarak halkın ağırlığından şikâyet ettiği vergileri azalttı. Yaptığı kânunî değişiklikleri, İstanbul'a ulaştırarak bunların **Sultan Süleyman** tarafından da tasdikini temin etti.

Şikâyetçiler arasında, vergi borcunu ödeyemeyerek hapsedilmiş olan insanlar da vardı. Bunların borçlarını silip kendilerini hapisten çıkardı. Sonra şahıslara borcu olup da ödeyemeyen fakir insanların listesini tanzim ettirdi. Bunların borçlarını da devletçe ödeyip kendilerini sıkıntıdan kurtardı. Bütün memleket dâhilindeki arap şeyhlerini huzuruna çağırtıp onların birçok arzusunu yerine getirdikten sonra, onlardan **Sultan Süleyman** adına yeniden biat aldı. Bu biatı, Kur'ân-ı Kerim üzerine yemin ettirerek te'yid ettirdi.

Şehir içinde dolaşırken **Amr İbnü'l-Âs** Câmii'nin çok metrûk bir hâlde olduğunu gördü. Bunu şahsî parasıyla tamir ettirerek parlak bir merâsimle yeniden ibâdete açtı.

Bütün bunlardan sonra Mısır'ın resmî gelirini yeniden hesaplattırdı. Mahallî masrafları çıktıktan sonra artan sekiz yüz bin altının (seksen bin duka) İstanbul'a gönderilmesini kararlaştırdı.

Bütün bu işleri, üç ay gibi kısa bir zamanda yapıp

bitiren **Makbul İbrahim Paşa**, Mısır'da yeni bir huzursuzluğa teşkil edecek hiçbir pürüz kalmadığını görünce, 14 Haziran 1525 tarihinde Kahire'den ayrıldı.

Kudüs, Şam ve Halep yoluyla Anadolu'ya ulaştığı zaman zâlim **Ferhat Paşa**'nın garezkârlığı sebebiyle haksız yere çoluk çocuğuyla idam edilmiş olan eski Dülkadir Beyliği emiri **Ali Bey**'e tâbî bazı dirlik sahiplerinin ellerinden dirlikleri alındığı için şekâvete (eşkiyalığa) başladıklarını öğrendi. Bunun üzerine bu Dülkadir Türkmen Beyleri'nin dirliklerini (tımarlarını) kendilerine iâde ettirerek bu bölgedeki huzursuzluğu da giderdi.

1525 yılı Eylül ayı başında İstanbul'a dönüşü de aynen Mısır'a gitmek üzere yola çıktığı zamanki gibi muhteşem ve tantanalı oldu. Serî top atışlarıyla karşılandı. Kendisini karşılayanlar arasında **Sultan Süleyman Han** da vardı.

Osmanlı padişahları, ne sefere çıkarken ve ne de dönüşte hiç kimseyi böyle ihtişamlı bir sûrette istikbal etmez, bunu gerektiği ölçüde paşalarına yaptırırlardı. **Sultan Süleyman Han**'ın, **Makbul İbrahim Paşa** için yaptığı bu, yola koyma ve karşılama merâsiminde bulunma tarihte ilk ve son olacaktı.

Padişah'ın bu hareketinden fevkalâde memnun kalan **Makbul İbrahim Paşa**:

"–Aman Efendimiz! Zahmet buyurdunuz! Ben bu iltifatınıza henüz lâyık olamadım!" deyince **Sultan Süleyman**, O'na elini öptürdükten sonra:

"–Hayır Paşa Hazretleri!... Gönderdiğiniz raporları dikkatle okudum. Mısır'da çok güzel işler yapmışsınız. Bunlarla siz, bu **"ilk ciddî devlet adamlığı imtihanı"**nı başarıyla verdiniz. Sizi tebrik ederim." dedi.

Makbul İbrahim Paşa, bu iltifattan fevkalâde memnun olmakla beraber içinden:

"–Acaba **«ilk»** denildiğine göre, bunun bir ikincisi olacak mı?" diye düşündü!

Evet, o da olacaktı: **"Askerî kabiliyet imtihanı"**!..

Bu da çok geçmeden zuhûr edecek ve **Makbul İbrahim Paşa**, bir cihan padişahı tarafından nâil olunabilecek **"iltifatın son haddi"** ile taltif olunacaktı.

-IV-

İLTİFÂTIN SON HADDİ

Sultan Süleyman Han, Osmanlı tahtına çıktığında artık yüz elli senelik tarihi olan Rumeli'deki fütuhâtın önündeki en ciddî engel Macarlar'dı. Onlar ya doğrudan doğruya veyâhud da dolaylı olarak daima Türk ilerleyişinin karşısında yer almışlardı. Öyle ki, papalığın teşviki ile tertiplenen Haçlı ittifaklarında daima en ön safta yer alarak Osmanlılarla harp etmişler ve onların Balkanlar'daki ilerleyişini durdurmak için ellerinden gelen her şeyi yapmışlardı. **Fâtih**'in başarısız Belgrad Seferi, Macarlar için -ilk defa olarak- tehlike çanlarının çalması demekti.

İkinci Murad zamanından beri, Türk akıncıların müteaddid akınları ile daimî bir sûrette hırpalanmakta

olan Macarlar, bir gün sıranın kendilerine geleceğini çok iyi bir şekilde anlayıp kavramışlardı.

Sultan Selim Han, onlarla asla uzun vâdeli bir sulh anlaşması imzalamamış, birer yıllık uzatmalarla bir nevî mütârekelerle işi idâre etmişti. Doğudaki tehlikeyi bertaraf ettikten sonra Macarlar üzerine bir sefer tertip etmiş, fakat ömrü vefâ etmeyerek yolda ölmesi ile bu sefer akîm kalmıştı. Bu sebeple **Sultan Süleyman Han**, Macaristan'ı fethetmeyi, kendisine babasından kalmış bir vasiyet gibi telâkkî etmekteydi. Fazladan olarak tahta çıkışında elçi olarak kendilerine gönderilen Dîvan çavuşlarından **Behram Çavuş**, Macarlar tarafından bilâsebep öldürülmüştü. Esâsen daha önce **Sultan Selim Han**, Mısır Seferi ile meşgulken de Osmanlı topraklarına saldırıp Bosna'daki İzvornik Sancakbeyi **Mustafa Bey**'i şehid etmişlerdi.

Bütün bu sebeplerle **Sultan Süleyman Han**, tahta çıktığında ilk seferin Macaristan'a karşı tertiplenmesini düşünmekteydi. Fakat tecrübeli ve Avrupa ahvâline vakıf vezir-i azam **Pîrî Mehmed Paşa**, O'nu evveliyetle Belgrad Kalesi ve Rodos Adası'nın fethi gerektiğini îzah ile iknâ etmişti. Bu iki stratejik mevkiden biri Orta Avrupa'nın, diğeri ise Akdeniz hâkimiyetinin kilit noktası durumundaydı. Belgrad ve Rodos'un fethinden sonra sıranın Macaristan üzerine bir sefere gelmiş olduğu muhakkaktı.

Bu durumu tahmin etmekte güçlük çekmeyen Macarlar, ülkeleri Osmanlılar tarafından istilâ edilirse, Almanlar'ın da artık Türklerle hemhudut bir duruma gelmelerinden dolayı tehlikeye mâruz kalacakları düşüncesiyle onlarla bir ittifak için gayret sarfettilerse de hiçbir netice elde edemediler. Zira Almanlar'ın başı,

bu sırada Fransızlar'la dertteydi. Hatta bütün Avrupa siyâsî ve hatta dînî bir kargaşa içindeydi.

Alman papazı **Lüther**: *"Türklerin Allah tarafından Avrupa'nın cezalandırılması için vazifelendirilmiş ilâhî bir kuvvet olduğunu"* söylüyor ve *"Türkler'e karşı koymanın dînen küfür olduğunu"* alenen îlân ediyordu. **Sultan Süleyman Han**'ın el altından desteklediği bu alman papazı, **"Protestanlık"** adıyla yeni bir mezhep kurarak Hıristiyan Batı Âlemi'ni bölmeye namzed görülüyordu.

Avrupa'daki siyâsî kargaşa da şöyle ortaya çıkmıştı:

Beşinci Carlos (Şarlken), 1516 yılında ana tarafında dedesi olan **Ferdinand**'ın çocuksuz olarak ölümü üzerine İspanya'daki **Kastil** ve Aragon Krallıkları'nın imparatoru olmuş, Napoli Krallığı ile Sardınya, Sicilya ve Minorka Adaları da Aragon Krallığı'na tâbî olduğundan buraları da O'nun hâkimiyeti altına girmişti.

1519 yılında ise, Alman krallık seçimi vardı. Babası **"Güzel Filib"**in, 1506 yılında vefâtı üzerine hükümdar olmuş bulunan **Şarlken**, eski Alman İmparatoru **Maksimilyan**'ın da torunu idi. Dedesinin mülküne de kral olmak için namzedliğini koydu. O tarihlerde İspanya kralı olarak Amerika'da henüz keşfedilmemiş yerlerin bile sahibi kabul edilen **Şarlken**, bu seçimi kazanırsa, Fransa çepeçevre O'nun toprakları tarafından kuşatılmış olacaktı.

Bu durumdan ürken Fransa Kralı **Birinci Fransuva** da bu seçim için aday oldu. Pek tabiî olarak baba cihetiyle **Maksimilyan**'ın torunu olması, binaenaleyh Alman asıllı **"Habsburg Hânedânı"**na mensup bulunması sebebiyle Alman halkı 1519 yılında **Şarlken**'i seçti. Bundan

dolayı **Şarlken**'le Fransız imparatoru **Birinci Fransuva** arasında yıllar süren bir harp çıktı. Almanya, İspanya ve İtalya hudud boylarında devam eden çarpışmalar sonucunda bir hayli yıpranan Fransızlar, nihayet 1525 yılı Şubat'ında **"Pavi"**de müthiş bir hezimete uğradılar. **Birinci Fransuva** esir edilerek Madrid'de hapsedildi. Fransızların, **Şarlken**'e karşı yardım taleb edecekleri tek devlet, Osmanlılar'dı. Osmanlılar ise, bir müslüman devletti. Buna rağmen **Birinci Fransuva**'nın annesi, **Sultan Süleyman Han**'a bir mektup göndererek oğlunun hapisten kurtarılması için ricâda bulundu.

Tahta çıktığı günden beri babasının bir vasiyeti addederek Macaristan'a karşı bir sefer tertiplemeyi düşünen **Sultan Süleyman Han** için bu dâvet mektubu beklenen bir fırsat oldu. Zira Almanlara karşı bir şey yapabilmek için öncelikli olarak Macaristan'ın fethi gerekmekteydi. Çünkü ancak bu sûretle Almanlarla hemhudud olunabilirdi.

Birinci Fransuva'nın annesine, **Sultan Süleyman Han**'ın gönderdiği cevâbî mektup, o tarihteki Osmanlı ihtişâmını göstermesi bakımından fevkalâde dikkat çekiciydi.

Osmanlı Sultanı **"Ben ki..."** diyerek başlayarak tantanalı kelimelerle sıfatlarını ve sahip olduğu memleketleri uzun uzun sayıp döktükten sonra **"... ve nice diyarın Sultanı ve Padişahı Sultan Bâyezid Han oğlu, Sultan Selim Han oğlu Sultan Süleyman Han'ım. Sen ki Françe vilayetinin kralı Frençesko'sun."** diyor ve elçinin getirdiği mektuptaki haberin mâlumu olduğunu beyânla mektubunu bitiriyordu.

Sultan Süleyman Han, bir taraftan Macaristan

seferi için askerî hazırlıkları ikmal ederken, diğer taraftan da o sırada Osmanlı Devleti'ne iltihâk etmiş olan eski Cezayir hükümdarı **Barbaros Hayreddin Paşa** kumandasındaki bir filoyu, Fransız elçisiyle birlikte Marsilya'ya gönderdi. **Barbaros Hayreddin Paşa**, yolda İtalya'ya uğrayıp Roma'yı topa tutmak istediyse de Fransız elçisi ayaklarına kapanarak:

"–Aman Kaptan Paşa Hazretleri! Lütfen bunu yapmayınız. Sizi yardıma çağırarak Roma'nın harâbeye çevrilmesine sebep olmamızdan dolayı bütün Hıristiyan Âlemi'nin husûmetini üzerimize çekeriz. Bize yardım için yola çıkmışken, aksine dostlarınıza büyük bir kötülük etmiş olursunuz." demesi üzerine, **Barbaros Hayreddin Paşa**, bu teşebbüsten vazgeçmiş ve yoluna davamla Marsilya'ya ulaşmıştır.

Osmanlı donanmasının Marsilya'ya muvâsalatı üzerine, Osmanlılarla çarpışmayı göze alamayan **Şarlken**, Fransa kıralı **Birinci Fransuva**'yı serbest bırakmak mecbûriyetinde kalmıştır. Bununla beraber Osmanlı donanması, Fransa'nın istiklâlini korumak maksadıyla aylarca Marsilya'da beklemiş ve leventler, günde beş defa karaya çıkarak Ezân-ı Muhammedî okuyup ihtişamlı bir topluluk hâlinde cemaatle namazlarını kılmışlardır. Fransız halkının hayranlıkla seyreylediği bu toplu namazlar, **Barbaros**'un oradan avdetine kadar devam etmiştir.

Osmanlı Devleti Fransa'ya yardım için sadece Marsilya'ya donanma göndermekle iktifa etmemiş, Almanlarla yaptıkları harp yüzünden harab olan Fransız şehirlerinin îmârı için de milyonlarca duka altını hibe sûretiyle bu ülkenin belini doğrultmasına büyük bir destek vermişlerdir.

Şarlken'in sahip olduğu bu kadar şan ve şöhrete rağmen **Sultan Süleyman**'ın basit bir tehdid vâsıtası olarak donanmasını Marsilya'ya göndermesi karşısında pes demesi sebepsiz değildi. **Şarlken**'in Avrupa'da bu yükselişinden tedirgin olan İngilizler, Alman ittifakından ayrılarak Fransızlarla **"tarafsızlık anlaşması"** imzalamış, sonra da başta papalık olmak üzere Venedik ve Floransa hükümetlerini yanına alarak **Şarlken**'e karşı bir ittifak oluşturmuşlardı. Bu sebepledir ki, O kız kardeşi **Mari** ile evlenmiş bulunan Macar kralı **İkinci Leyoş**'un da yardımına koşamayacaktı. Hatta **Sultan Süleyman Han**'ın Macaristan Seferi'nden sonra tertipleyeceği iki Alman seferi esnasında bile kendisine hükümet merkezi olarak seçtiği **"Aachen"** (Ahın) Şehri'nin surları dışına çıkmaya bile cesâret edemeyecekti!..

Bütün kış ayları boyunca askerî hazırlıklarını ikmâl eden **Sultan Süleyman Han**, bahar aylarında önce ecdâdının yaptığı gibi **Ebû Eyyüb-el Ensârî** Hazretleri'nin, müteakiben de, babası **Sultan Selim** ve dedesi **Veli Bâyezid** ile **Fâtih Hazretleri**'nin türbelerini ziyâret etti. İstanbul fakirlerine bol bol sadaka dağıttı. Eski Mısır Vâlisi **Güzelce Kasım Paşa** ile Şeyhülislam **Kemal Paşazâde (İbni Kemal)**'yi yerine vekil bırakarak 23 Nisan 1526'da İstanbul'dan ayrıldı. Sofya'ya geldiğinde Anadolu Beylerbeyi **Behram Paşa**, Gelibolu üzerinden geçerek emrindeki kuvvetlerle kendisine iltihâk etti.

Üç yüz top ve yaya ve süvârî yüz bin kişilik ordusuyla Belgrad'a doğru yürüyüş esnasında mevsim yağışlı olduğundan, bazı topların tekerlekleri çamura battı. Atlar, bunları çekip çıkartmakta âciz kalıyordu. Bu sefere hem Vezir-i Azam, hem de Rumeli Beylerbeyi olarak katılmış bulunan **Makbul İbrahim Paşa**, topların

bir kısmının geride kaldığını fark edince yanında paşalık rütbesini hâiz olan bazı arkadaşlarıyla geriye dönüp topların çamura battığını görünce orada hazır bulunan mahdud sayıdaki neferlere:

"–Siz de..." dedi. "Atların yanında topları çıkarmak için haydi koşulun bakalım!.." Neferlerin atların koşumlarına yapışıp çekmeye başladıkları hâlde bunun kâfî gelmediğini görünce, beraberindeki paşalara dönerek:

"–Haydi, paşa arkadaşlarım! Biz de neferlerin yanın da yer alalım!.." dedi.

Hep birlikte bir hayli uğraştıktan sonra topların tekerlerinin çamurdan çıkarılmasını temin ettiler. Bunun üzerine **Makbul İbrahim Paşa**:

"–Vakanüvis Efendi (devletin resmî tarih yazıcısı) nerede? Gelsin de Osmanlı paşalarının tekerlekleri çamura batan Osmanlı toplarını atlarla birlikte nasıl düze çıkardıklarını görsün ve yazsın!.." diye bağırdı. Tabiî vakanüvis efendi orada mevcud olmadığından, bunu O'na birisinin anlatması gerekecekti. Bunu da bilâhere **Makbul İbrahim Paşa** yaptı.

Topları çamurdan kaldırdıktan sonra atını şâha kaldıran **Makbul İbrahim Paşa**, **Sultan Süleyman**'a yetişti ve durumu O'na şifâhen rapor etti. **Sultan Süleyman Han**:

"–Sen pişdâr (öncü) olarak yoluna devam et!" tâlimâtını verdi.

İkinci vezir **Mustafa Paşa** ile üçüncü vezir **Ayaz Paşa** ve Anadolu Beylerbeyi **Behram Paşa**, Padişah ile birlikte kaldılar.

Makbul İbrahim Paşa, yüzlerce kilometre önde

giderek etrafı kolaçan ettikten sonra Morova'da bekleyip Padişah'a topladığı istihbarat bilgilerini aktardı. Padişah, O'na:

"–Pişdârlığa devam et! İleride Petervared denilen bir kale vardır. O'nu ele geçir ki, biz asıl kuvvetimizle ilerlerken böyle küçük küçük kalelerin muhafızlarıyla çarpışarak gecikmeyelim." tâlimâtını verdi ve sonra yürüyüşüne devam ederek 9 Temmuz 1526'da Belgrad'a vâsıl oldu.

O sırada Ramazan ayı gelip çatmıştı. Padişah, askerin oruçlu olarak sefere devam etmesini doğru bulmadığından, Ramazan ayını Belgrad'da geçirip yoluna bayram ertesi devamı kararlaştırdı.

Makbul İbrahim Paşa, verilen vazifeyi kusursuz bir şekilde îfâ etti. Belgrad'ın kuzey batısında ve Tuna boylarındaki en mühim kalelerden biri olan Petervared'i kuşattı. Şehir, bu Türk muhasarasına ancak on iki gün dayanabildi. Surların altından açılan lâğımların patlatılmasıyla iki gedik husûle geldi. 26 Temmuz 1526'da bu gediklerden içeriye giren Türk askerleri kaleyi zabtettiler.

Oraya bir miktar muhâfız bıraktıktan sonra Padişah'a bu müjdeyi veren **Makbul İbrahim Paşa**, O'nun tarafından fevkalâde bir hüsn-i kabul ile karşılandı. Sultan, daha evvel bu müjdeyi getiren nefere bin altın ihsan etmişti.

Makbul İbrahim Paşa'nın etrafındaki bey ve paşalara dört yüzer bin akçe ikramda bulundu. Sultan, Ramazan Bayram'ını müteâkiben harp divanını toplayarak bundan sonraki harekâtı müzâkere etti. Yürüyüşe geçen ordu, Tuna boyunda ilerledi. Önce

önüne çıkan Uylak Kalesi'ni yedi günlük bir muhasaradan sonra ele geçirildi. Burada, istikametin Macaristan'ın başşehri Budin olduğunu bildireren Padişah, yoluna devam etti. Budin'e varmadan önlerine çıkan Ösek Kalesi harpsiz teslim oldu. Buradan Tuna Nehri'nin karşısına geçmeleri gerekiyordu. Beş günde iki yüz seksen dört arşın (70x284cm) uzunluğunda bir köprü inşa edilerek ordu, bütün ağırlıklarıyla Tuna Nehri'nin kuzeyine geçirildi. Sonra da düşmanın işine yaraması endişesiyle top ateşine tutulan bu köprü imhâ edildi.

Osmanlı Ordusu'nun harekâtını baştan beri takip etmekte olan Macarlar, elden gelen hazırlığı yapmış bulunuyorlardı. Önceleri çok ümitvâr oldukları Almanlar'dan bir yardım göremeyecekleri belli olmuştu. Sadece papalık tarafından gönderilmiş bulunan bir kısım ücretli askerler (lejyoner)den ibâret bir yardıma nâil olmuşlardı. Bunlar da dâhil olduğu hâlde Osmanlı Ordusu'nu karşılamak üzere güneye doğru harekete geçmiş bulunuyorlardı.

Osmanlı Ordusu, Ösek Kalesi civarında inşâ ettiği köprüden Tuna'nın kuzeyine intikalden sonra harp yürüyüşüne geçmişti. Öncü bir kuvvet olarak **Makbul İbrahim Paşa** yanında Semendire Sancakbeyi **Yahya Paşazâde Bâli Bey** ve Rumeli askerleriyle yüz elli top olduğu hâlde önden gidiyordu. Onların arkasında Anadolu askerleriyle **Behram Paşa**, daha arkada ise, asıl yeniçeri kuvvetleriyle Padişah geliyor, kendisini bir artçı kuvvet olarak Bosnalı süvarilerin başındaki **Hüsrev Bey** tâkip ediyordu.

Bu sûretle harp nizamında yürüyüşe devam eden Osmanlı Ordusu, 29 Ağustos 1526 tarihinde **"Mohaç**

Sahrası"na vâsıl oldu. Tuna Nehri'nin kenarında olan bu sahranın sağ tarafında Osmanlıların **"Karasu"** dedikleri müthiş bir bataklık mevcuttu. Güneybatı'da ise, bir tepecik vardı. Bunun eteğinde **"Foltvar"** Köyü yer alıyordu. Burada Osmanlıların **"Pusu Kilise"** dedikleri bir tarihî kilise mevcuddu. **Sultan Süleyman**, sahraya hâkim tepeye yerleşti. Macarlar ise, şehri sol gerilerinde bırakmak üzere ovada yer almışlardı.

Belgrad'da yapılan harp divanı toplantısında, Rumeli'de faaliyet gösteren akıncı beylerinin Macarlar hakkında topladıkları istihbarat bilgilerine istinâden buradan harp düzeni klasik Osmanlı harp düzeninden farklı bir şekilde plânlandı.

Bu yeni tertipte birbirinin arkasına üç saf teşkil edildi. Ön safta **Makbul İbrahim Paşa** kumandasında Rumeli askeri, ikinci safta **Behram Paşa** kumandasında Anadolu askeri, üçüncü safta ise yeniçerilerle birlikte padişah yer almış bulunuyordu. Eski muharebelerde sağda Rumeli, solda Anadolu askeri yer alır ve merkezde de Padişahla birlikte yeniçeriler yer alırdı. **Yahya Paşazâde Bâli Bey** Macar süvarilerinin çok tehlikeli bulunduklarını, kitle halindeki hücumlarla onlara bir zarar verilemeyeceğini, bu süvarilere yan ve gerilerinden yapılacak taarruzun faydalı olacağını söylemesi üzerine bu tertibat alınmış ve Osmanlı topları birbirlerine zincirlerle bağlanmış olarak en geriye yerleştirilmişti.

Muhârebe gününün sabahı **Sultan Süleyman Han**, zırhını giyip başındaki tulga (miğfer)nın üstüne üç sorguç taktıktan sonra hazırlıkları gözden geçirdi ve bugün **"Hünkar Tepesi"** veya **"Türk Tepesi"** denilen tepeye çıktı. Plâna göre, Macar süvarilerinin taarruzu beklenecek, sonra da Osmanlı askerleri sol ve sağ

kanatlara açılarak bu süvarilerin top atışına mâruz kalmaları sağlanacaktı.

Mohaç Ovası'na sabah şafakla birlikte vâsıl olunduğu hâlde düşmanda henüz bir hareket görülmüyordu. Bu tepede bir kere daha **"Ayak Divanı"** toplanarak kararlaştırılan harp plânı müzâkere edildi. Bundan sonra herkes birliğinin başına dönüp beklemeye koyuldu. Zekî ve tedbirli bir insan olan **Makbul İbrahim Paşa**, emrindeki askerlere kısa bir konuşma yaparak onlara cihad sevabını anlattıktan sonra kahramanlık gösterenlere büyük mükâfâtlar vaadetti.

29 Ağustos 1526 Çarşamba günü ikindi vakti, Macar taarruzu başladı. **Yahya Paşazâde Bâlî Bey**'in söylediği gibi, Macar süvarilerinin taarruzu çok müthiş oldu. Osmanlı Ordusu kararlaştırıldığı üzere, sağ ve sol kanatlara doğru açıldıkça Macarlar zafer kazanmakta olduklarını sandılar. Hâlbuki bu açılma tamamlanınca, Türk topçusunun ateşi altında kalarak kırıldılar.

Bu esnada **Hüsrev Paşa** ve **Bâli Bey**'in emrindeki akıncılar, sür'atli bir şekilde hareket ederek düşmanı yan cephelerden ve arkadan kuşattı. Bu sûretle her taraftan kuşatılıp ateş altına alınan Macarlar, bozulmaya başladılar.

Bu arada otuz iki macar fedâîsi, Padişah'ı ölü veya diri olarak ele geçirmeye ahdetmişlerdi. Bu sebeple müthiş bir gözükaralıkla merkezdeki Padişah'a doğru ilerlediler. Bunlardan üç tanesi, hedeflerine bir hayli yaklaşmış oldukları hâlde bir şey yapmaya muvaffak olamadan öldürüldüler.

Macarlar'ı, üç taraftan kuşatmış olan Osmanlı Ordusu, kasden bataklık cihetini açık bırakmıştı. Bu yüzden

kaçmaya çalışanların çoğu, bu bataklığa saplanarak boğuldu. Kaçamayanlar ise, kılıçtan geçirildi. Bu sûretle öldürülenler arasında Macar kralı **Layoş** da vardı.

Mohaç Meydan Muharebesi, sadece iki saat sürmüş ve bu kadar kısacık bir zaman zarfında Macar Krallığı ortadan kaldırılmış oldu. Harp sahasında bıraktıkları maktullerin sayısı yirmi binden fazlaydı.

Sultan Süleyman Han, ertesi gün yanında vezir-i azam **Makbul İbrahim Paşa** ve diğer bazı devlet erkânı olduğu hâlde harp sahasını dolaştı. Hıristiyan ölülerinin yüzükoyun, şehid olan Osmanlı askerininse kâmilen arka üstü düşmüş bulunduklarını görerek hayret etti.

Çünkü O, ilk defa bir **"meydan muhârebesi"**nde bulunuyordu. Meydan muhârebesi, kale kuşatmalarına benzemiyordu. Kale kuşatmaları günlerce sürebilmekte ve harb zâyiâtı perakende olmaktaydı.

Meydan muhârebeleri ise, iki ordunun bir sahrada karşılaşması ve gâlibi-mağlubu bir gün içinde ve mutlak bir sûrette belli olmak üzere savaşmasıydı.

Şimdi yirmi bin cesed, O'nun gözü önünde ve ayakları altındaydı. Lâkin bunların hepsi de yerde niçin yüzükoyun yatıyordu? Padişah:

"–Şaşılacak şey!" deyince, **İbrahim Paşa**, O'nun ne demek istediğini anlamıştı.

O'nun bu merakını, Arapça ve Farsça öğrenmiş, dînî meselelere merak sarıp pek çok gerçeğe vakıf olmuş, hatta birçok harblerde bulunmuş kumandanlarla pek çok sohbetlerde bulunmuş olan **Makbul İbrahim Paşa** şu izahatta bulunarak giderdi:

"–Efendimiz..." dedi. "Müslümanlar, Allâh'ın mevcûdiyetine

«**Vahdaniyyet**» sıfatı ile iman etmiş olduklarından ruhları huzurlu, şuurları ise tatmin olmuş bir durumdadır. Onlar ölüm ânı geldiğinde huzurlu bir şekilde Allâh'a teveccüh ederler. Şehitlerimizin yüzlerine bakmadınız mı? Hepsi bir gülümseme ile can vermişler. Çünkü ölürken makamlarını görüyorlar.

Sonsuz gökyüzü, Allâh'a teveccüh eden herkesin döndüğü bir istikamettir. Allah, her yerde hâzır ve nâzır olduğu hâlde, O'na teveccüh edenlerin ellerini gökyüzüne açmalarından bu bellidir. Çünkü Gökyüzü, sonsuz tasavvuruna en müsâid bir mekândır.

Hıristiyanlar ise, Allâh'a O'nun hakikatine uygun bir biçimde inanmadıkları için onlar rûhen huzursuz, şuuraltı itibariyle de tatminsizdirler. Çünkü insan ruhu fıtraten Allâh'a müştâktır. Hıristiyan, bu iştiyâkı, şuuraltından şuurüstüne çıkaramadığı için onun ruhu, kafesteki bir kuş gibi rahatsızdır!.. Ölüm anında korku galebesiyle sonsuza teveccüh edemezler. Yüzükoyun düşmeleri bu sebepledir." dedi.

Sultan Süleyman, bu çok sevdiği Vezir-i Azam'ın böyle dakîk dînî meseleleri öğrenmesinden dolayı memnun oldu ve:

"–Bravo! Seni tebrik ederim." iltifatında bulundu.

Harp sahası gezildikten sonra **Sultan Süleyman**, kendisi için **"Hünkâr Tepesi"**nde kurulmuş olan Otağ-ı Hümayun'a döndü. Bu, erguvan renkli muhteşem bir çadırdı. Tahtına oturan Padişah, bey ve paşalarını huzuruna çağırarak onların ayrı ayrı tebriklerini kabul etti. Her birine iltifatta bulunarak rütbelerini yükseltti. Onlara maddî ihsânlarda bulundu. Dîvân kâtibi, Padişah'ın ağzından çıkan her şeyi, îcâbı yapılmak üzere

not alıyordu. Taltif ve ihsanda bulunma sırası, **Makbul İbrahim Paşa**'ya gelince öteki vezirlere bir hil'at giydirmiş bulunan **Sultan Süleyman** ayağa kalktı. En ön safda düşmanla çarpışmış olan Vezir-i Azamı'na:

"–Paşa hazretleri! Sizi tebrik ederim. Mısır'daki devlet adamlığı imtihanından sonra bugün bu Mohaç Meydan Muharebesi'nde de kumandanlık imtihanı verdiniz. Sizi tebrik ederim!" dedi ve sonra muharebe günü kendi başındaki miğfere takmış olduğu üç sorguçtan birini **Makbul İbrahim Paşa**'nın sadrazamlık kavuğuna iliştirdikten sonra O'nu kucakladı.

Makbul İbrahim Paşa, mu'tadı üzerine yine eğilip sultanın ayaklarını öpmeye teşebbüs etmişti ki, bu defa O'na mânî oldu ve elinden tutarak:

"–Artık böyle yapmayınız. Bundan sonra biz seninle ana-baba bir, iki kardeş gibiyiz!.." dedi.

Bu hareket bir cihan padişahı tarafından herhangi bir kimseye yapılabilecek olan **"iltifatın son haddi"** idi. Bunu iliklerine kadar hisseden **İbrahim Paşa**'da, bu lütfun, umulmadık bir sûrette hazımsızlığı görülecek ve bu da dehşetli bir **"kahır"** tecelliye medâr olmak üzere O, kendisini padişahlıkta **Sultan Süleyman Han**'ın ortağı zannedip bütün kazandıklarını bir anda kaybedecekti. Üstelik pek fazla gecikmeden...

-V-

GURURUN SON PERDESİYLE ELÇİ KABULÜ

Târihî Mohaç Ovası'nda üç gün kaldıktan sonra harekete geçen **Sultan Süleyman**, 10 Eylül 1526 tarihinde Budin'e geldi. Bugün **"Budapeşte"** adıyla bilinen Macaristan'ın başkenti, aslında iki şehirdi. Nehrin batı yakasındaki kısma **"Budin"**, karşı sahildeki kısma ise **"Peşte"** denilmekte idi. Şehrin ahâlisinin büyük kısmı ve Macar asilleri şehri çoktan tek etmiş bulunduklarından, buraya kimsenin burnu kanamadan giren **Sultan Süleyman**, bir fermanla şehrin yağmalanmasını menetmişti. Şehre girmeden birtakım Macar ileri geleni tarafından takdim edilen **"şehrin anahtarını"** memnûniyetle aldıktan sonra karşı tarafa geçip Macar

krallarının **"av köşkü"** olarak kullandıkları bir saraya yerleşti.

Şehrin yağmalanması menedilmiş olduğu hâlde, Budin'in merkezindeki en büyük kilisede tesâdüfen bir yangın çıkmışsa da **Makbul İbrahim Paşa**'nın çevik hareketi ve husûsî gayreti sayesinde söndürülebilmişti. Bilinemez, **İbrahim Paşa**, bunu Türklerin yaptırdığı yolunda bir iftiraya engel olmak için mi, yoksa eski dinine karşı kendinde mevcud olduğu sezilen bir temâyül sebebiyle mi yapmıştı. Çünkü Sultan, O'na Budin ve Peşte'den ganimet olarak elde edilen bazı eşyaları İstanbul'a göndertmek vazifesi vermişti. Bunun için Tuna Nehri'nde hazır bulundurulan bir gemiye yükletilen ganimetler arasında iki büyük top ile bugün Ayasofya'da bulunan tunçtan dökülmüş muazzam şamdanlar da vardı. Ayrıca **Cem Sultan**'ı kullanarak Osmanlı'ya karşı bir Haçlı Seferi tertiplemeye çalışmasıyla meşhur olan eski Macar Kralı **Mathias Corvin**'in biriktirmiş olduğu zengin kütüphâne de vardı. **Makbul İbrahim Paşa** kendisine verilen tâlimâtın dışına çıkarak **"Herkül, Diyana ve Apollo"**nun tunçtan büyük heykellerini de bu ganimetler arasına sokuşturarak İstanbul'a göndermişti.

Sonradan bu heykelleri, At Meydanı (Sultanahmed Meydanı)ındaki muazzam sarayının bahçesinde gelip geçen herkesin görebileceği bir yere dikerek halkın nefretini celbedecek ve bu sebeple birçokları, O'nu yeniden gizli bir din taşıyan **"Frenk İbrahim Paşa"** olarak yâd edecekti. Hatta devrin şâiri **Figânî**, O'na,

"Dü İbrahim âmed be-dâr-ı cihân
Yeki büt-şiken şüd dîger büt-nişân"

Yani "Cihâna, iki **İbrahim** gelmiştir, Bunlardan biri put kırmış, diğeri ise put dikmiştir." şeklinde bir târizde bulunacaktır.

Sultan Süleyman, bütün şehirde tellâllar bağırtarak sağa-sola kaçmış olan Macar asillerini bir toplantıya dâvet etti. Gelenlerin çoğu, babaları Mohaç Meydan Muhaberesi'nde öldürülmüş olan gencecik çocuklardı. Onlara tesellî edici birkaç söz söyledikten sonra:

"–Efendiler!" dedi. "Bu savaşı biz istemedik. Sizin babalarınız ve dedeleriniz, yüz elli yıldan beri her vesîle ile bize karşı düşmanca bir tavır aldılar. Bunun sonunda biz de buralara kadar gelerek onlara müstahak oldukları cezâyı verdik. Gâyemiz, sizi esâret altında tutmak değildir. Buraya sırf hudut boylarımızı emniyet altında tutmak için geldik. Ölen kralınız **İkinci Layoş**'un erkek evlâdı olmadığına göre, sizi buraya kendinize yeni bir kral seçmeniz için topladım!..."

Sultan Süleyman, gerçekten doğru söylüyordu. Çünkü Osmanlılar, Avrupa Kıtası'nda Tuna Nehri'ni kendilerine tabiî bir hudut olarak görüyorlardı. Tuna'ya kadar olan mıntıkada türkleştirmek ve islâmlaştırmak gayreti güttükleri hâlde Tuna'nın kuzeyini bir harp marjı olarak görüyor ve buralarda kendilerine karşı tecâvüz edebilecek bir güç bulunmamasıyla iktifâ etmek istiyorlardı. Bu sebeple idi ki, fethedilen sâir yerlerde olduğu gibi idârî bir tanzim yaparak Macaristan'a yerleşmeyi düşünmüyorlardı. Tuna'nın kuzeyinde yer alan Macaristan'da sadece kendilerine tâbî bir kral bulunmasını istiyorlardı.

Sultan Süleyman, bu esâs millî gâye etrafındaki sözlerden sonra:

"–Ben işinize karışmak istemem. Fakat **«Erdel Voyvadası» Zapolya**'yı kendinize kral seçmenizi tavsiye ederim." dedi.

Macar asilleri, Mohaç gâlibi **Sultan Süleyman**'ın bu tavsiyesine uyarak bizim tarihlerin **"Zapolya"** veya **"Kral Yanoş"** adıyla andıkları Erdel Voyvadası'nı, 16 Ekim 1526'da kendilerine kral seçtiler.

Sultan Süleyman'ın **Zopalya**'yı tercih edişi, O'nun ölen kral **İkinci Layoş**'la arasının açık olmasındandı. Fakat Avrupa'da en kudretli bir hükümdar kabul olunan Alman İmparatoru **Şarlken**'in kardeşi olan Avusturya Arşidükü **Ferdinand**, bu seçimi tanımayarak harekete geçti. Çünkü O, ölen Kral **Layoş**'un hem eniştesi ve hem de kayınbirâderi idi. **Şarlken**'in desteğiyle, **Sultan Süleyman**'ın dâvetine icâbet etmemiş olan bir kısım Macar asilzâdesini **Zapolya**'nın seçilmesinden sadece iki ay sonra Pressburg'da topladı. Onların reylerini alarak kendini **"Macaristan Kralı"** îlân etti.

Bu sûretle Macaristan, **"iki krallı bir devlet"** hâline geldiği gibi, burası Osmanlılar'la Almanlar arasında uzun müddet sürecek bir çatışma sahasına dönüştü. **Zapolya**, Macaristan'ın bir kısmında hâkimiyet tesis edebildi.

Osmanlı Ordusu'nun çekilmesinden sonra **Ferdinand**, Budin'e saldırdı. 30 Ağustos 1527'de bu şehri ele geçirdi. **Zapolya** kayınbiraderi olan, Lehistan kralı **Sigismund**'un yanına kaçtı.

Bu durumda **Zapolya**, Osmanlılar'ın yardımını, bir kere daha ve kat'î olarak temin etmek maksadıyla Leh asilzâdelerinden **"Jerom Laçki"** adında birini İstanbul'a elçi olarak gönderdi. Bu kurnaz ve tecrübeli diplomat,

önce Veziriazam **Makbul İbrahim Paşa**'yla, sonra da **Sultan Süleyman**'la görüşme imkânı bularak onlardan efendisi hakkında yardım talebinde bulundu. Ancak tâvizsiz (vergisiz) bir yardım talebinde bulunduğu için, ikinci vezir **Mustafa Paşa** tarafından şu sözlerle muâheze edildi:

"–Demek oluyor ki, sen hediyesiz olarak bizim dostluğumuzu değil, yardımımızı istemeye gelmişsin. Söyle bakayım, senin efendin, Padişahın atının ayağının bastığı Budin'e ve Efendimize tahsis olunan kral sarayına nasıl girmeye cür'et etmiştir. Bizim kanunlarımız ister ki, Padişahımızın istirahat ettiği ve atının görüldüğü her yer, hükmümüz altında bulunsun. Sen, vergisiz olarak Padişah'ın kullarının birinin yanından geliyorsun. Bilmez misin ki, Güneş gibi, Dünya'da tek olan Padişahımızın hükmünün geçmediği bir yer yoktur!.."

Elçi, Macaristan'daki karışıklıkları bahâne olarak ileri sürüp bu târizi geçiştirmeye çalıştı. **Makbul İbrahim Paşa**, bu elçiyi, 26 Aralık tarihinde ikinci defa kabul etti. Söylediği sözler, O'nun Avrupa'daki diplomasiye ne ölçüde vâkıf bulunduğunu gösterdiği gibi, Osmanlı Devleti'nin ihtişamını ve O'nun veziriazamı **Makbul İbrahim Paşa**'nın gururunu göstermek üzere aynen şöyleydi:

"–Biz kral **Layoş**'u öldürdük. Kasrını aldık, orada yemek yedik ve uyuduk. O'nun krallığı bizimdir. Kralların tac ile kral olacaklarını zannetmek deliliktir. İcrâ-yı hükümet eden altun değildir; demirdir. Kılıç, itaate mecbur eder; kılıç ile kazanılan şeyi, yine kılıcın muhafaza etmesi lâzımdır.

Biliyoruz ki; Macaristan'ın parası ve menâbii (kaynakları) kalmamıştır. Bu hâlde, senin efendin, Padişahı metbû tanır ve O'nun yüksek kudretinden istimdâd

ederse, o zaman yardım eder. Bu takdirde yalnız **Ferdinand**'ı değil, O'nun bütün dostlarını da mahveder. Onların dağlarını, atlarımızın ayaklarıyla ova yaparız. **Doç Gritti** ve oğlu olmasaydı, **Ferdinand**'ın ve senin efendinin hükümetini bînîşan (ortadan kalkmış) etmiş olacaktık. Zira müteâkiben birbirini harab eden iki düşmanın muhârebesi, üzerlerine gelen bir üçüncü için daima müsaittir.

Eğer ben yeniçerilerle, Rumeli askeri ile **Ferdinand**'ın üzerine yürümüş olsaydım yahut **Ayas Paşa**, Boğdanlılar'la, Tatarlar'la efendinin üzerine düşmüş olsaydı ne olacaktı?

Bu yaz, Venedikli dostlarımızın ricâsı üzerine kendimizi hareketsiz tuttuk; fakat böyle yapmakla uyumuyorduk, şayet gerekirse, muharebeye dâimâ hazırız. İki rakibin birbirinin kuvvetini mahvetmiş olduğunu görüyoruz. Padişahın orduları, kolaylıkla üstün gelecektir. İki hasmımızın üzerine, yalnız birinin üzerine gönderdiğimizden daha çok asker göndereceğiz. Budin'i, bir ikinci İstanbul yapacağız.

Ben sana Türk usûlüyle, yani pek kısa söyledim; Türkler az söylerler, fakat çok iş yaparlar. Sen benim güldüğümü görünce hayret mi ediyorsun? Kılıcımızın kuvvetiyle fethettiğimiz yerleri istemeğe geldiğin için gülüyorum. Mâlumun olsun ki, bizim şahin pençesinden daha korkunç pençelerimiz vardır. Ellerimiz, bir kere koyduğumuz yerden bir daha çıkmaz, meğerki kesilsin!

Bu sözleri hatırında tut, çünkü hakîkat budur. Yer, gökten düşen her damlayı alır; biz de onun gibi, bize söylenen sözlerin cümlesini, bâhusus bir sefir tarafından söylenenleri hatırımızda tutarız. Lâkin bizim

uzun kollarımız varsa, sizin de uzağı görmesi gereken gözleriniz var. Siz, pek çok senelerden beri kaybedilmiş memleketleri istiyorsunuz, daima Belgrad'ı kuruyorsunuz. Ben zannederim ki, Sirmi'yi çoktan beri unutmuş bulunasın. Lâkin görüyorum ki, Sirmi şarabı içmişsin, anlaşılan, hoşuna gitmiştir.

Bu eyâletin bize vâridâtından ziyâde masraflı olduğunu söylüyorsun; bu şimdilik doğrudur. Çünkü her ay yirmi sekiz yük gümüş akça, yani elli altı bin duka sarfediyoruz ki, senede altı yüz yetmiş iki bin duka eder. Sirmi'ye mukabil bir hediye istemiyoruz, vergi istiyoruz. Bize iki defa Lehistan'dan bahsettin; bu krallığın son elçisini üç senelik bir mütâreke ile gönderdik ki, onun da müddeti yakında bitecektir. Lehistan'la muhârebede bulunmamakla beraber son senelerde oradan ellişer bin duka gelmiştir. Çünkü Tatarlar, Lehistan'dan aldıkları esirleri hep Türklere satarlar. Kili ve Kefe gümrükleri de iki senede mûtâd vâridâttan otuz bin duka ziyâde vermiştir. Eğer askerimiz, Eflâk'tan Lehistan'a girseydi, kral ne yaparsa yapsın, bütün bir sene her yere ateş vererek, kan saçarak orada kalacaklar idi."

Yardım talebiyle gelmiş olmasına rağmen birinci görüşmede **Makbul İbrahim Paşa**'nın yumuşaklığını görerek bazı aşırı taleplerde bulunmuş olmalı ki, Veziriazam, O'nu bu sûretle gerçekçi olmaya dâvet etmiştir. Buna rağmen de **Zapolya**'nın bu kurnaz elçisi, İstanbul'dan pek kârlı olarak memleketine dönebildi. Çünkü Padişah, O'nunla efendisini himâyeye müteallik bir anlaşma imzaladığı gibi, Macaristan üzerine en kısa zamanda yeni bir sefer tertip etmek üzere kat'î bir sûrette söz vermiş bulunuyordu.

Elçinin İstanbul'dan avdetinden kısa bir müddet

sonra, Tuna yoluyla Macaristan'a elli top ve elli kantar barut sevk edildi. Bu durum, ikinci Macaristan Seferi'nin yakın bir zamanda başlayacağını gösteriyordu.

Bunu haber alan **Ferdinand** da İstanbul'a elçi olarak en sâdık adamlarından iki kişiyi gönderdi. Bunların, efendileri **Ferdinand**'dan mutaazzımâne (büyüklük taslayarak) bahsetmeleri üzerine öfkelenen **Makbul İbrahim Paşa**:

"–Bütün Hıristiyanlık Âlemi, hükümdarlarının gölgesine sığınmakta oldukları Osmanlı Padişahının huzurunda, senin efendin nasıl kendine **«En kuvvetli bir hükümdar»** ünvânını vermek cesâretinde bulunarak gururlanabilir!.." dedi.

Ferdinand'ın elçisi, **Zapolya**'nın elçisi gibi alttan almayarak:

"–Osmanlı Padişahının gölgesine sığınmak isteyenler, hangi devletlerdir?" diye sordu.

Makbul İbrahim Paşa:

"–Fransa, Lehistan, Erdel (Transilvanya) ve Venedik!.." karşılığını verdi.

Bunun üzerine elçi, daha cür'etkâr davranarak, Osmanlı Devleti'nden başta Belgrad olmak üzere talep edilen yerlere âid uzun bir liste takdim edince, veziriazam **Makbul İbrahim Paşa** haklı olarak âdetâ çileden çıktı ve elçileri Yedikule Zindanı'na gönderdi. Burada altı ay hapis kalan bu elçilerin küstahlığı, **Sultan Süleyman**'a arz edilince, **Makbul İbrahim Paşa** fevkalâde takdir olunarak ayrıca **"serasker"** yani başkumandanlıkla taltif olundu.

Şimdiye kadar sadece **"Veziriazamlık"** ve **"Rume-**

li Beylerbeyliği" rütbesini hâiz bulunan **Makbul İbrahim Paşa**, bundan evvelki bütün harplere sadece bu sıfatlarla iştirak etmişti. Bundan böyle artık **Sultan Süleyman**'a eş sayılabilecek bir itibar ve otorite ile hareket edecek ve bu kadar nüfûzu hazmedememiş olmanın bazı tezahürleri yüzünden nihayet hayatını kaybedecektir.

Zapolya'nın elçisi ile yaptığı anlaşmanın gereğince, derhal hazırlıklara başlayan **Sultan Süleyman**, 10 Mayıs 1529 tarihinde İstanbul'dan hareketle ikinci Macaristan Seferine çıktı. Bu seferin zâhirî sebebi, **Zapolya**'ya yardım olmakla beraber hakikatte Osmanlı'ya karşı küstah bir tavır takınmış olan Avusturya'ya ciddî bir ders vermekti. **Sultan Süleyman**, Mohaç Ovası'na ulaştığında, burada kurulan muazzam çadır içinde altı bin Leh askeriyle gelip orduya katılan **Zapolya**'yı parlak bir merâsimle kabul etti. Eğilip Padişah'ın eteğini öpen **Zapolya**, **Sultan Süleyman**'ın tensibiyle kendi yanında yer gösterilerek oturtuldu. Bu sırada Osmanlı Paşalarının hepsi ayaktaydı. **Zapolya**'ya seçkin arap atları ve kıymetli kaftanlar hediye edildikten sonra harekete geçildi ve Ağustos ayı sonrasında tekrar Budin Şehri'ne girildi.

Macaristan'ın târihî bir krallık tacı vardı. Bu taç, bir Macar asilzâdesi tarafından **Ferdinand**'a takdim edilmek üzere kaçırılmıştı. Bunun geri alınması, İzvornik Sancakbeyi **Yahya Paşazâde Bâlî Bey**'e havâle edildi. O da beş yüz sipâhî ile takviye edilen eyâlet askeriyle bu tacın peşine düştü. Kısa zamanda tacı kaçıranları yakalayarak O'nu geri aldı. Bu Macar-Arpat sülâlesinden **Birinci İsvan**'ın milâdî bin yılında Hıristiyanlığı kabulü üzerine, kendisine Papa tarafından giydirilmiş ihtişamlı

bir taçtı. **Sultan Süleyman**, O'nu kendi elleriyle **Zapolya**'nın başına koydu.

Tekrar Peşte'ye girildiği hâlde, bu seferin esas gâyesi olan **Ferdinand**'a bir ders verme işi gerçekleşmemişti. Çünkü O, ortaya çıkmak cesâretini gösterememiş bulunuyordu. Ağabeyi Alman İmparatoru **Şarlken**'den yardım ümid etmiş, fakat bu yardıma nâil olamamıştı.

Sultan Süleyman, Macaristan'ın idârî taksimi için gereken düzenlemeleri gerçekleştirdikten sonra Viyana'yı muhâsara ederek **Ferdinand**'ın karşısına çıkmasını temin etmek istedi.

Bu durumu haber alan **Ferdinand**, Viyana'yı müdafaaya hazırlandı. Yeni birtakım istihkâmlarla birlikte kale surlarının dışına derin hendekler kazdırdı.

Sultan Süleyman'ın Viyana Muhasarası'ndan maksadı, bu şehrin alınmasından ziyâde **Ferdinand**'a bir gözdağı vermekti.

27 Eylül tarihinden itibaren başlayan bu muhasara esnasında, birçok münferid çapışma vukua gelmiştir. Zaman zaman sur dışına çıkan Avusturya birlikleri ile Osmanlı kuvvetleri arasında çarpışmalar olmuş, bunlarda Avusturyalılar bazen zafer sayılabilecek başarılar elde edebilmişlerdi. Fakat çatışmalar daha ziyâde karşılıklı top atışları ve lâğım açma faaliyetleri ile geçmiştir. Osmanlılar, hızlı bir şekilde surların önüne açılmış olan hendekleri doldurduktan sonra, 6 Ekim'de umûmî bir hücuma geçtiler. Macarlar da Osmanlı askerinin arkasına düşecekleri bir şekilde gece karanlığından istifâde ile kaleden bir hurûç hareketi plânladılar. Fakat bu işi karanlıkta gerçekleştiremeyerek ancak şafakla

birlikte yapabildiklerinden başarılı olamadılar. Birçok ölü, yaralı ve esir bırakarak gerisin geriye kaçtılar. Bu sırada ordu kumandanı olan Veziriazam **İbrahim Paşa**, açılan gediklerden şehre girmek istediyse de Padişah, kale içindeki Avusturyalı askerlerin çokluğunu hesaba katarak sokak muhârebelerinde fazla zâiyât verileceği düşüncesiyle buna mânî oldu. Esâsen aynı zamanda Rumeli Beylerbeyi olan **Serasker İbrahim Paşa**, emrindeki akıncı liderleriyle yaptığı istişâreden de iyi bir netice alamamıştı. Onlar, mevsimin kışa dönmesi dolayısıyla hemen her gün yağan yağmur ve fırtınaya ilâveten bir de erzak sıkıntısı baş gösterdiğini ileri sürerek:

"–Bu seferden geri dönülmek münasiptir." demişlerdi.

Buna rağmen Anadolu Beylerbeyi **Behram Paşa** ile birlikte askeri cesâretlendirmek için büyük bir gayret sarfetti. Bunun üzerine 14 Ekim 1529 Perşembe günü üç koldan Viyana Kalesi'ne karşı hücuma geçildi. Lâkin müdâfilerin elinde **"arkebüz"** denilen yeni icad edilmiş bir tüfek vardı ki, bunun menzili, Osmanlı askerlerinin elindekilerden daha uzundu. Bu sebeple tahminlerin fevkinde zâiyât verildi. Bundan dolayı aynı gün Viyana'nın muhâsarasından vazgeçildi. Bunun belli başlı sebeplerinden biri de, kış şartlarının başlamış olmasıydı. Eğer bu muhâsara iki ay evvel yapılmış olsaydı, Viyana mutlak bir sûrette fethedilebilirdi.

Sultan Süleyman, Rumeli akıncılarına Almanya içlerine dâimî bir sûrette akınlar tertip ederek **Şarlken**'i olabildiğince tâciz etmek vazifesini verdikten sonra İstanbul yolunu tuttu.

"Viyana Muhâsarası", aslında Avusturya Arşidükü

Ferdinand'ın gözünü korkutmak maksadıyla yapılmış olmasına rağmen O, bu şehrin gösterdiği mukavemet sebebiyle Macaristan üzerindeki emellerinden asla vazgeçmedi. Macaristan'a tekrar kral olarak bırakılmış olan **Zapolya**'nın gevşekliğinden de cesaret alarak hazırlıklara başladı. Bir taraftan da şansını diplomasi yoluyla denemek istedi.

İstanbul'a yirmi dört kişilik kalabalık bir elçilik heyeti gönderdi. Bunlar dokuz gün bekletildikten sonra Veziriazam **Makbul İbrahim Paşa** tarafından kabul olundular. Elçilerin, **Şarlken**'den **"İmparator"**, **Ferdinand**'dan ise **"Bahemya ve Macaristan Kralı"** olarak bahsetmeleri üzerine, **İbrahim Paşa** sinirlenerek elçinin sözünü kesti.

"–Hayır!" dedi. "Sizin **Şarlken** dediğiniz sadece İspanya kralıdır. **Ferdinand**'a gelince, O da sadece **Şarlken**'in kardeşi **Ferdinand**'dır. Huzurumda onları böyle şatafatlı ünvânlarla yâd etmekten sizi men ederim."

Daha evvelki Avusturya elçilerinin altı ay müddetle Yedikule'de hapsedilmiş bulunduğunu hatırlayan bu kalabalık elçilik heyeti, daha müzâkerenin başlangıcında üst perdeden atıp tutmakla bir şey elde edemeyeceklerini anlamakta gecikmediler.

İbrahim Paşa, **Şarlken**'e târizlerde bulunarak:

"–Biz, O'nun tecâvüzleri sebebiyle Fransa'ya yardımda bulunmaya mecbur kaldık. Avrupa'nın ortasında bulunan bir ülkeye müdâhalemiz bir kabahat ise, bunun sebebi sizin temsil ettiğiniz **Şarlken**'dir.

Ferdinand'a gelince, cümle âlem bilir ki, biz ikinci Macaristan Seferi'ne O'na haddini bildirmek için çıktık.

«**Macaristan Kralı**» olduğunu iddia eden bu mâcera-peresti, Budin'de karşımızda görmek isterdik. Fakat O, kaçıp Viyana Kalesi'ne saklandı. Güvendiği **Şarlken**'in harekete geçmesini temin etmek için de ülkesini baştan başa çiğneyip geçen akıncılarla bir çok kereler tâciz ettik. O da Aechen şehrinin dışına çıkmak cesaretini gösteremedi. Biz Viyana'yı **Ferdinand**'ın elinden almayı düşünseydik, orayı iki-üç ay evvel yaz şartlarında muhâsara eder ve Tuna yoluyla cehennem ateşi saçan büyük toplarımızı oraya getirirdik. Böyle yapmamamızın sebebi, **Ferdinand**'ı sadece **Şarlken**'in gölgesinde bir «**Viyana Vâlisi**» olarak görmemizdir.

Sizin **Şarlken** dediğiniz adam da başına kokelâtalı bir taç koymakla «imparator» olmak budalalığından vazgeçsin. İmparatorluk, taçla değil, kılıçladır. O'nun İtalya Seferi de Fransa'dan para koparmak için tertiplenmiş bir mâceradan başka bir şey değildir.

İstediğiniz sulha gelince, **Ferdinand**, Macaristan'dan vazgeçmekten mâada, elinde bulunan yerlerin tamamını bize teslim etmedikçe O'nunla sulh akdetmeye aslâ yanaşmayacağımızı bilmelisiniz. Bununla birlikte Macaristan'da **Zapolya**'nın bizim himâyemizde bir kral olduğunu da kayıtsız şartsız kabul etmelidir."

Elçiler, bu görüşme sonunda pabucun pahalı olduğunu görerek son bir gayretle **İbrahim Paşa**'ya rüşvet teklif ettiler. Onlar, para lâfı edince sinirlenen **Makbul İbrahim Paşa**:

"–Siz, Yedikule'deki Osmanlı hazinesinin büyüklük ve zenginliğinden herhâlde haberdâr değilsiniz. Orası ağzına kadar altın doludur. Siz bana yüz bin filorin teklif ediyorsunuz. Bu gülünç teklif bile sizin bu devlet ve onu

idâre edenlerin şahsî zenginliklerinden hiçbir sûrette haberdâr olmadığınızı gösteriyor. Sizi de daha önceki elçileriniz gibi Yedikule zindanlarına attırmam gerekirdi. Fakat cehâletinizden dolayı sizi bağışlıyorum!.." dedi.

Elçiler, **Ferdinand**'ın Osmanlı'dan talep ettiği yerlere âid listeyi son bir kere daha okumaya başlayınca, **Makbul İbrahim Paşa** ayağa kalktı ve onların sözünü keserek:

"–Bu küstahça teklifleri artık duymak bile istemiyorum! Defolup buradan gidin ve O mâcerâperest **Ferdinand**'a söyleyin ki, çok yakında Osmanlı'nın kılıcı, O'nun ensesinde olacaktır!.."

Elçiler, hiçbir netice elde edemeden İstanbul'dan ayrıldılar. Onların getirdiği haberleri öğrenen **Ferdinand**, yine **Şarlken**'e güvenerek Macaristan üzerindeki taleplerine devam etti ve buraya saldırmak için fırsat kollamaya başladı. Bu fırsat, az bir zaman sonra Zigetvar Kale kumandanının **Zapolya**'ya başkaldırmasıyla zuhûr etti.

Ferdinand, Alman ve Çek askerlerinden müteşekkil bir orduyla tekrar Budin'e saldırdı ve 23 Aralık 1530 tarihinde bu şehri muhasara etti. Osmanlılar'ın buraya bıraktıkları **Kasım Paşa**, emrindeki Türk askeriyle Zigetvar'daki isyan üzerine gitmiş bulunuyordu. Sür'atle geriye döndü ve kaleye girmeye muvaffak oldu. Bu sırada **Kral Zapolya**'yı öldürmek üzere, bir Avusturyalı hile ile kaleye girmeyi başardıysa da yakalanarak canlı canlı bir torbaya konulup Tuna Nehri'ne atıldı.

Şehir, **Kasım Paşa** kuvvetleri ve Macarlar tarafından **Ferdinand**'a karşı dirâyetle korunurken Rumeli akıncı beyleri, emirlerindeki kuvvetleri birleştirerek

Budin üzerine harekete geçtiler. Bunu haber alan **Ferdinand**, iki ateş arasında kalmak korkusuyla çareyi kaçmakta buldu. Bununla beraber Akıncılar, gerek Avusturya ve gerekse Almanya topraklarında birçok akınlar tertip ederek sayısız ganimet ve esir elde ettiler.

Bütün bu olup bitenler neticesinde, **Sultan Süleyman**, Macaristan üzerine üçüncü bir sefer tertip etmesi gerektiğini anlamakta gecikmedi. Fakat adı **"Üçüncü Macaristan Seferi"** olsa da, bu sefer, aslında Almanya ve İspanya İmparatoru olan **Şarlken**'e bir ders vermek maksadıyla tertiplenilmişti. Zira artık Batı Âleminde **"Muhteşem Süleyman"** adıyla anılmaya başlayan Osmanlı Padişahı, **Ferdinand**'ı muhatap almaya tenezzül etmiyordu.

Sultan Süleyman, gerekli bütün hazırlıkları yaptıktan sonra 25 Nisan 1532'de İstanbul'dan ayrılarak Ramazan'ın yirmi yedinci günü Edirne'ye ulaştı. Burada bayram geçirildikten sonra Rumeli askerlerinin de iltihâkıyla ileri harekâta devam edildi. Güzergâhtaki birçok kale ve şehirler fetholunarak Alman arazisine girildi. Amerika'da henüz keşfedilmemiş yerlerin bile kendisine âid olduğunu iddia edecek şekilde bir gurur ve ihtişam iddiasında bulunan **Şarlken**, Achen şehrinin surları içine kendisini irâdî olarak hapsetti. Ortaya çıkmak cesâretini gösteremedi. **Sultan Süleyman**, gerek O'na ve gerekse de **Ferdinand**'a kendilerini er meydanına dâvet eden mektuplar gönderdi. Bu mektuplara cevap verilmediği gibi bunların her ikisi de bir çok şehir ve kalelerinin Osmanlılar tarafından ele geçirilmesine seyirci kalıp kıllarını bile kıpırdatmadılar.

Bu devirleri hatırlayan bir şâir, sonraları:

"Donanma, ordu yürüken ileri,

Özengi öpmeye hasretti Garb'ın elçileri!" diyecektir.

Bunun üzerine **Sultan Süleyman**:

"–Biz buraya köylülerle harp etmeye gelmedik! Karşımıza çıkmaya cesâret edemeyen korkaklarla da işimiz yok!" diyerek geriye dönme emrini verdi.

İstese bütün Avrupa'yı baştan başa çiğneyerek Manş Denizi'ne çıkabilirdi. Fakat O'nu durduran, **"müslüman nüfusun azlığı"** idi. Vaktiyle Hunlar da Avrupa üzerine seferler tertip etmiş ve birçok yeri işgâl ederek oralara yerleşmişlerdi. Fakat bunlar zamanla Almanya'da Alman, İtalya'da İtalyan, Fransa'da Fransız olup kaybolmuşlardı. Osmanlılar'ın böyle bir âkıbetle karşılaşmaması için Tuna Nehri, Avrupa'daki kuzey hudutları için tabiî bir sınır kabul edilmiş, O'nun kuzeyi ile de zaman zaman sırf bir harp sahası olarak ilgilenilmiştir.

Aynı zamanda **"Alman Seferi"** de denilmiş olan bu seferden avdet edildikten sonra, 25 Mayıs 1533'te İstanbul'a Avusturya tarafından yeni bir elçilik heyeti gönderildi.

Bu defaki heyette bulunanlar, artık bir evvelki heyettekiler gibi atıp tutmaktan vazgeçerek alttan alıp Avusturya ile Osmanlı Devleti arasında bir sulh akdi yapılmasını temine çalıştılar. **Ferdinand** tarafından Padişaha itaatini göstermek üzere bazı hediyeler getirmişlerdi ki, bunlar arasında iki bin duka altını değerinde bir elmas, dört bin duka altını değerinde bir yakut ve gayet değerli taşlarla süslenmiş bir madalyon vardı. Böyle hediyelerle gelmek, itaate râzı olmak demekti. Bu sebeple geldiklerinin ertesi günü, **Makbul İbrahim Paşa** tarafından

kabul olundular. Bununla beraber müzâkereler, öyle pek kısa sürmeyip 14 Temmuz'a kadar devam etti.

Elçiler, **İbrahim Paşa**'nın At Meydanı'ndaki sarayına girerken O'nun Budin'den getirdiği heykelleri bu sarayın bahçesine diktirmiş olduğunu gördüler.

Bu müşâhedelerine istinâden **İbrahim Paşa**'nın hissen ve fikren kendilerine yakın olabileceğini düşündüler. Çünkü müslümanların heykelden nefret ettiklerini çok iyi biliyorlardı. Ayrıca O'nun bu heykelleri, en büyük İslâm Hükümet Merkezi'nde herkesin görebileceği bir şekilde sarayının bahçesine diktirebilmesinin, bir cesâret ve hatta despotluk olabileceği düşüncesiyle O'na aşırı hürmet gösterdiler. İlk karşılaşma da eğilip eteğini öptüler. **Ferdinand** ve **Kraliçe Mari**'nin kendisini kardeş kabul ederek O'na selâmlar gönderdiğini beyân ederek söze başladılar.

İbrahim Paşa:

"–Ben, bugüne kadar kabul eylediğim bütün Batılı elçilerin, bizim devletimizin kuvvet ve kudreti hakkında doğru bir bilgi sahibi olmadıklarını gördüm." dedi ve onlara bu devletin emsâlsiz gücü hakkında gerekli bilgiyi verdikten sonra şu izahatta bulundu:

"Evvelce yeniçerilerin yevmiyeleri yarım akçeden ibaret idi. Sonra tedrîcen iki, üç, dört, beş akçaya yükselmiştir. Lâkin sıra neferinin sekiz akçadan ziyâde aldığı yoktur. Deniz kuvvetlerinin harp zamanında masrafı pek çoktur; ancak hazine o kadar zengin ki, bundan pek az müteessir olur.

Dün, İtalya'ya karşı bir donanma techizi için bin at yükü akça, yani iki milyon duka aldım. Elli bin Tatar, cihânı talan etmeye kâfîdir. Binlerce kadın ve çocukları,

esâretten kurtarmak için ormanlara gönderdim; ben ve daha başka birçok kimseler böyle hareket ettik. Türkler, Hıristiyanların söylemekle zevk aldıkları şekilde vahşî, zâlim ve insâniyetsiz değildir. Bu büyük devleti idare eden benim; her ne yaparsam yapılmış olarak kalır, zira bütün kudret benim elimdedir, memuriyetleri ben veririm, eyâletleri ben tevzî ederim; verdiğim verilmiş, reddettiğim reddedilmiştir. Büyük Padişah, bir şey ihsan etmek istediği yahut ihsan ettiği zaman bile eğer ben O'nun kararını tasdik etmeyecek olursam, gayr-i vâkî gibi kalır, çünkü her şey: Harb, sulh, servet, kuvvet benim elimdedir. Bunları size söylememden maksad, merâmınızı serbestâne söylemeye cesâret vermek içindir."

Bu yüksek perdeden sözler karşısında elçilerden biri:

"–**Ferdinand**'ın, Padişahı babası, veziriazamı da kardeşi olarak selâmladığını" beyân edince **İbrahim Paşa**:

"–**Ferdinand**, benim padişahım kadar büyük bir şehinşâhın dostluğunu kazanmakla çok iyi yapar. Çünkü bu dostluk olmasa, belki iki türlü felâkete uğrardı." dedi.

Elçi:

"–**Kral Ferdinand**, Macaristan'ın henüz kendi elinde bulunan kısmına temelluk edebilmek üzere, bizi, sizin nasihatınıza ve hüsn-i tavassutunuza mürâcaat için göndermiştir." dedi ve **Ferdinand**'ın mektubunu takdim eyledi.

İbrahim Paşa, O'nun ne demek istediğini pekâlâ anlamıştı. Fakat buna cevap vermeden:

"–**Şarlken**'den mektup yok mu?!" diye sordu. Elçi, **Şarlken**'in mektubunu verirken bu hususta izahata girişti:

"–**Kral Ferdinand**, kardeşi imparatoru, padişahın dostâne hissiyâtından haberdâr etmiştir. **İmparator Şarlken**, Padişahı kendi kardeşi addeder ve husûsî muâhedeye hâcet kalmadan, bu şartlarla **Ferdinand**'ın sulhuna dâhil olmak ister: Macaristan **Ferdinand**'a bırakıldığı takdirde, Arcel Adası ilk sahiplerine, Koron da yine size iâde olunacaktır. Koron ahâlisi mallarıyla çekilip gidebilecektir.

Papa, Venedik, Fransa Kralı ile diğer bütün hıristiyan hükümetlerinin sulhten faydalanmalarına müsâade olunacaktır." dedi.

Arcel Adası, aslında **Barbaros Hayreddin Paşa**'nın hâkimiyeti altında olduğu hâlde, daha sonra **Şarlken** tarafından işgal edilmiş bulunmaktaydı. Şimdi bunu iâde ederek güyâ aradaki gerginliği gidermek istiyorlardı. Fakat **Makbul İbrahim Paşa**, buna hiç ehemmiyet vermeyerek:

"–Eğer **Şarlken** hâlisâne sulh istiyorsa, metbuum reddetmez!.." diye söze başladı. Bu arada gözü mektuptaki mühüre takıldığından şöyle dedi:

"–Metbuumun iki mührü vardır ki, birisi kendisinde durur, birisi de bende bulunur. Zira kendisi ile benim aramda bir fark bulunmasını istemez; eğer kendisi için elbise yapılmasını emrederse, benim için de bir örneğini ısmarlar. Benim inşaat için para sarfetmeme müsaade etmez, bu divanhâne O'nun tarafından yapılmıştır. Koron'a gelince, orası bir kaledir ki, onun bizde binlercesi vardır, onun temellükü, bizce mühim bir şey değildir.

Koron'u sulhen almaktan ziyâde kuvve ile istirdadı arzu ederiz; münasip gördüğümüz zaman onu yakabiliriz de... Padişahım, Macaristan'ı, **Kral Janos**'a vermiştir, Dünya'da hiç bir kuvvet onu onun elinden alamaz. Arcel, **Barbaros**'un sancağıdır. **Kraliçe Mari**'ye arazi ve cihazını iâde ettirmeye çalışacağım; eğer Budin'de bir saat daha kalmış olsaydı, bizim elimize düşecek ve Padişahım tarafından hemşire gibi muâmele görecekti. Büyük hükümdarların şerefi, mağlupları afv etmektir."

Makbul İbrahim Paşa, bu söylediklerini te'yid için de altmış Türk kadırgası göndererek Koron'u muhasara ettirdi. Ayrıca elçilere tersânelerde muazzam gemiler inşa edilmekte olduğunu bildirerek:

"–Bunları yakın bir zamanda «**Kaptan-ı Derya**» **Barbaros Hayreddin Paşa**'nın emrine vererek Akdeniz'e çıkaracağını söyledi.

Elçiler, **Makbul İbrahim Paşa** ile ikinci görüşmelerinde tecrübeli yardımcısı **Celâlzâde Mustafa Çelebi** de hazır bulundu. Bu görüşmede elçilere nasihat makamında söze şu temsil ile başladı:

"Hayvanların en korkuncu olan aslan, zor ile değil, hile ile muhâfızının verdiği yiyecek ile, ihtiyat kuvveti ile teshir olunur. Muhafız onu korkutmak için bir değnek seçmelidir, hiç bir yabancı ona yemek vermemelidir. Aslan hükümdar, muhâfızları onun müşâvirleri ve vezirleridir. Hakikatin asası hakkaniyettir ki, hükümdarların kılavuzları, yalnız bunlar olmalıdır. Ben efendimi, büyük şehinşâhı hakikat asası ve hakkaniyetle idâre ediyorum. Hükümdar **Şarlken** de bir aslandır; bu hâlde îcâb eder ki, onu da elçileri bu sûretle idare etsinler."

Bu sözlerin arkasından sözü kendisine getirerek:

"–Benim yaptığım yaptıktır; bir seyisi Paşa yapabilirim. Efendimin mâlumâtı olmadan istediğim gibi memleketler, krallıklar verebilirim. O'nun verdiği şey, benim tensibime uygun olmazsa, iradesi geçersiz kalır. Bilâkis ben emrettiğim hâlde O tensib etmezse, benim emirlerim icrâ olunur, onunki değil!.. Sulh ve harp benim elimdedir; devlet hazinesi benim emrim altındadır. Metbuum benden daha mükellef elbise içinde değildir! Benim servetim daima el dokunmamış olarak kalır; çünkü o benim hep masraflarımı verir. Krallıkları, memleketleri, hazineleri bana tevdî olunmuştur. Bunları istediğim gibi idâre ve sarfederim. Gençliğimden beri Padişah ile birlikte yaşadım; O'nun doğduğu hafta doğmuşum."

Daha sonra sözü, **Şarlken**'in mektubuna getiren **İbrahim Paşa**:

"–Bu mektup, ihtiyatlı ve mûtedil bir hükümdar mektubu değildir. **Şarlken** kendi ünvânlariyle beraber kendisine âid olmayan birçok ünvânları da mağrurâne bir sûrette sayıp döküyor. Kendisine **«Kudüs Kralı»** demeye nasıl cür'et ediyor? Bu memleketin sahibi büyük şehinşâh, bizim yüce Padişahımız olduğunu bilmiyor mu? Padişah'tan memleketlerini almak mı istiyor? Yoksa böyle yazmakla onu istihfaf ettiğini mi göstermek istiyor? Ben işittim ki, Hıristiyan hükümdarları, dilenci kıyafetinde Kudüs ziyâreti yaparlar imiş. **Şarlken**, Kudüs'ü dilenci kıyafetinde görmekle oraya Kral mı olacak sanıyor? Bundan sonra Kudüs'e girişi, bütün Hıristiyanlar için menedeceğim." dedi.

Elçi, **Şarlken**'in bu ünvânları kullanması meselesi üzerinde mâzeret bulmakta müşkülât çekerek, sadece bunun usûlden olduğunu söyleyebildi.

İbrahim Paşa ise, bu defa **Şarlken**'in gururuna temasla:

"–Bundan başka **Şarlken**, **Ferdinand** ile benim efendimi bir derecede tutuyor. Kardeşini sevmekte hakkı vardır; lâkin bunun için büyük Padişahı o kardeşe kıyas ederek kadrini düşürmesi lâzım gelmez. Benim metbuumun arazî ve insanca **Ferdinand**'dan daha kuvvetli ve daha zengin sancak beyleri vardır." diye ilâve etti.

Daha sonra elçilerden **Jerome de Zara**'ya dönerek:

"–Senin kardeşin **Nikoala**'nın akrabasından bulunan Amid (Diyarbakır) Beylerbeyi, senin kralından ziyâde arazi ve halka mâliktir. Elli bin süvârî muhârebelerde O'nun maiyetin de bulunur. Sipahileri, tımarlıları **Ferdinand**'ın sipahi ve tımarlılarından çoktur. Padişahımın böyle daha çok sancakları vardır.

İmparator Şarlken'in öyle bir mektup yazmaktan utanması îcâb ederdi. Lâkin Fransa Kralı'nın Macaristan Seferi esnasında bize gönderdiği ve sadece Fransa Kralı diye imza eylediği mektup, bundan ne kadar farklı ve hakikaten bir kırala yakışır sûrettedir. Bunun içindir ki, büyük Padişah da Fransa kralına şeref vermek ve necâbette O'na rekabet etmek isteyerek cevabında ünvânlarını hiç yazmadı. Fazlaca sevdiği bir kardeşine yazar gibi yazdı; yine bunun içindir ki, **Barbaros**, Fransa Kralı'na, büyük Padişah'a itaat eder gibi itaat etmek için emir aldı.

Eğer **Şarlken** bizimle sulh ederse, yalnız o vakit «**imparator**» olarak kabul olunacaktır. Zira Fransa ve İngiltere krallarına, Papa'ya, Protestanlar'a, biz, O'nu o sıfatla tanıttıracağız. Zanneder misiniz ki, **Şarlken** ile

Papa'yı bağlayan dostluk, husûsiyle Papa, Roma yağmasını ve esâreti müddetince uğradığı kötü muâmeleyi hatırlarsa, pek hakikidir? Ben O'ndan gasbolunmuş bir elması altmış bin dukaya satın aldım. Bu elmas - parmağındaki yüzüğü göstererek-, hapsedildiği zaman Fransa Kralı'nın elinde idi; bilâhere bana geçmiştir. Fransa kralı, nasıl olur da «**Şarlken**'i sever.» iddiasında bulunabilirsiniz?" dedi.

Vezir-i Azam İbrahim Paşa, bu uzun konuşmasını bağlarken, padişahın infiâlini mûcip olmamak üzere, **Şarlken**'in mektubunu kendisine takdim etmeyeceğini bildirdikten sonra:

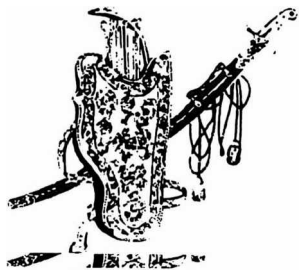
"–Eğer **Şarlken** bir sulh muâhedesi akdini arzu ediyorsa, bir elçi göndermesi gerekirdi. O'na intizâren üç aylık bir mütâreke imzalanabilir. Ve nihayet **Barbaros**, bu müddet zarfında, denizlerde Hıristiyanlar aleyhine her türlü faaliyeti tatil edecektir." diye ilâve etti.

Makbul İbrahim Paşa, bu son sözleriyle Padişahı yüceltmiş görünse de bunun biraz yukarıda naklettiğimiz kendine âid medhiyelerle kıyas kabul etmeyecek derecede sönük olduğu muhakkaktır.

Gerçekten **Makbul İbrahim Paşa**'nın kendine âid olmak üzere elçilere karşı söylediği ölçüsüz mağrûrâne bu sözler, aynı zamanda Osmanlı Devleti ve O'nun kudretli Padişahı'nı yüceltici ve ihtişâmını aksettirici bir mâhiyette idi. Fakat O, bu hususta ölçüyü kaçırmış, bazı cümleleri ile kendisini Padişah'tan bile daha üstün selâhiyet sahibi göstermişti. Bu sözlerin, siyâseten bile söylenmesi, aslâ câiz olamazdı. Zira Osmanlı Devleti'nde Padişah'ın otoritesini korumak adına evlât ve kardeş katline cevaz verilmiş olduğu hatırlanırsa, **Makbul**

İbrahim Paşa'daki bu rûhî değişiklik, vahim bir hata idi. Lâkin Padişah'ın, O'nun bu tavrını öğrendiği hâlde kendisine bir cezâ vermemesi, bu yakışıksız tavrın başka tezâhürlerinin de ortaya çıkmasına sebep olacak ve bu mağrur dönmenin sonunu hazırlayacaktı!..

Netice itibariyle Avusturyalılarla bir sulh akdi gerçekleşmiş olmakla beraber **Makbul İbrahim Paşa**'nın bu **"Gururun son perdesiyle elçi kabulü"**, O'nun Vezir-i Azam, Rumeli Beylerbeyi ve Serasker gibi üç büyük sıfatı nefsinde cem' etmiş olmanın hazımsızlığı ortaya çıkmış ve bu istikamette devam edecek olan bu tavırları, çok geçmeden hayatına mâl olmuştur.

-VI-

IRAKLAŞTIRAN IRAKEYN SEFERİ

Avusturya elçileri ile yapılan anlaşma, efendileri **Ferdinand**'ın Osmanlı'ya baş eğmesi sayesinde mümkün olabilmişti. Zîra bu anlaşmada artık **Ferdinand**, Osmanlı veziriazamına muhatap olabilecek ve diplomatik faaliyetlerde ancak O'nunla eş tutulacaktı. Üstelik bu anlaşmada bir müddet de yoktu. **Ferdinand** riâyet ettiği müddetçe yürürlükte kalacaktı.

Avusturyalıların şereflerinden fedâkârlık ederek te'min edebildikleri bu sulh akdinden sonra, Osmanlılar, ülkelerinin Avrupa'daki hudutlarından emin olduklarından yüzlerini doğuya çevirmek ihtiyacını hissettiler. Çünkü **Sultan Selim Han**'ın birçok alevîyi îdam ve pek çoğunu da sürgün etmesine rağmen Anadolu'da şîîliğin

kökü kazınamamıştı. O'nun takip ettiği gâye, yarım kalmış bir dâvâ mâhiyetindeydi.

Gerçekten alevîliğin Anadolu'da, tâ Selçuklular zamanından kalma, eski ve köklü bir geçmişi vardı. **"Baba İshak İsyanı"** ile **Hasan Sabbah**'ın bâtinî **"Haşhâşîler"** hareketi, onlar zamanındaki ilk akla gelen alevî isyanlarıydı. **Timur** gâilesinden sonra ortaya çıkmış olan **"Şeyh Bedreddin"** ve **İkinci Bâyezid** zamanındaki **"Şahkulu"** isyanlarına ilâveten, **Sultan Selim** devrinde Bozoklu Türkmenlerin arasından çıkan **"Celâl"** isimli bir alevînin sebep olduğu şiî ayaklanmaları, Osmanlı'nın geçmişine damgasını vurmuş olan birer iç gâileydi. Bundan sonra ortaya çıkan bütün ayaklanmalar, bu sonuncu isyanı çıkaran **Celâl** isimli şahıstan dolayı **"Celâlî İsyanları"** diye anılacaktı.

Sultan Süleyman tahta çıktığında da Anadolu'da alevî fitnesi devam etmekle beraber O, babasının yarım bıraktığı bir iş olarak evveliyetle Batı'ya yönelmiş ve **"Macaristan"**, sonra da **"Alman Seferi"** diye anılan seferleri gerçekleştirmişti. Üstelik bu zikri geçen Batı seferleri esnasında da bir çok **"Celâlî İsyanı"** ortaya çıkmış, bunlar, Anadolu'daki sancakbeylerinin mahallî askerleriyle bastırılmak yoluna gidilmişti. Bu sebeple Padişah, Anadolu'daki alevî fitnesini, artık kökünden kazıyıp ortadan kaldırmanın sırası geldiğini düşünüyordu. Bu maksatla veziriazam **Makbul İbrahim Paşa**'yı huzuruna çağırdı ve:

"–Paşa!" dedi. "Birkaç seneden beri ilgilenemediğimiz Anadolu'daki alevî isyanlarına dâir sancak beylerinden gelen raporları birlikte inceleyelim. Zira artık Batı hudutlarımızda uzun zaman canımızı sıkan bir şey olmaz."

Makbul İbrahim Paşa, Padişahın bundan sonra İran üzerine yürüyeceğini hissetmiş olduğundan, bir kaç yıldan beri Anadolu'da baş gösteren Celâlî İsyanları'na dâir mahallinden gelen raporları telhîs (özetleme) sûretiyle tek bir rapor hâline getirmişti. Bu hazırlığından bahsederek:

"–Efendimiz!..." dedi. "Onu yanımda getirdim. İsterseniz okuyayım."

Sultan Süleyman:

"–Okumana gerek yok. Hülâseten anlatırsan, olup bitenler hakkında kısa bir istişâre yaparız." dedi.

Bunun üzerine **İbrahim Paşa**, Anadolu ahvâlini şöyle hikâye etti:

"–Biz Batı Âlemi ile meşgulken Anadolu'da ilk ortaya çıkan Celâlî İsyanı, **"Baba Zünnun"** hadisesidir. Bunun sebebi, maalesef devletin bazı vazîfelilerinin yaptıkları haksızlıklardır. Şöyle ki:

Eski veziriazam **Hersekzâde Ahmed Paşa**'nın oğlu **Mustafa Bey** kendi sancağı olan Bozok'ta, arazi tesbiti yapıp vergilendirirken **"Süğlün Koca"** adındaki bir ihtiyara haddinden fazla bir vergi yazılmış. O da bunun azaltılması ricâsıyla devlet memurlarına müracaat edince, hakarete mâruz kalmış. Hatta sakalı tıraş edilerek aşağılanmış.

Bunun üzerine, O, muhitte isyan için fırsat kollayan **Şah Veli** ve **Baba Zünnun**'a gördüğü zulüm ve hakâreti anlatınca, onlar isyan edip sancakbeyi **Mustafa Bey**, **Kadı Muslihiddin Efendi** ve O'nun kâtibi **Mehmed Bey**'i 28 Ağustos 1526'da ânî bir baskınla öldürdüler. Karaman Vâlisi **Hürrem Paşa**, tedbirsizlik edip az bir kuvvetle âsîler üzerine gidince, beraberinde olan İçel

sancakbeyi **Behram Bey** ile şehid edilip yanlarındaki askerlerin çoğu kılıçtan geçirildi." deyince:

Padişah, O'nun sözünü keserek:

"–Bak, işte bir memurun adâletsiz hareketi neye mal oluyor!.. Bence bu isyanların sebeplerini iyice araştırarak kusuru görülenleri cezâlandırmak lâzım!.." dedi.

Makbul İbrahim Paşa, Padişahı tasdik ettikten sonra izahatına devamla:

"–Bu başarı, âsîlerin adetçe yeni iltihâklarla kalabalıklaşması sonucunu doğurdu. **Baba Zünnun** ve adamları, Sivas ile Tokat arasındaki **"Artukâbâd"**a (Artova) saldırarak şehri yağmaladılar. Büyüyen isyanı bastırmak üzere, civar sancaklardan üzerlerine gönderilen kuvvetler de tenkîl (tepeleme) işinde başarı sağlayamadılar. Bu arada Malatya Sancakbeyi **İskender Bey** şehîd oldu. Bunun üzerine, daha uzak sancaklardaki askerler işe müdâhil oldular. Meselâ Halep ve Şam'dan bile asker sevkedildi. Adana Sancakbeyi **Pîrî Bey**'in kumandasında hareket eden bu askerler, 27 Eylül 1526'da âsîler üzerine saldırarak onları kılıçtan geçirip ortadan kaldırabildiler. Pek tabiî olarak **Baba Zünnun** da öldürülenler arasında idi."

Bu sûretle **"Birinci Celâlî İsyanı"**nın hikâyesini tamamlayan **Makbul İbrahim Paşa**, onu tâkiben çıkan diğer isyanlardan da şu izahatta bulundu:

"–**Baba Zünnun** İsyanı'nın üzerinden çok bir zaman geçmeden, 1526 yılı sonlarıyla 1527 başlarında bu defa Toros Dağları'nda yaşayan şiî Türkmenlerin isyan ettikleri görüldü. Fakat bunların etraflarına toplayabildikleri insanlar, **Baba Zünnun** İsyanı'nda olduğu gibi kalabalık değildi.

Yüksek mâlumlarınız olduğu üzere, bunlar üç ayrı isyandı. Adana vâlisi **Ramazanoğlu Pîrî Bey**; **"Domuzoğlu"**, **Yekçe Bey** ve **"Velî Halife"** celâlî isyanları olarak bilinen bu isyanları kolaylıkla bastırdıktan sonra tarafınızdan İstanbul'a dâvet olunup taltif edilmişti. Bu isyanların tafsilâtını O'ndan birlikte dinlemiş olduğumuz için bu hususta başka bir tafsilâtta bulunmayı lüzumsuz telâkkî ediyorum.

Pîrî Bey, Adana vilâyet merkezine döndüğü sırada, ortalık süt liman görülüyordu. Fakat O'nun az bir müddet sonra hastalanıp yatağa düşmesini fırsat bilen şiîler, tekrar isyan ettiler. Bu isyan, **Hacı Bektâş-ı Velî**-'nin soyundan geldiğini iddia eden **Kalender Çelebi** adında, nüfûzlu bir kimse tarafından başlatıldığı için öncekilerden daha büyük çapta idi. **Kalender Çelebi**, başına yaklaşık olarak otuz bin kadar alevîyi toplayarak Karaman'dan Maraş'a kadar geniş bir bölgede büyük bir gâileye sebep oldu. **Hacı Bektâş-ı Velî**'nin yaygın şöhretinden istifâde ederek harekete geçilmiş bulunduğundan, bu isyanı bastırmak kolay olmadı.

Çünkü **Şah İsmail**'in 1524 tarihinde vefâtı üzerine O'nun yerine geçen **Şah Tahmaps**, babasından daha şiddetli bir sûrette Anadolu'daki şiî propagandasına devam etmekte idi. Bizim Batı cephesindeki meşgûliyetimiz dolayısıyla Doğu Anadolu'da meydanı boş bulmuştu. Biz birlikte **"Mohaç Meydan Muharebesi"**nden sonra dönüş yolundayken bu isyan haberinin bize 9 Ekim 1526 tarihinde Petervaredin'de ulaştığı mâlumdur.

Daha orada Anadolu Beylerbeyi **Behram Paşa**'yı, bu isyanı bastırmak üzere göndermiştiniz. Hatta bununla da iktifâ etmeyerek İstanbul'a avdetimizde bendenizin de bu isyana karşı Anadolu'ya geçmekliğimi emretmiştiniz.

İsyancılar hakkında doğru istihbarat yapılmış olmadığından, 8 Haziran 1527'de **"Gencefe"** mevkiinde **Kalender Çelebi** ile karşılaşmamızda başarı elde edemedik. Beraberimizdeki birçok sancakbeyi şehid oldu.

Bunun üzerine ben, emrimdeki kuvvetlerle âsîleri Elbistan'a kadar kovaladım. Diğer taraftan siyâsî bir manevra ile **Kalender Çelebi**'ye iltihâk etmiş grupların bazı liderlerini elde ederek âsîleri zayıflatma yoluna gittim. Meselâ eski Dülkadir Beyliği arazisinde tımarları haksız olarak ellerinden alınmış bazı Türkmen reislerinin topraklarını iâde ederek onları elde ettim."

Sözün burasında, **Sultan Süleyman**:

"–Bak işte!.." dedi. "Yine aynı hastalık!.. Demek ki, bu isyanda da bizim bazı sancakbeylerinin işgüzarlık ve haksızlıkları rol oynamıştır."

İbrahim Paşa:

"–Evet, efendim! Bütün bu isyanlarda en temel sebep adâletsizliktir." dedikten sonra anlatmaya devam etti:

"–Aldığım bu tedbir üzerine, **Kalender Çelebi**'nin askerleri azalarak otuz bin kişiden üç-dört bin kişiye kadar indi. Bu durumda onları tepelemek artık kolaylaşmıştı. Kendilerini **"Başsız Yaylası"**nda sıkıştırıp imhâ ettim. **Kalender Çelebi** de ölenler arasında idi.

Meseleyi kökten halledebilmek için bu ve benzeri isyanların gerçek sebeplerini anlamak üzere maiyetimdeki bütün kumandanları bir **"Divan Toplantısı"**na dâvet ettim."

Sözün burasında **Sultan Süleyman**, bu Dîvân Toplantısı tâbirinden hoşlanmadıysa da, o an için bir şey

söylemek istemedi. Zîrâ bu tâbir, Pâdişahların riyâseti altındaki **"Vezirlerin Toplantısı"** hakkında kullanılabilirdi.

İbrahim Paşa devamla:

"–Kendileriyle uzun uzun müzâkerede bulunarak şiîlerin bazı idârî yolsuzlukları istismar sûretiyle muvaffakiyet elde etmiş olduklarını anladım. Bundan sonra da âsîlerin esir olan bazı elebaşlarını huzuruma çağırdım. Onlardan da bu ilk karşılaşmadaki bozgunun sebeplerini sordum. İsterseniz o zaman yanımızda bulunan vak'anüvis **Celâlzâde Mustafa Çelebi**'nin tuttuğu notlardan arz edeyim." dedi ve elinde tuttuğu bir tomar kâğıt arasından birini çekerek okumaya başladı.

"**İbrahim Paşa** bu sefer keyfiyeti beylere sordu, bunlardan kimisi bozgunluğu takdîre, kimisi de elden geldiği kadar çalışıldığını, fakat savaşta tâlihin yâr olmadığını anlattı. Bu sözlerin hiçbirisi, Sadrazamı kandırmadı. Paşa, kaçanlara yüzünü çevirerek sert bir edâ ile:

"–Devletin tâlim ve terbiye görmüş büyük bir askerî birliği, böyle bir bölük acemî çaylağının karşısından kaçamaz. Sapasağlam ve yarasız olarak savaştan çekilmek, mertlik kârı (işi) değil!.. Çekilmeye sebep olanları îdâm etmek lâzım. Böyle olmazsa, bir daha kimse harb etmez. Saltanatın nizâm ve intizamı bozulur." dedikten sonra, müsebbipler için birer zabıt varakası tutulmasını emretti.

Bendeniz yani (**Celâlzâde Mustafa Bey**) Dîvân kâtibi bulunuyordum. **İbrahim Paşa**, yüksek bir ses ve kızgın bir tavırla bendelerine dedi ki:

"–Suâllerime bunların verecekleri cevapları ayrı ayrı yaz. Bu cevapları, Padişaha söyleyeceğim!"

Paşa, gümüşten bir kürsü üzerinde oturuyordu. Bu sorgu esnasında tekmil ordu, etrafta hazır duruyordu. Suçlular, Anadolu Beylerbeyi ile Karaman, Eyâlet-i Rum ve Dulkadir mıntıkalarına âid sancak beylerinden ibâret olmak üzere takriben kırk kişi idiler. **İbrahim Paşa**, ilk suali kızgın olarak **Behram Paşa**'ya sordu. **Behram Paşa** şaşırdı kaldı, âdetâ dili tutuldu. Tek bir kelime olsun söyleyemedi. Sadrazam, bunun üzerine ümerâya seslendi, «Cevâbınız nedir? Her kim ne diyecekse desin!» dedi."

Ümerâ arasında da **İbrahim Paşa**'yı tatmin eden kimse çıkmadı. Nihayet eski veziriazam **Pîrî Mehmet Paşa**'nın oğlu İçel Sancakbeyi **Mehmed Bey**'in şu tesirli sözleri söylediği görüldü:

"–Asrımızın fâzıllarından ve Dünya'nın akıllılarından işittiğime göre, eski serdarlar, düşman yakınına varıldığında, aklı eren kimselerle müzâkere ve münâkaşa ederek bir karar elde ederler ve ondan sonra düşman üzerine yürürlermiş. Memur olduğumuz hizmette, serdarlarımızın bir kaç akıllı ile danışıp anlaştıkları yok!.. Ümerâmız küçük rütbelilerle meşveret ve müzâkereye tenezzül etmezler. O mağrur adamlar, yalnız kendi cesâretlerine güvenirler ve askerlerinin çokluğuna bakarlar ve kıt'alarındaki **Hacı Bektaş** âşıklarına «yâhû» diye lâf atıp dururlar ve mâiyetlerini kendilerine küstürürler. Bir taraftan uğursuzluk, bir taraftan gurur, bizi bu hâle koydu."

Celâlzâde Mustafa Çelebi'nin notlarından yukarıdaki sözleri aktardıktan sonra, **İbrahim Paşa**, bu isyanda dirâyetsizlik gösterenlerin idam edilmeleri için çalışmaktan vazgeçtiğini ifade ettikten sonra, Şubat 1529 başlarında yine Adana havâlisinde çıkan **"Üzeyirli Seyyid"** isyanının tafsilâtına geçti:

Bugün Adana'nın Dörtyol kasabasına bağlı bir mahalle olan **"Üzeyir"**, o zaman büyükçe bir sancakbeyliği idi. Bu defaki isyanı çıkaran **"seyyid"**, vaktiyle Üzeyir sancakbeyliği yapmış olan **Ahmed Bey**'in torunu idi. Bu sebeple **"Üzeyirli Seyyid"** diye anılırdı. Babası ve bütün âile fertleri sünnî olduğu hâlde, kendisi İran Şahı'nın propagandaları sonucunda mutaasıp bir şiî oluvermişti. İsyana kendisine mânî olmaya çalışan dayısı **Ahmed Bey**'i öldürmekle başladı. Sonra başına toplayabildiği insanlarla **"Kınık"**ı bastı. Buranın emîri **Hüseyin Bey**'i öldürdü. İsyan büyümek istîdadı gösteriyordu. İsyancılar, Maraş Bölgesi'nde **"İnciryemez"** lâkabıyla mâruf bir alevînin iltihâkıyla oldukça kalabalıklaştılar.

O sırada Adana Beyi **Pîrî Bey**, hasta olarak yatakta yatıyordu. Buna rağmen bölgede bazı kasabaları basıp karşı koyanları katliâm etmekte ve kasabaları yakmakta bulunan âsîler, **"Sis Kasabası"**ndayken onlar üzerine kuvvet sevk etti. Âsîler perişan bir sûrette dağlara kaçtılar. Onları amansız bir takip sonunda yok etti."

İbrahim Paşa, bu sûretle Anadolu'daki **"Celâlî İsyanları"** hakkındaki bilgileri hülâseten arz etmiş oldu. **Sultan Süleyman**, alınacak tedbirler hakkında veziriazamıyla kısa bir istişâreden sonra kendisine şu tâlimâtı verdi:

"–Paşa! Derhal sefer hazırlıklarına başla! Önce sen yola çık. Arkadan da ben geleceğim. Bu işi kökünden kazıyıp halletmek mecbûriyetindeyiz. Batı cephesinde sükûnet hâkim olduğu şu zaman bunun tam sırasıdır." dedi.

İbrahim Paşa, Padişah'ın eteğini öperek huzurundan çıktıktan sonra **Sultan Süleyman** derin derin

düşüncelere daldı. Bazı sancak beylerinin adâletsiz icraatları ile bu celâlî isyanlarına sebep olduğu üzerinde derin bir endişe duyuyordu. Gerçekten bütün bu olup bitenleri sadece İranlılar'ın propagandalarıyla izah etmek müşküldü. Her defasında isyan edenler kaahir ekseriyetle Türk asıllı, onları bastırmaya giden kumandanlar ise Türk olmayan insanlardı. **Sultan Süleyman**, bu gayr-i Türk kumandanların tenkil hareketlerinde ve hatta icraatlarındaki adâletsizliklerde bir kasıt olup olmadığı yönünde zihnine ârız olan şüpheyi bertaraf etmek için **Makbul İbrahim Paşa** ile istişâre etmek istemiş, fakat O'nun da Rum asıllı olduğunu hatırlayarak bundan vazgeçmişti.

Meselâ şu **Ferhad Paşa**, süt be süt Türk olan Dülkadiroğlu **Ali Bey**'in hiçbir günahı olmadığı hâlde neden çoluk-çocuğu ile yok edip ortadan kaldırmıştı. Kendisi daha önce iki celâlî isyan üzerine gönderilmiş, fakat O, hâdise mahalline varmadan, isyan, Dülkadiroğlu **Ali Bey** tarafından bertaraf edilmişti. Acaba O'nun, **Ali Bey**'e düşmanlığı bu hadiselerin kıskançlığı ile çıkan bir hâl miydi?!.. Yoksa O'nun gibi adamlar arasında sinsice bir Türk düşmanlığı mı yürütülüyordu. Bu noktada aydınlanmak için bir tahkîkât yaptırmaya karar verdi ve bu hakikat neticesinde **Ferhad Paşa**'yı idam ettirdi.

Bu sırada İstanbul'da bir **"Kaabız Molla"** hâdisesi zuhûr etti. Bu adam, İran'dan kalkıp İstanbul'a gelmiş olan güyâ bir din âlimi idi. Belli bir çevre edindikten sonra içindeki zehri kusmaya başlayarak vaazlarında **Hazret-i İsa**'nın efdaliyetini izah ederken, O'nun âhirzaman nebîsinden dahî efdal (daha faziletli) olduğunu iddia edebilecek derecede ileriye gitti. O zaman Osmanlı ülkesinde

büyük bir fikir hürriyeti vardı. Fakat **Molla Kaabız**'ın bu kabil sözleri, önce ulemâ, sonra da halk arasında dehşetli bir infiâle sebep olunca, din âlimlerinin de dâvet edildiği bir Dîvan toplantısında nazariyesini îzâha dâvet edildi. İki gün devam eden bu münâkaşalı toplantı sonunda, Şeyhülislam tarafından mürted (İslâm'dan dönmüş) olduğuna hükmedilerek îdâm edildi. Çünkü O, yeniden islâmî îtikada avdet hususundaki telkinlere itibar etmeyerek kendi bâtıl görüşünde inad ve ısrar etmişti.

Sultan Selim Han'ın alevîlere karşı bunca gayretine ve şiddetli icraatına rağmen, Bağdat ve havâlisi hâlâ İran hâkimiyetinde idi. **Sultan Süleyman**, tahta çıktığında her taraftan tebrik elçileri geldiği hâlde İran'dan bir ses çıkmamıştı. Aynen **Sultan Selim**'e yaptıkları gibi **Sultan Süleyman**'ın tahta geçişini de tebrik ihtiyacı hissetmeyerek hareketsiz kalmışlardı.

Bundan dolayı 1524 yılında **Şah İsmail** ölüp de yerine oğlu **Tahmaps** geçince, Osmanlılar da mukâbeleten O'nu tebrik etmediler. Sadece 1525 yılı başında, **Şah Tahmaps**'a ağır bir üslupla yazılmış bir mektup göndererek Anadolu halkı üzerindeki şiî propagandasına bir nihayet vermesi yolunda ihtarda bulundular. Zira elde istihbârât bilgilerine göre, **Şah Tahmaps**, Osmanlılara karşı gâyet sinsice, hasımâne bir tavır içinde bulunuyor ve bu maksad için Batılı Hıristiyan Devletlerle bir ittifak sağlamaya çalışıyordu. **Ferdinand** ve **Şarlken**'e elçiler göndererek Osmanlılar'a karşı harekete geçtiği takdirde onların da Batı cephesinden hücuma geçmeleriyle işinin kolaylaştırılması talebinde bulunmuştu. **Şarlken** ve **Ferdinand**, Osmanlı Devleti'ni dostluklarına inandırmak için bu bilgiyi İstanbul'a ulaştırmışlar ve bu da **Sultan**

Süleyman'ın İran üzerine düşündüğü seferi tâcil eden (aceleleştiren) bir sebep teşkil etmiş bulunuyordu.

Buna ilâveten, biri Bağdat'ta, diğeri de Osmanlı-İran sınırında olmak üzere cereyan eden iki hâdise, **Sultan Süleyman**'ın Alman Seferi'nden beri düşünmekte olduğu İran'a karşı hareketi mecbûrî bir hâle getirdi.

Bağdat'ta olan şu idi:

1508 tarihinde **Şah İsmâil** tarafından ele geçirilen Bağdat ve havâlisi, o günden beri İran toprağı sayılmaktaydı. İranlılar, bu büyük eyâletin başına **"Musul Kabilesi"**nden **"Zülfikar Han"** adında bir yerli emîri vâli olarak yerleştirmişlerdi. Bağdat vilâyeti, hemen hemen bugünkü Irak'ın tamamını şâmil bir genişlikteydi. Bu zât, **Sultan Süleyman**'ın İran üzerine bir sefer hazırlığında bulunduğu 1529 yılında, bir yakın adamını İstanbul'a göndererek O'nun vâsıtasıyla **Sultan Süleyman**'a biat etti. Vilâyet dâhilindeki bütün câmilerde okunan hutbelerde halîfe olarak O'nun adını zikretmeye başladı. Aslen şiî olmayan **Zülfikar Han**, o güne kadar **"Halîfetü'l-Hulefâ"** yani **"Halîfelerin Halîfesi"** ünvânını taşıyor; İranlılar, O'nun sadece siyâseten kendilerine bağlı olduklarını bildikleri için buna ses çıkarmıyorlardı.

İranlılar, hilâfeti inkâr ettikleri, onun yerine **"İmâmiye"** denilen ve **Hazret-i Ali**'nin sülâlesini ifade eden ayrı bir sistemi kabul etmiş olukları hâlde, **Zülfikar Han**'ın bu tavrına Osmanlılar'dan korktukları için ses çıkarmıyorlardı. Fakat O'nun, şimdi bir yakınını göndererek **Sultan Süleyman**'a biat etmesini ve hutbelerde O'nun adını zikretmesini -Irak'ın sessiz sedasız Osmanlılar'a iltihâk etmesi demek olduğu için- kabul etmeyerek harekete geçtiler. Büyük bir kuvvetle Bağdat üzerine yürüdüler.

Bunu tahmin etmekte gecikmeyen **Sultan Süleyman**, **Zülfikar Han**'ın adamına bu ihtimalden bahsederek yardım vaadinde bulunmuştu. **Zülfikar Han**, Osmanlılar gelinceye kadar bu şehri kendi imkânlarıyla bir müddet müdafaa edebileceğini hesaplamıştı. Fakat umduğu gibi olmadı. Bağdat'ı muhasara eden İran kuvvetleriyle şiddetli çarpışmalar cereyan ederken **Zülfikar Han**, kardeşlerinin ihânetine uğrayarak katledildi.

Irak, var olduğu günden beri iki parça olarak bilinmekte idi. Doğusuna **"Irak-ı Acem"**, batısına ise **"Irak-ı Arap"** denilirdi. İkisi birdense **"Irakeyn"** olarak yâd edilirdi. Bundan dolayı **Sultan Süleyman**'ın bu seferine tarihte **"Irakeyn Seferi"** denilmiştir.

Bu harbi mecbûr hâle getiren ikinci sebep ise, Osmanlı-İran hududunda cereyan etmiştir. Bu da İran beylerinden **"Ulemâ Han"**ın, Osmanlılar tarafına; Bitlis hâkimi **"Şeref Han"**ın ise, İran tarafına geçmesidir.

Ulemâ Han, aslen Anadolu'da Teke (Antalya) Sancağı dâhilinde tımarlı sipahilerden biriydi. Daha sonra Kızılbaşlığı kabul ederek Şahkulu İsyanı'nda Osmanlılar'a karşı harb etmiş ve bu isyanda Anadolu Beylerbeyi **Karagöz Paşa**'nın öldürülmesinde rol oynamış bulunan bir kimseydi. Şahkulu İsyanı'nın bastırılması üzerine kaçıp İran'a gitmiş ve **Şah İsmail**'in îtimadını kazanarak O'nun Azerbaycan vâli ve kumandanı olarak uzun zaman hizmet etmişti. Lâkin bilâhere birçok meselede, Şah ile arası açılmış, cezâ görmekten korkarak bu defa da İran'dan kaçıp Osmanlı tarafına geçmiştir.

Sultan Süleyman, Alman Seferi diye bilinen sefere çıkmışken ordugâha gelip O'nun eteğini öpmüş ve eski yaptıklarından nedâmet izhar etmesi üzerine afv

olunarak vazifeye kabul edilmişti. O'nun afv edilmesinin bir sebebi de bu sırada Bitlis'te Osmanlı vâisi olarak hizmet vermekte olan **Şeref Han**'ın İran tarafına geçmiş olmasıydı. **Şeref Han**, vaktiyle **İdris-i Bitlisî**'nin iknâ ederek Osmanlı'ya iltihâkını temin etmiş olduğu kürt beylerden biriydi.

Sultan Süleyman, bu ihâneti telâfî etmek maksadıyla **Ulema Han**'ı kabul edip daha kendisi Alman Seferi'ne devam ederken O'nu bir kısım kuvvetlerle Bitlis üzerine gönderdi. Civar sancak beylerine de **Ulema Han**'ı, **Şeref Han**'a karşı desteklemeleri için tezkereler yazıldı. Bu sırada **Şah Tahmaps**'ın, **Zülfikar Han**'ı katlederek Bağdat'ı tekrar ele geçirilmesi gerçekleşmiş bulunduğundan, İran kuvvetleri, **Şeref Han**'a yardıma koşarak Ulemâ Han'ın Bitlis'i geriye almasını engellediler. Bu şartlar altında İran'a karşı bir sefer tertibi, âdetâ bir mecbûriyet hâline gelmiş bulunuyordu. İşte bu sebepledir ki, önce veziriazam **Makbul İbrahim Paşa**, 21 Eylül 1533 tarihinde İstanbul'dan Irak üzerine sefere çıkarıldı. **Sultan Süleyman**, O'nu uğurlarken kendi eliyle seraskerlik, yani başkumandanlık sancağını O'na takdim etti. Beline de emsâlsiz murassâ bir kılıç taktı.

Bu sırada **Ulemâ Han**, İran kuvvetlerinin desteklediği âsî **Şeref Han**'a karşı harb etmekte idi. **Makbul İbrahim Paşa**, Konya'ya varmadan **Ulema Han** başarısının bir nişânesi olmak üzere, **Şeref Han**'ın kesik başını Veziriazam'a takdim etti.

Sultan Süleyman, **Ulemâ Han**'ı **Eşref Han**'a karşı gönderirken ona Bitlis Vâliliği'ni tevcih etmişti. **Makbul İbrahim Paşa**, bu tayini dikkate almayarak oraya öldürülen **Şeref Han**'ın oğlu **Şemseddin**'i vâli tayin eyledi. Bunun sebebi, gâyet kurnaz ve ileri görüşlü olan

Makbul İbrahim Paşa'nın Bitlis ve çevresinde **Şeref Han**'ın aşiretine mensup insanların çokluğunu dikkate almasıydı. **Ulemâ Han**, orada halk desteğini temin edemezdi. Hâlbuki **Şemseddin** bu durumda değildi. **Ulemâ Han**'ı karşısına alarak:

"–Aziz dostum!" dedi. "Sen koskoca Azerbaycan'ın vâli ve kumandanlığını yapmış olan büyük bir insansın. Bitlis, küçük bir yerdir. Ben, seni çok daha büyük ve ehemmiyetli bir yerde istihdam edeceğim. Müsterih ol ve biraz bekle."

Ulemâ Han, gururunu okşayan bu sözlerden fevkalâde memnun olup mesele çıkarmadı.

Makbul İbrahim Paşa, Konya'da bir müddet konaklayıp askerini dinlendirdikten sonra yoluna devam etti. Önce Halep'e vardı. İstanbul'dan çıkalı üç buçuk ay olmuştu. O'nun hareketini çoktan haber almış bulunan **Şah Tahmabs**'ın, Halep üzerine yürümesi beklenirken O, cesâret edemeyip geriye döndü ve Horasan taraflarına doğru gidip asıl çarpışma sahasından uzaklaştı. Ancak bunu yaparken henüz kendisine tâbî olan Van Gölü etrafındaki şehir ve kasabaları asker ve silâh itibariyle takviye etti. Fakat son derecede diplomat olan **İbrahim Paşa**, bu şehir ve kasabaların bazılarını çeşitli vaad ve ihsanlarla, bazılarını ise, tehditlerle elde ederek Van Gölü çevresindeki bütün şehir ve kasabaları hiçbir çarpışmaya meydan vermeden Osmanlı topraklarına kattı. Bunlardan biri de Van şehriydi ki, vaktiyle **Timur** bile burayı muhasara etmiş, fakat zapt edememişti.

Makbul İbrahim Paşa, gayet doğru olarak kışı Halep'te geçirip bahar aylarında kuzeye doğru ilerlemeyi düşünüyordu. Fakat beraberinde bulunanlardan **Ulemâ Han** ve **İskender Çelebi** aksi reyde idiler. Onları

dinlemeyecekti. Fakat bilhassa **İskender Çelebi**'nin fikrine riâyet etmesini, Padişah, yola çıkarken kendisine sıkı sıkı tembihlemişti. Rumeli defterdarı olan **İskender Çelebi**, gerçekten çok akıllı ve tecrübeli üst seviyede bir devlet adamıydı. **Sultan Süleyman**, O'nu sefere çıkarken **Makbul İbrahim Paşa**'nın yanına vermiş ve:

"–**İskender Çelebi**, iş bilir ve iş görür tecrübeli devlet adamıdır. Sakın, O'nun reyine muhalefet etme!" diye tembihlemişti.

Fakat O, **Ulema Han** ve İran'dan kaçıp Osmanlı'ya iltihâk etmiş pek çok kimsenin de kışın şiddetini kaale almayarak hareketin devamı ile Tebriz üzerine yürümek hususundaki düşüncelerine tâbî olmak mecburiyetinde kalmıştı. Hâlbuki onlara karşı serdettiği şu itiraz, ne kadar da yerindeydi:

"–Bu dediğiniz yerlerde harb edecek İran askeri yoktur. Orada Karabacağlı râiyet olmak üzere pek az yerli kimse vardır. Böyle bir memlekete gitmeyi fırsat bilmek, ancak âcizlerin işidir. Hem de Tebriz'e gitmekle orasını kendimize mâl etmiş olmayacağız. Elimizde kalmayacak bir memleket için uğraşmak faydasızdır. Gidip Bağdat'ı fethetmek daha muvafıktır. Bağdat, her ne kadar işgal altındaysa da, İranlılar, o tarafı tamamıyla benimsememişlerdir. Bunun için orasının fethi, Tebriz'i almaktan daha iyidir. Sonra memleketimize bitişiktir. Diyarbakır'a yakın olan kaleler nemize yetmez?"

Buna karşı muârızlar, Tebriz'in ele geçirilmesiyle Bağdat'ın fethinin kolaylaşacağını iddia ediyor ve:

"–Tebriz'in fethi, şeref bakımından Bağdat'ın fethinden daha aşağı değildir." diyerek **İbrahim Paşa**'nın gurur ve nefsâniyetini tahrik ediyorlardı.

Bu itirazlar karşısında yola çıkan **İbrahim Paşa**, önce Diyarbekir'e geldi. Oradan 23 Haziran 1534'de ayrılarak kuzeydoğuya doğru ilerledi. Van'a yaklaştığı sırada, şehri kendisine teslime gelen bir heyetten kalenin anahtarlarını aldı. Oraya Şam Beylerbeyi **Hüsrev Paşa**'yı vâli tâyin etti.

Yoluna devam ederek, 13 Temmuz 1534 harpsiz darpsiz Tebriz'e girdi. **Şah Tamabs**, babası **Şah İsmail** gibi hükümet merkezini bırakarak Horasan'a doğru çekilmiş bulunuyordu. Halk, kalabalık kitleler hâlinde Osmanlı Ordusunu Tebriz'in dışında karşıladı. **Makbul İbrahim Paşa**, kalabalık ordusuyla şehre girmeyerek civardaki Sâdabât Ovası'nda çadır kurup eğlendi. Bu sırada bir Padişah gibi hareket ederek şehirde âsâyişi temin ederek çeşitli insanlar vazifelendirdiği gibi oraya bir de kadı tâyin etti. Tebriz'in güneyinde İlhânlılar'da ilk müslüman olan **Gazan Han**'ın türbesi civarında harap bir kale vardı. Onu tamir ettirerek içine bir kısım muhâfız yerleştirdi.

Bu sırada **İskender Çelebi** ile **Ulemâ Han**, yine **Makbul İbrahim Paşa**'nın karşısına çıkarak:

"–Bu kadar yol teptik. Birçok şehir ve kale zaptettik. Fakat kızılbaş elebaşlardan herhangi birini elegeçirerek tepelemek fırsatını bulamadık. Bu seferin asıl gâyesi, kızılbaş belâsını kökünden kazımak değil midir? **Şah Tahmabs** doğuya doğru çekilmiş olabilir. Fakat şurada burnumuzun dibinde bulunan Kızılcadağ Yayla'sı, onların yuvalandığı en mühim yerdir. Oraya bir kısım asker göndererek elebaşlarını yakalayıp yok edelim." dediler ve **Makbul İbrahim Paşa**'yı, Kızılcadağ Yaylası'na çoğu süvari on bin kişilik kuvvet göndermeye ikna ettiler.

Fakat arazi şartlarını hesaba katmayan bu adamlar, dar vadilerden geçerek yaylaya ulaşmaya çalışan kuvvetlerin büyük ölçüde zâiyât vermesine sebeb oldular.

Bereket versin ki, kızılbaşlığa diş bileyen ve onların böyle bir zayıf ânını bekleyen civardaki bazı Türk beyleri birer birer gelerek Osmanlı ordusuna iltihâk ettiler. Bunlar arasında **"Geylân hâkimi Muzaffer Han"** emrindeki on bin askerle, **İbrahim Paşa** nezdine gelerek Osmanlı Ordusu'na iltihâk etti. Bu iltihaklar, 11 Haziran 1534 tarihinde İstanbul'dan ayrılarak önce Tebriz'e gelen **Sultan Süleyman**'ın buraya vâsıl olmasından sonra da devam etti. İran Şahları tarafından sindirilmiş olan Akkoyunlu bey ve emîrlerinden hayatta kim varsa, sökün edip geldiler ve kızılbaşlardan gördükleri zulüm ve hakâretleri hikâye ettiler.

Sultan Süleyman, gelene kadar dost-düşman herkes, Şah'a karşı Veziriazam **Makbul İbrahim Paşa**'nın gönderilmesini tenkid ederek:

"–Şaha karşı şah gerektir. Osmanlı sultanı nerede?" diyerek **İbrahim Paşa**'nın Tebriz üzerine hareketini tenkit ediyorlardı.

Sultan Süleyman, İstanbul'da yerine Manisa sancakbeyi **Şehzâde Mustafa**'yı bırakarak harekete geçip Tebriz'e geldiğinde bu şikâyetlerin arkası kesildi ve Osmanlı'ya iltihâklar çoğaldı. Şirvan Şahların bir kolu olan **İkinci Halil Sultan**, **Şah Tahmabs**'ın kızıyla evlenmiş ve O'na damat olmuş bulunduğu hâlde Tebriz'de gelip **Sultan Süleyman**'a biat edenler arasındaydı. Böyle daha pek çok emirler ve hükümdarlar vardı.

Sultan Süleyman'ın Tebriz'e vâsıl olmasından kısa bir müddet sonra, 5 Ekim 1533'te Bağdat üzerine

hareket edildi. Bu seferde de **Makbul İbrahim Paşa**, Rumeli askerleriyle pişdâr (öncü) tâyin edildi. Ortalıkta gözükmeyen İran kuvvetlerinin her an bir taraftan zuhûr edip saldırma ihtimallerine karşı her türlü tedbir alınmıştı.

Gerçekten **İbrahim Paşa** kumandasındaki öncü kuvvetler, **"Cem Han"** mevkiine vâsıl olduklarında, İran birliklerinin yandan ve arkadan taarruzlarıyla karşılaştılar. Birçok muhâbereye iştirak ederek pek çok tecrübe edinmiş olan **Makbul İbrahim Paşa**, bunları çil yavrusu gibi dağıttı.

Sultan Süleyman Han'ın asıl maksadı, başlarında **Şah Tahmabs** olduğu hâlde İran kuvvetleriyle karşılaşıp onları bir daha bellerini doğrultamayacak şekilde ezmekti. Lâkin etrafa salınan casuslardan, Şâh'ın nerede saklandığına dâir hiçbir haber alınamıyordu.

Uçan Yaylası'ndan harekete geçildiği andan itibaren her an **Şah Tahmasb** hakkında bir mâlumât elde edilmeye çalışılmıştı. Öyle bir bilgi gelse, istikamet ona göre tayin edilecekti. Tebriz'den Sultânî'ye kadar bu sebeple tereddüt içinde gelmişti. Buradan sonra yağmaya başlayan şiddetli yağmur ve kar sebebiyle pek çok malzeme ziyân oldu. Hatta yüz kadar top, daracık patika ve dağ yollarından nakillerindeki güçlük sebebiyle tahrip edilip toprağa gömüldü.

Ordu, **"Rebablar Köyü"**ne vâsıl olduğunda, **Sultan Süleyman**, artık **Şah Tahmabs**'ın ortaya çıkmasından ümidi kesmiş bulunduğu için, hedefin Bağdat olduğunu açıkladı ve istikameti güneybatıya çevirdi. Bu sırada **Ulemâ Han**, yanına Dülkadir Hânedânı'ndan **Mehmet Bey** verilerek Azerbaycan eyâleti başına gönderildi. Yol-

da Uçan Yaylası'nda konaklamış olan **Makbul İbrahim Paşa**'ya mülâkî olan **Sultan Süleyman**, O'ndan, kendisi Tebriz'e varmadan önceki **"Kızılcadağ Hezîmeti"** hakkında bilgi aldı. Kendisinin tavsiye ettiği **İskender Çelebi**'yi, Paşa'yı tâ Halep'teki konaklamasından itibaren yanlış yönlendirdiğini anlayarak Rumeli Defterdarı **İskender Çelebi**'yi azledip ordudan ayırdı. Kendisiyle ağız birliği etmiş olduğu anlaşılan Nişancı **Seydi Bey**'in idamını emretti. Hâlbuki iddialar karşısında, asıl idam edilmesi gereken **İskender Çelebi**'ydi. Lâkin O'na geçmiş hizmetleri dolayısıyla müsâmahakâr davrandı.

15 Ekim'de **"Kasr'ı Şirin"**e vâsıl oldu. Burada birçok kürt beyleri gelerek padişaha itaatlerini arz ettiler. Bunlardan birisi Safevîlerin Bağdat Vâlisi olan **Tekeli Mehmet Han**'ın itaatini bildiren mektubunu takdim etti. Fakat bu arada ne olduysa oldu, böyle bir mektup göndermiş olmasına rağmen, O'nun Osmanlı Ordusu şehre yaklaştığı sırada en güvendiği adamları yanına alarak İran'a kaçtığını öğrenildi. Zaten **Şah Tahmabs** ortalıkta görünmediğine göre, emrindeki vilâyet askerleriyle bu şehri müdafaa edemezdi. Vâlisiz ve müdâfaasız şehre, önce pişdâr kuvvetleriyle **İbrahim Paşa** girdi. Ondan iki gün sonra, 1 Aralık 1534 tarihinde de **Sultan Süleyman**, halkın coşkun alkışlarıyla şehre vâsıl oldu. Bağdat'ın meşhur şâiri **Fuzûlî**, bu sefer için yazdığı kasîdede:

"Geldi burc-i evliyâya padişah-ı nâmdar" mısrâı ile tarih düşürmüştür.

Tarih düşürmek diye, **"ebced hesabı"** denilen Arapça kısa bir ibâredeki harflere birer sayı değeri atfolunarak, o değerlere göre teşkil olunacak bir kelimeden ebced hesabıyla bir rakam ifade etmeye denir ki, bu usûl, Osmanlı şiir ve kitâbelerinde çok kullanılmıştır.

Bu sûretle mukâvemetsiz ele geçen şehrin, yağma edilmemesi için asker şehre sokulmamıştır.

Sultan Süleyman, Ebû Hanîfe Hazretleri'nin mezarının bulunduğu **"Azamiye"** Semti'ne gelmiş, buradaki câmi ve türbesinin tamirini irâde etmiştir. Burada iken Veziriazamın mâiyetinde bulunan **Câfer Bey**, nereden temin etmişse, şehrin anahtarlarını bulup Padişah'a takdim etti.

Ertesi günü bir Dîvan Toplantısı emreden **Sultan Süleyman**, devlet erkânının tebriklerini kabul ettikten sonra, başta Veziriazam **Makbul İbrahim Paşa** olmak üzere herkese derecelerine göre, değerli hilatler giydirildi. **Sultan Süleyman**, kışı burada geçirmeye karar vererek tam 4 ay Bağdat'ta eğlendi.

Bu arada **İmam Azam Hazretleri**'nin kabr-i şerifine ilâveten Kâdirî tarîkatinin kurucusu **Şeyh Abdulkadir-i Geylânî**'nin de mezarını buldurdu. Oraya bir türbe ve imâret yapılmasını emretti. Daha birçok kabir, medrese ve câmiin tamirini emretmiş olduğu gibi, Şiî imâmlarından **Mûsâ Kâzım**'ın, Kerbelâ ve Necef'e giderek **Hazret-i Ali** -radıyallâhu anh- ve **Hazret-i Hüseyin** -radıyallâhu anh-'ın kabirlerini ziyaret ettiği gibi türbelerinin tamirlerini, yanlarına câmi ve imârethâne (aşevi) yapılmasını emretti.

Aslında Rumeli Defterdarı olduğu hâlde, genç yaşta Veziriazam tâyin edilen **İbrahim Paşa**'nın tecrübesizliğine telâffî çaresi olmak üzere kendisine kethüdâ (kâtip) tâyin edilen **İskender Çelebi**, Sultan'ın yolda iken hatasını öğrenmesine rağmen îdam edilmeyip sadece azledilmişti. Fakat Bağdat'ta daha bol vakit bulan Sultan, O'nun **İbrahim Paşa**'yı Halep'te kışlamaktan men

ederek Tebriz'e yönlendirmiş olduğunu da öğrenince, bu çok sevdiği adamı gözünü kırpmadan harcadı. Bazıları, O'nun **Sultan Süleyman** nezdindeki itibarını kullanarak **Makbul İbrahim Paşa**'ya âmir kesildiğini ve Paşa'nın bundan rahatsız olarak Padişah'a tesir edip îdamını temin etmiş olduğunu söylerler. Fakat bu görüşün doğruluk payı azdır. Zira **"Irakeyn Seferi"** denilen bu sefer, **Makbul İbrahim Paşa**'nın da sahip olduğu had-siz-hudutsuz itibarının zirvesinden dönüşe geçmesine sebep olmuştur. Bunun tezâhürleri İstanbul'a döner dönmez ortaya çıkacak ve O'nun için bu sefer, Padişa-h'tan **"Iraklaştıran Irakeyn Seferi"** olduğu anlaşılmış bulunacaktır.

-VII-

MAKBULKEN MAKTUL OLUŞU

Sultan Süleyman Han'ın **"Irakeyn Seferi"** denilen bu seferde, Bağdat'ta dört ay gibi uzun bir müddet oyalanması, İran Şahı **Birinci Tahmabs**'ın ortaya çıkma ihtimâline binâendi. Çünkü O, İran Ordusu'nu bir daha belini kolay kolay düzeltemeyecek sûrette yenmedikçe, onlardan aldığı şehir ve kasabaları uzun müddet elinde tutamayacağını çok iyi biliyordu. **Şah Tahmabs** ise, Osmanlı Ordusu'nu Doğu Anadolu ve Azerbaycan içlerinde boşu boşuna dolaştırıp yormak ve karşılaşılması muhtemel olan yiyecek sıkıntısı neticesinde geriye dönmelerini temin etmek istemekteydi. Şah, **Sultan Süleyman**'ın İstanbul'a avdetinden sonra, Doğu Anadolu'da kaybettiği yerleri kolayca geri alabileceğini plânlıyordu.

Her tarafa saldığı casuslarla **Şah Tahmabs**'ı tâkip ettirip O'nun nerede saklandığını öğrenmeye çalışan **Sultan Süleyman**, nihayet düşmanın Sultâniye istikametinde ilerlemekte olduğu haberini alınca, Bağdat'tan ayrılıp kuzeye doğru ilerlemeye başladı. Bağdat Vâliliği'ne eski Diyarbekir vâlisi **Süleyman Paşa**'yı tâyin ederek oradan ayrıldı. Bir Macar mühtedîsi (sonradan müslüman olan) **Süleyman Paşa**'nın emrine, bini okçu olmak üzere, iki bin kişilik bir muhâfız kuvveti bıraktı.

İleri harekâta devam ederek tekrar Tebriz'e geldi. Hiçbir mukavemetle karşılaşmadığından, bu, Tebriz'in üçüncü defa işgâli demekti. Tebriz'de, Şah'ın sarayına geçip oturdu ve İran kuvvetleri hakkında mâlumât toplayarak harp hazırlığına girişti.

Bu sırada artık **"Paşa"** sıfatıyla anılmaya başlayan **Ulemâ Han** da emrindeki kuvvetlerle gelerek Osmanlı Ordusu'na iltihak etti. Şah'ın yazlık sarayı bulunan Uçak Yaylası'na yerleşti.

Sultan Süleyman, Tebriz Sarayı'nda on sekiz gün kaldı. Bu esnada Şah tarafından sulh talebiyle gelen **"Ustaclu Han"** ismindeki elçi, Veziriazam **İbrahim Paşa** tarafından kabul olunarak sulh talebi reddedildi. **Ustaclu Han**, daha önce de **Sultan Süleyman**, Tebriz'e doğru ilerlemekte iken Sarıkamış'ta da gelmiş ve aynı taleplerde bulunmuştu. Bu, Şah'ın sulh teklifinin ikinci defa reddedilişi demekti.

Şah, Osmanlılarla harbi göze alamıyordu. Onlarla her ne pahasına olursa olsun, bir sulh akdini gerçekleştirdikten sonra dönüp gitmelerini sağlamak ve ondan sonra harekete geçmek niyetinde idi. Fakat O'nun bu kendisi hesabına çok akıllıca olan pasif tavrı sebebiyle

İran ileri gelenleri arasında ihtilâflar çıktı. Onlardan bazıları Şah'ı korkaklıkla itham ederek Osmanlı tarafına geçtiler ki, bunlar arasında çok ehemmiyetli olarak **Tahmabs**'ın kardeşi olan **Sam Mirza** da vardı.

Sultan Süleyman tarafından büyük bir alâka ve iltifatlarla karşılanan **Sam Mirzâ**'nın Osmanlı Padişah'ına biat etmesi sebebiyle O'na İran'daki bazı yerlerin idâresi terk olunarak Safevîler arasında başlayan bu ihtilâf takviye edilmek istenmişti.

Bundan sonra **Şah Tahmabs**'tan üçüncü defa bir elçilik heyeti geldi ve bunlar Irak arazisinin Osmanlı ve İranlılar arasında taksimini teklif ettiler. **Şah Tahmabs** tarafından yapılan bu teklife göre, **"Irak-ı Arap"** denilen batı kısmının Osmanlılar'a, **"Irak-ı Acem"** denilen doğu kısmının ise, İran'a bırakılması isteniyordu. Bu teklif de öncekiler gibi reddedildi.

Bu durumda Şah'ın, kat'î olarak ortaya çıkmayacağı anlaşılınca, **Sultan Süleyman**, Tebriz'den ayrılmaya karar verdi. Çünkü bir taraftan da batı cephesinde can sıkıcı işler olmaktaydı. **Sultan Süleyman**'ın doğuda sefere çıkmasını fırsat bilen Almanya ve İspanya İmparatoru **Şarlken**, Tunus'a karşı harekete geçmiş burayı müdafaa eden **Barbaros Hayreddin Paşa**, devletten destek sağlanamadığı için müdafaada kifâyetsiz kalmış bulunmakta idi. Bu bakımdan batı cephesinde yapılacak işler zuhur ettiğinden, doğuda daha fazla eğlenmek istemeyen **Sultan Süleyman**, güzergâhtaki birçok şehirlerde kısa kısa tevakkuflardan (duraklamalardan) sonra 8 Ocak 1536 tarihinde İstanbul'a vâsıl oldu.

Şehir, bu büyük hükümdarın dönüşü için baştan başa meş'alelerle donatılmış, O'nun halkın alkışları

arasında girdiği İstanbul'da beş gün, beş gece şenlikler tertip edilmiştir. **Sultan Süleyman**, o güne kadar bir tek yediği ayrı giden Veziriazam **Makbul İbrahim Paşa** hakkında bazı endişe ve tereddütlerle payitahtına dönmüştü. Günlerce O'nun hakkında bir karar verebilmek için derin derin düşündü ve bazı emin adamlarıyla da tahkikâtlar yaptırdı.

İbrahim Paşa'nın Avusturya elçilerini kabul ettiği zaman, onlara yüksek perdeden söylediği sözleri gün gününe haber almıştı. Fakat bundan bir rahatsızlık duymamıştı. Çünkü ecnebîlere karşı Sadrazamın gücü, kuvveti, îtibarı ve zenginliği hakkında söylenenler, aynı zamanda devleti onlara karşı üstün göstermek demek olduğu için hoş karşılanabilirdi. Zihnen şöyle bir mukâyese de yapıyordu:

İslâm'da altın kab-kacak kullanmak haram olduğu hâlde, Topkapı Sarayı'nda Şeyhülislâm fetvasıyla altın tabaklar kullanılıyordu. Ancak bu kullanış, sadece ecnebî sefîrlere bir ziyâfet verildiğinde câiz görülmüştü. Çünkü devleti yabancılara karşı zengin ve kudretli göstermek, maslahat gereği olarak câiz görülmüştü. Bu câiz görülüşteki mantığı, **Makbul İbrahim Paşa**'nın kendisini takdim edişteki mübalağa ile kıyaslayarak hoş görmek yolunu tercih etmişti. Şimdi **"Irakeyn Seferi"** dolayısıyla **İbrahim Paşa**'nın bu böbürlenme meylinin yeni tezâhürleri ortaya çıkmış bulunuyordu. Bu sebeple O'nun Avusturya elçilerine söylediği:

"–Benim yaptığım yaptıktır. Bir seyisi paşa yapabilirim. Efendimin mâlumâtı olmadan istediğim gibi memleketler, krallıklar verebilirim. O'nun verdiği şey, benim tasvibim olmazsa, iradesi geçersiz kalır. Bilâkis ben emrettiğim hâlde, O uygun görmezse, benim emir-

lerim icrâ olunur, O'nun ki değil!.. Sulh ve harp benim elimdedir. Devletin hazinesi, benim emrim altındadır. Padişah benimkilerden daha mükellef elbiseler içinde değildir. Benim servetim, daima el dokunulmamış olarak kalır. Çünkü O, bütün masraflarımı karşılar. O'na tâbî krallıklar, memleketler ve hazine benim emrimdedir. Bunları istediğim gibi idâre ve sarf ederim." tarzındaki yüksek perdeden söylenilmiş olan sözler, kendisine rapor edilmişti.

Bu raporu buldurup okudu. Bu raporda **İbrahim Paşa**'nın, elçilere söylediği şu sözler de vardı:

"Padişahın iki mührü vardır. Biri kendisinde durur, öteki de bende bulunur. Zira kendisi ile benim aramda bir fark bulunmasını istemez.

Bu büyük devleti idare eden benim; her ne yaparsam yapılmış olarak kalır, zira bütün kudret benim elimdedir, memuriyetleri ben veririm, eyâletleri ben tevzî ederim; verdiğim verilmiş, reddettiğim reddedilmiştir. Büyük Padişah, bir şey ihsan etmek istediği yahut ihsan ettiği zaman bile eğer ben O'nun kararını tasdik etmeyecek olursam, gayr-i vâkî gibi kalır, çünkü her şey: Harb, sulh, servet, kuvvet benim elimdedir. Bunları size söylememden maksad, merâmınızı serbestâne söylemeye cesâret vermek içindir."

Bu sözleri, zihninde yeniden değerlendiren **Sultan Süleyman**, O'nun Irakeyn Seferi esnasında, **Ulemâ Paşa**'ya bir **"Saltanat Şirketi"**nden bahsetmiş olmasıyla birleştirince O'nun daha önce Bizanslılar ve Selçuklular'da görüldüğü gibi kafasında bir saltanat ortaklığı fikri mevcud olup olmadığı yolunda bir şüpheye katıldı.

İskender Çelebi'den, O, Bağdat'ta idam edilmeden,

hatta güzergâhta vazifeden azlolunmadan daha önce, kendisinden bu sefer boyunca beraber bulunduğu **Makbul İbrahim Paşa** hakkında bir rapor istemişti. Bunun sebebi de **İbrahim Paşa**'nın, Padişah, Tebriz'e gelip onlarla birleşmeden önce sağa-sola aynen padişah fermanlarını taklîden fermanlar gönderdiğine dâir bir bilginin kulağına gelmiş olmasıydı.

Osmanlı Devleti'nde **"fermân"** veya **"berât"** denilen tarihî vesîkalar, sadece Padişah adına ve O'nun irâdesini aksettirmek üzere tanzîm olunurdu. Padişah'tan başka hiçbir kimsenin, bu nâmı taşıyan bir vesîkaya imzâ koyması aslâ câiz görülmezdi.

İskender Çelebi'nin, Padişah'a, Tebriz'de takdim eylediği rapora göre, **Makbul İbrahim Paşa**, şekil şartları itibariyle aynen Padişah fermanları gibi fermanlar tanzim edip sağa sola dağıttığı ve altına da **"Serasker Sultan"** yazarak imzâ etmiş olduğuna dâir bir beyân vardı. Padişahlar, fermânın altına imzâ koymazlar, onların tepesinde imza yerine kaaim olmak üzere tuğraları bulunurdu.

İbrahim Paşa'nın tanzim ettiği fermanlarda, **Sultan Süleyman**'ın tuğrası bulunmakla beraber alt taraflarında **"Serasker Sultan İbrahim"** ibaresi bulunmaktaydı.

Sultan Süleyman, bu ibâre üzerinde çok düşündü. Bu Türkçe bir ibare kabul olunursa, **"Serasker olan Sultan İbrahim"** olarak anlaşılırdı ki, bu pek vahimdi. Lâkin Farsça bir terkip (tamlama) olarak kabul olunursa **"Serasker-i Sultan, İbrahim"** olarak mütâlaa edilebilirdi. Bu takdirde de **"Sultanın Seraskeri olan İbrahim"** demek olurdu.

Sultan Süleyman, bu ibâreyi nasıl kabul etmesi lâzım geldiği hususunda uzun uzun düşündü. Sonra **İskender Çelebi**'nin raporunu çıkarıp bir kere daha okudu. Bu raporda **İskender Çelebi**, Padişah'a hitâben şöyle diyordu:

"–Hünkârım!... **İbrahim Paşa**, öteden beri mutaazzım (büyüklük taslayan) bir adamdı. Irakeyn Seferi'ne çıkmadan önce, kendisine sahip olduğu ünvânlara ilâveten bir de **"Seraskerlik"** tevcih edişiniz, O'nu büsbütün şımarttı. Kendisi tarihimizde görülmemiş bir sûrette henüz otuz yaşına girmeden ve sadece **"Odabaşılık"** tecrübesine sahip iken **"Paşalık"** ve **"Veziriazamlık"**la taltîf olunmuştu. Buna ilâveten kısa bir zaman sonra kız kardeşiniz **Hatice Sultan** ile evlendirilerek bir anda **"eniştelik"** pâyesine nâil olmuştur. Bütün bu üstün mevkî ve pâyelere ilâveten bir de **"Rumeli Beylerbeyliği"** rütbesini elde etmişti ki, basit bir korsan çocuğunun, bu kadar nîmet karşısında şaşırıp hazımsızlık göstermesinden daha tabiî ne olabilirdi?! O da bu tabiî olanı yaptı. Hatırlarsanız, **Ferdinand**'ın elçilerini kabul edişte bir defasında benim de şâhid olduğum, yüksek perdeden ve gâyet mübâlağalı bir sûrette kendini takdîm edişi, bu hazımsızlığın bence ilk tezâhürüydü."

Rapor, bundan sonra **İbrahim Paşa**'nın elçilere karşı kendisini âdetâ Padişah'tan üstün görerek böbürlenişine âid yukarıya alınan sözlerini naklettikten sonra, şöyle devam ediyordu:

"**İbrahim Paşa**, belki de **«sultan»** kelimesini kullanacak kadar ileriye gitmeyecekti. Lâkin benim gibi kendisinin mâiyetine verdiğiniz ve sizin **"paşalık"**la taltif eylediğiniz **Ulemâ Han**, O'na çok menfî bir sûrette te'sir etti.

Yüksek mâlumlarınız olduğu üzere, O, Irakeyn Seferi için tek başına ve öncü mâhiyetinde olmak üzere, Bağdat üzerine gönderilmişti. Arkadan sizin de teşrif edeceğinizi bilmeyenler, İran Şâhı üzerine Osmanlı Sadrazamının gönderilmiş olduğunu yadırgayarak:

"–Bir hükümdara karşı tertip edilen seferin başında, rakip hükümdarın olması gerektir. İran Şahı'na karşı da başımızda **Sultan Süleyman** bulunmalıydı. Osmanlı Sadrazamı, İran Şahına muâdil (eşit) değildir." diyorlardı.

Bunu öğrenen **Makbul İbrahim Paşa**, durumu, **Ulemâ Han** ile istişâre etti. O, Padişahın da gelip bu sefere katılacağını, her tarafta duyurmak istiyordu. Fakat **Ulemâ Han**, kendisine şu telkinde bulundu:

"–İran'da bizdeki gibi birçok üst kademe devlet adamı vardır. Bunlara vazifelerini gösteren bir sıfat yerine «**Han**» veya «**Sultan**» denilmektedir. Hatta bizim «**Şah**» sıfatıyla andığımız İran Hükümdarı aslında «**şehinşâh**» yani «**şahlar şahı**»dır. Çünkü mâiyetinde şah sıfatını hâiz birçok umûmî vâli vardır."

Makbul İbrahim Paşa, benim de hazır bulunup işittiğim bu sözlere karşı:

"–**Ulemâ Han**!" dedi. "Bu Acem mübâlağasıdır. Mâlum, Acemler mübâlağayı çok severler. İran Şahı'nın ülkesi, bir hükümdara bile az gelecek bir durumda olduğu hâlde böyle «**Şehinşâh**» gibi mübalağalı bir ünvân taşımaları bence komiktir." dedi ve sonra ilâve etti:

"–Bu bizde me'nus (alışılmış) bir şey değildir."

Ulemâ Han:

"–Hayır!.." dedi "Ben **Sultan Süleyman**'ın Fransız

Kralı **Fransuva**'yı hapisten çıkarmak için gönderdiği mektupta kendisinden **«Sultanü's-Selatin»** (Sultanlar Sultanı) olarak bahsedildiğini gördüm. Bu aynen **«Şehinşâh»** gibi bir tâbir değil mi?!..

Hem Osmanlı Tarihi'nde bazı şehzâdelerden, onlar bir gün bile tahta geçmiş olmadıkları hâlde muttariden (kesintisiz) **«sultan»** diye bahsedildiğini bilmiyor musun?! Hiç olmazsa, İstanbul Fâtihi **Sultan İkinci Mehmed**'in bedbaht oğlu **Cem**'den tarihte hep **«Cem Sultan»** sûretinde bahsedildiğini işitmedin mi?!... Bana göre sen de İran Hükümdarı **Şah Tahmabs**'a karşı **«sultan»** ünvânını kullansan, bu Osmanlı Tarihi'nde kanaatimce bir bid'at (yenilik) olmaz."

Bunları söyleyen **Ulemâ Han**, serdettiği bu fikri te'yid için şunu da ilâve etti.

"–Babaları hânedân mensubu olan kız çocuklarından **«Ayşe Sultan, Fatma Sultan»** gibi ünvânlarla bahsedilmiyor mu?! Evlâdı padişah olan kadınlarsa, kendileri hânedân mensubu bulunmadıkları hâlde **«Vâlide Sultan»** diye anılmıyorlar mı?!"

Bu sözler karşısında, **Makbul İbrahim Paşa**:

"–O tâbir aslında **«Vâlide-i Sultan»**dır, yani **«sultanın anası»** demek olduğu hâlde, bu Farsça terkip (tamlama) **«vâlide sultan»** şekline dönüşmüştür." yolunda itiraz edince, **Ulema Han**:

"–Peki, babası hânedân mensubu olmayıp da sadece anası hânedân olan kız çocuklarına **«hanım sultan»** denilmesine ne diyeceksin?! Onların erkek kardeşleri **«beyzâde»** veya analarına nisbetle **«sultanzâde»** olarak anılırken, bunların kız kardeşlerine **«hanım sultan»** denilmesi garip değil mi?!...

Bütün bunlar gösteriyor ki, «**Sultan**» kelimesinin padişahtan gayri bir şahıs için kullanılmasında hiç bir mahzur yoktur. Sen sağa-sola gönderdiğin fermanların baş tarafında **Sultan Süleyman Hazretleri**'nin tuğrasını kullandıktan sonra, alt tarafına «**Sultan İbrahim**» olarak imzalamanda hiç bir mahzur olmaz. Esâsen padişahlar tarafından verilen fermanların altında da mâbeyn başkâtiplerinin imzâsı bulunur. Senin imzan da bu makamda kullanılmış olabilir." dedi.

"–Padişahım!.. Veziriazam **İbrahim Paşa**, **Ulemâ Han**'ın bu izahatından sonra, sağa-sola gönderdiği fermanların altına kendi imzasını koymaya cür'et etti.

Yine de insaf veya tereddüdünü göstermek üzere, **Sultan İbrahim** kelimelerinin önüne bir **"Serasker"** kelimesini de yazdı ki, icabında **"Serasker-i Sultan İbrahim"** yani **"Sultanın Başkumandanı İbrahim"** mânâsında kullanılmış olduğunu iddia edebilsin. Şimdi kendisini çağırıp sorsanız, durumu, böyle izah edecek olduğunu sanırım."

Sultan Süleyman, raporun bu noktasında elindeki kâğıdı sehpa üzerine bıraktıktan sonra yine bir hayli düşündü. Bunu **Makbul İbrahim Paşa**'ya sorsa, bugüne kadar devam eden sıkı fıkı münasebetleri karşısında yakışıksız olup olmayacağı hususunda bir hayli tereddüdden sonra raporu tekrar eline alıp okumaya devam etti.

Raporun bundan sonrası, târihî bir vak'a naklederek Padişah bunun üzerinde düşünmeye dâvet olunuyordu:

"–Sultanım!" deniliyordu raporda; "Peygamber Efendimizin medhine mazhar olmuş bulunan **Fâtih Hazret-**

leri'nin **Çandarlı Halil İbrahim Paşa**'yı îdâm ettirişini hatırlayınız. Tarihlerin yazdığına göre, güyâ O, Bizans Hükümdarı'ndan rüşvet alması sebebiyle İstanbul'un fethine muhâlif kalmış imiş. Hattâ muhâsara sırasında Bizans'tan bir çok kereler hediye olarak taze balıklar gönderilmiş de balıkların karnına altınlar yerleştirilerek bu sûretle **Halil Paşa**'ya rüşvet verilmiş imiş. Benim kanaatim, halk arasında yaygınlaşan bu dedikodu, **Fâtih Hazretleri**'nin kasden yaygınlaştırdığı, asılsız bir iddiadan ibaretti. O büyük Sultan, **Halil Paşa**'yı bambaşka sebeplerle ortadan kaldırmayı kafasına koymuş ve bu hareketin halk nezdinde yadırganmaması için böyle bir şâyiâ çıkartmıştı.

Halil Paşa'nın idam edilmesi, bence O'nun sahip olduğu hududsuz servet ve şöhret sebebiyledir. Çünkü devletimizin kuruluşundan itibaren daima Padişahlık makamında bir **«Osmanoğlu»** bulunduğu gibi **«Veziriazamlık»** makamında da **«Candaroğulları»**ndan birinin bulınması, âdetâ kesintisiz gerçekleşen bir kâide idi. Sanırım **Halil Paşa**, bu âilenin veziriazamlık makamında bulunan beşinci veya altıncı şahsiyetiydi. Hudutsuz serveti ve şöhretiyle padişahla yarışabilecek bir mevkide bulunuyordu. Servet ve şöhretin, herhangi bir harekette kendisinin desteklenmesi için en müessir iki vâsıta olduğu muhakkaktır. İşte bundan dolayıdır ki, rüşvet dedikodusunu bahâne ittihaz ederek o büyük Sultan, **Halil Paşa**'yı idam ettirmiştir.

O güne kadar **"siyâseten katl"** selâhiyeti sadece hânedân mensupları hakkında kullanılmışken, o dâhî hükümdar ceddiniz **Sultan Fatih Hazretleri**, sanırım ilk defa olarak bu selâhiyeti bir veziriazam için kullanmıştır ki, bu, O'ndan sonra bu devlette hukûkî bir düstur olarak

kullanılagelmiştir. Fakat hatırlayınız, **Fâtih Hazretleri,** bu idam üzerine öyle şiddetli bir muhalefetle karşılaşmıştı ki, **Halil Paşa**'nın müsadere edilen mallarını geriye vermek mecburiyetinde kalmıştır.

Siyâseten katledilen bir kimsenin mallarına devletçe el konulmasının da diğer yüksek rütbeli devlet memurları için rüşvetten ve zenginleşmek gayretinden berî durmaları hususunda bir gözdağı olduğu muhakkaktır. Siyâseten katledilen bir kimsenin malı olmasa dahî, O'nun vârislerine devletçe kayd-ı hayat (yaşadığı müddetçe) şartıyla normal bir maaş bağlanmasının da devletimizde tatbik olunageldiği yüksek mâlûmlarınızdır.

Bunun yanında zât-ı âlinize bir diğer hususu da hatırlatmama müsaâde buyurunuz.

Selçuklu Devleti'nin inkirazından (yıkılmasından) sonra, Anadolu, birçok beylikler halinde parçalanmıştı. **"Tevâif-i Mülûk"** denilen bu beylikler, ecdadınız tarafından birer birer ortadan kaldırılarak **"Anadolu Türk Birliği"** sağlandığı hâlde, bu beyliklerin idârecilerinden hiçbiri bu devlette istihdam olunmuş (kullanılmış) ve yüksek mevkîye getirilmiş değildir. Bunun sebebi de hiç şüphesiz böyle kimselerin tabanda, yani halk arasında bir desteğe mazhar olabilmek ihtimali idi. Bundan dolayıdır ki, ecdâdınız böyle mevkiler için halk desteğine nâil olmak ihtimali bulunmayan **"Dönmeler"**i tercih eder olmuşlardır. **İbrahim Paşa** da aslen bir Rum dönmesi olduğu cihetle, O'nu cezalandırdığınız takdirde kimsenin kılı kıpırdamak ihtimali yoktur.

Devletimizin bölünme tehlikesi, o büyüyüp genişledikçe daha fazla muhtemel olduğundan, dönme vezir kullanma, sonraları daha çok tercih edilmiştir. Bir vezirin servet ve şöhretçe Padişahımızla yarışabilecek bir

duruma gelmesi, devletimizin geleceği bakımından en büyük bir tehlikedir!..

Raporuma nihayet verirken, bir hususu da dikkatlerine arz etmek isterim:

Mâlûm olduğu üzere, **Makbul İbrahim Paşa**'nın **Mehmed Bey** adında bir evlâdı vardır. Bununsa **"Mehmed Şah"** sûretinde isimlendirilmiş olması dikkat çekicidir. Benim âcizâne kanaatime göre, **İbrahim Paşa**, sizin makamınıza göz dikmiş bir kimsedir. En azından vaktiyle Bizans'ta ve Selçuklularda olduğu gibi saltanat makamını bir **"şirket-i müştereke"** (eş başkanlık) hâline getirmek istemektedir.

Gereğinin icrâsı için, bendeniz şahsen şâhid olduğum vak'alara istinâden bildiklerimi arz ederken «ihtirâmât-ı fâikamı» (üstün hürmetlerimi) arz ederim.

Kulları **İskender Çelebi**"

Raporu bu sûretle okuyup bitiren **Sultan Süleyman**, tekrar derin derin düşüncelere daldı.

Acaba **Makbul İbrahim Paşa**, böyle bir rapordan haberdar olduğu için mi Bağdat'ta **İskender Çelebi**'yi kendisine uzun uzun kötülemiş ve O'nun îdam edilmesini sağlamıştı. Bu ve benzeri şüphelerin zihnini işgal ettiği **Sultan Süleyman**; bu raporda yazılanları daha Tebriz'de iken **İbrahim Paşa**'nın yakınında bulunan başka görgü şâhidlerinden de tahkik etmiş olduğu cihetle bütün söylenenlerin doğruluğuna kanaat getirdi. Diğer taraftan karısı **Hürrem Sultan** da Irakeyn Seferi'nden döndüğü günden beri, her vesîle ile **İbrahim Paşa**'nın aleyhinde konuşuyor, O'nun batılı Hıristiyan devletlerle temaslarına âid bazı can sıkıcı dedikodular aktarıyordu.

Gerek **İskender Paşa**'nın ve gerekse karısı **Hürrem Sultan**'ın **İbrahim Paşa** hakkında kasıtlı hareket edip etmedikleri hususunda bütün ihtimalleri dikkate alarak uzun uzun düşündü. Zihninde **Makbul İbrahim Paşa**'nın, o sırada Manisa sancakbeyliği yapmakta olan **Şehzâde Mustafa** ile ilgili olarak yakın alâkasına dâir bazı hâdiseler canlandı. Acaba **Hürrem Sultan**, üvey evladı olan **Şehzâde Mustafa** ile **İbrahim Paşa** arasındaki muhabbetli alâkadan rahatsız mı olmuştu?! Bu da **İbrahim Paşa** hakkında öğrendiği hususlar içinde bir tereddüt noktası olarak zihnini bir hayli işgal etti. Fakat asıl ehemmiyetli olarak O'nun tanzim ettiği fermanların altına **"serdar"**, **"sultan"** ve **"İbrahim"** kelimelerini birlikte yazmış olmasıydı. Bu ibâre, Farsça bir terkip sûretinde okunursa, yazılmadan okunan bir **"ı"** veya **"i"** söylenilerek **"serasker-i sultan"** yani **"Sultanın Seraskeri"** sûretinde telâkki olunabilirdi. Bu takdirde bir beis yoktu. Diğer gurur tezâhürleri de devleti yüceltmek maksadıyla kabul olunarak hoş görülebilirdi.

Bunları düşünen **Sultan Süleyman**'ın hatırına geldi ki:

"Bu ibâre **«serasker-i sultan»** olarak kabul olunursa, ondan sonra kullanılan **"İbrahim"** kelimesinin sonuna bir **"Paşa"** kelimesinin ilâvesi gerekirdi. Şimdiye kadar bir vesîkayı **"Veziriazam İbrahim Paşa"** diye imzalamış olan bir kimse, bu defa, neden bunu kaldırarak fermanlara **"Serasker Sultan İbrahim"** şeklinde imza atmıştı?!

Raporun **Çandarlı Halil Paşa** için zikrettiği servet ve şöhret gibi îdam sebepleri, **Makbul İbrahim Paşa**'da fazlasıyla mevcuddu. O'nun Irakeyn Seferi'nde hiç yoktan, sebepsiz olarak kendisine yakınlık gösteren bazı

şahıslara devlet hazinesinden seksen bin altın dağıtmış olduğunu da bu sefer esnasında öğrenmişti. Üstelik bağlılıklarını arz etmek üzere nezdine gelen bazı kürt beylerinin kendisine takdim ettikleri gâyet kıymetli bir Kur'ân-ı Kerim'i de kabul etmediğini duymuştu. Bu sonuncu noktayı, O'nun At Meydanı'ndaki köşkü önüne diktirdiği heykelleri de hatırlayarak değerlendiren **Sultan Süleyman**, zihnindeki bütün bu tereddütleri gidermek için **İbrahim Paşa**'yı herhangi bir sûrette yoklayıp ağzından bir lâf almak ihtiyacını hissetti.

Devrin şâiri **Trabzonlu Figânî**, O'nu hicveden Farsça bir beyit yazmıştı. Halk içinde **Makbul İbrahim Paşa**'yı sevmeyenler, bu beyti:

"Bir Halil evvel gelüp esnâmı kılmıştı sikeşt

Sen Halilim şimdi geldin halkı kıldın putperest"

sûretiyle türkçeleştirerek O'nu tezyif (alay etme) ediyorlardı.

Sultan Süleyman, on üç yıldan beri kesintisiz veziriazamlık yapmakta olan **Makbul İbrahim Paşa**'nın aklında iddia edildiği gibi, **"Sultan olmak arzusu yatıyor mu?"** diye uzun uzun düşündü. Bunu kendisini tedirgin etmeden nasıl öğrenebileceği yolundaki derin düşünceler sonunda, zihninde bir plân belirdi.

O gün kendisinin Irakeyn Seferi'nden dönüşünden sonraki altmış yedinci gündü. İstanbul'a geldiğinden beri zihninde hep bu mesele vardı. Bir türlü karar veremiyordu. O gün 1536 yılının 18 Mart Cumartesi günüydü. Aynı zamanda Ramazan'dı. Paşa'yı bir iftara çağırıp

sonra da kendisiyle satranç oynamayı düşündü. Oyuna dalan insanlar, gevezelik nev'inden mânâlı manasız birçok söz söylerler. Böyle bir dalgınlık ânında **Makbul İbrahim Paşa**'nın zihnindeki tasavvura delil olabilecek bir söz yakalayabilmek ümidiyle, Sultan, O'nu iftara yakın bir zamanda saraya çağırttı.

Normal olarak padişahlar yemeklerini tek başına yerlerdi. Bu, onların zehirlenmesi ihtimaline karşı bir tedbir olduğu gibi aynı zamanda hükümdarlık vakar ve mehâbetini muhafaza edebilmek maksadına bağlı bir tedbirdi. Padişahın yiyeceği yemekler, kapaklı bakır kablara konur ve aşçıbaşı tarafından husûsî bir sûrette bu kalaylı bakır kablar, mühürlenmiş olarak Padişah'ın önüne gelirdi.

Bu tedbir, Padişah zehirlendiği takdirde fâilin kat'î bir sûrette belli olabilmesi içindi. Aynı şekilde, önceleri Dîvanda, sonra da Bâbıâlî teşekkül edince hükümet toplantısında, evrak veya çay kahve getirip götürmek sûretiyle toplantıya girip çıkan hizmetliler, herhangi bir şeye kulak misafir olup da dışarıya sızdırma ihtimaline karşı, daima sağır ve dilsiz kimselerden seçilirdi. Osmanlı Devleti yıkılıncaya kadar ısrarlı bir sûrette devam eden böyle kâidelerin zaman zaman ihlâl edildiği de olmuştur. Bunlardan biri de **Sultan Süleyman Han**'ın, birçok kereler **Makbul İbrahim Paşa**'yla başbaşa ve aynı sahanda yemek yemesidir.

O gün Ramazan ayının yirmi beşinci günüydü. **Sultan Süleyman**, dâvetine icâbet edip gelen **Makbul İbrahim Paşa**'yı, O'nun hakkındaki şüpheleri belli etmeyecek bir sûrette gâyet iyi karşıladı.

Kısa bir hoşbeşten sonra birlikte iftar ettiler, yemek-

ten sonra saray imâmının arkasında akşam namazını edâ ettiler. Akşam namazı ile yatsı arasında memleket ahvâli hakkında uzun uzun görüştüler. Yatsı namazı ve müteâkiben teravih namazını da saray imâmının arkasında kıldıktan sonra, **Makbul İbrahim Paşa**, saraydan ayrılmak için izin istediyse de Padişah:

"–Asla!" dedi. "Şimdi satranç oynayacağız. Seni üç kere üst üste mat etmedikçe göndermem. **İbrahim Paşa**, Padişah ile beraber büyümüş olduğundan sâir devlet adamlarından farklı olarak:

"–O kadar kendinizden emin olmayasınız!.. Beni üç defa arka arkaya mat edecek biri henüz anasından doğmamıştır." dedi. **Sultan Süleyman**:

"–Görelim bakalım." karşılığını vermekle beraber **Makbul İbrahim Paşa**'nın hep aynı gurur ve azamet üslûbuyla konuşmakta olduğunu verdiği cevaptan anladı. Fakat tedirgin veya rahatsız olmuş gibi bir tavır takınmayarak O'nunla karşılıklı olarak satrancın başına oturdu.

Sultan Süleyman, babası **Sultan Selim**'in İran Şâhı'yla satranç mâcerasını biliyordu. Aynen O'nun taktiğini güderek uzun uzun düşünmek sûretiyle beş-on hamle sonrasını hesap ederek karşısındakinin zihninin oyuna teksif edilmesini (yoğunlaşmasını) sağlamak ve bu arada oyunla ilgili lâf ü güzâf sözler sarf etmek ve bunlar mukâbilinde muhâtabının şuuraltını aksettirecek bir söz söyletmek kararında idi. Aynen plânladığı gibi yaptı.

"–Al, şu taşı!"

"–Al şu taşı!" diyerek arka arkaya **Makbul İbrahim Paşa**'ya altı-yedi piyon verdi.

Sonra derin derin düşünceye daldı. Bu uzun düşünce zamanı içinde de ileri geri sözler sarfetti. Bu sözler, kendince sadra şifâ olmayan mukabeleler gördü. Meselâ bir keresinde Şahı sıkıştırıldığında:

"–Sen bunu İran Şahı mı sandın ki, kaçırmak istiyorsun!.." dedi.

İbrahim Paşa, henüz oyunun sihrine kendini kaptırmamış olmalıydı ki:

"–Hâşâ Padişahım! Siz Sultânu's-Selâtînsiniz (sultanlar sultanısınız). Beraber büyüdük. Sizi, benden iyi kimse bilmez!" karşılığını verdi.

Padişah bu **"Sultanü's-Selâtin"** tâbirinden huylanmıştı. Fakat O, muhâtabından daha sarih bir itiraf bekliyordu. Onun için mâlâyâni mâhiyetinde konuşmaya devam etti ise de beklediği cevabı alamadı.

Bu oyun ve onu takip eden ikinci oyun, **Makbul İbrahim Paşa**'nın mat olmasıyla bitti. Vakit gece yarısına yaklaştığı hâlde, **Makbul İbrahim Paşa**, satrancın başından hiçbir oyun kazanmadan kalkmış olmamak için:

"–Oyun üçe kadardır, Padişahım!.." diyerek üçüncü oyuna kendisi tâlip oldu.

Esâsen O'ndan zihnindeki tereddütleri ortadan kaldıracak net bir cevap almadan, Padişah da O'nun yakasını bırakmak niyetinde değildi. Bu arzu, **İbrahim Paşa**'nın satranca kendisini iyice kaptırmış olduğunu gösterdiği cihetle Padişah memnun olmuştu. Fakat bu memnûniyetini belli etmeden:

"–Gel öyleyse, yenilen pehlivan güreşe doymazmış derler!.. Seni bir defa daha mat edeyim de aklın başına gelsin!.." karşılığını verdi.

Oyun yine **Sultan Süleyman**'ın aynı taktikleriyle başladı. Bir an geldi ki, Padişah, **İbrahim Paşa**'nın şâhını her cihetten sıkıştırarak:

"–Şah!" dedi ve sonra ilâve etti:

"–Hadi bakalım **Sultan İbrahim**, kurtar şahını da görelim."

Bu söz üzerine **Makbul İbrahim Paşa**, Padişah'ın O'nu zihnen yönlendirmesinin tesirinde kalarak:

"–**Sultan İbrahim** bunun da bir çaresini bulur, bu defa şâhını sana kaptırıp mat olmaz!" deyiverdi.

Sultan Süleyman, **"Sultan İbrahim"** diyerek O'nun zihnini yönlendirmiş, O da dalgınlıkla bu sözü tekrarlayarak şuuraltındaki sultanlığı kabul etmiş oldu. Siyâsî davranıp:

"–Hâşâ Padişahım. Kulunuz sadece **İbrahim Paşa**'yım." diyemedi.

Sultan Süleyman, tedbirini almış, **Cellât Kara Ali**'yi perdenin arkasında hazır bulundurmuştu. **Makbul İbrahim Paşa**'nın **"Sultan İbrahim"** tavsifi kabullenerek tekrâren telâffuz etmesi, Padişah'ın O'nun hakkındaki tereddütlerini gidermeye yettiği için ânî bir sûrette:

"–Cellaaat!" diye bağırdı.

Perdenin arkasından derhal ortaya çıkan **Cellât Kara Ali** bütün kuvvetiyle hançerini **Makbul İbrahim Paşa**'nın boğazına dayayarak O'nun kesilen kafasının satranç tahtasına düşmesini sağladı.

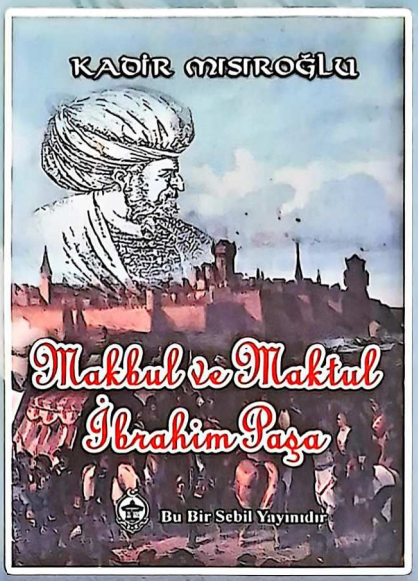
Padişah huzuruna giren her kim olursa olsun, silâh taşıması yasak olduğu için **Makbul İbrahim Paşa** da silâhsızdı. Bu sebeple cellâdın elini tutmaya çalıştıysa

da hiç bir netice elde edemedi. Sultan, O'nun başsız gövdesini göstererek cellâda:

"–Saray hademelerini çağır! Şu pis herifin cesedini buradan kaldırsınlar. Sonra da buradaki kanları silsinler!" tâlimâtını verdikten sonra üzerine sıçrayan kanlar sebebiyle elbisesini değiştirmek üzere harem dairesine geçti.

O güne kadar **"Makbul"** ünvanıyla tanınan **İbrahim Paşa**, bundan sonra **"Makbul ve Maktul" İbrahim Paşa** olarak anılacaktı. Bu hazin son, O'nun için, bir **"makbulken maktul oluş"**tu.

VATAN ÇOCUKLARININ SAF DİMAĞ VE GÖNÜLLERİNE , ONLARIN UFUKLARINI AYDINLATACAK BÜYÜK VE ULVÎ DÜŞÜNCELERİN İLK TOHUMLARINI EKEBİLMEK HERŞEYDEN ZİYÂDE TARİH ŞUURUNUN BESLENMESİYLE MÜMKÜNDÜR.

BU MAKSATLADIR Kİ DERİN BİR İSLAMÎ ŞUURLA YOĞRULMUŞ OLAN OSMANLI TARİHİNİ BAŞTAN BAŞA BİR SERİ ROMAN HALİNDE ORTAYA KOYMAK İHTİYACI HİSSETTİK .

BİR SERİ TEŞKİL EDEN BU ESERLER , BİR TAKIM TARİHÎ KAHRAMANLAR VESİLE EDİNİLEREK GENÇ DİMAĞLARIN İSLAMÎ ESASLARIN FİİLÎ ÖRNEKLERİYLE KAVRAYABİLMELERİ İÇİN YAZILMIŞTIR .

FİKRÎ VE FİİLÎ MUHTEVÂLARI KASDEN SAKATLATILMIŞ GENÇLERİMİZİN , HAKKA VE HAYRA YÖNLENDİRİLMELERİNDE EN MÜESSİR BİR VASITA OLABİLECEK BU ESERLERİN YAYINLANMIŞ OLANLARI -ŞİMDİLİK - ŞUNLARDIR ;

1 - KANLI DÜĞÜN
2 - UZUNCA SEVİNDİK
3 - KIRIK KILIÇ
4 - KAVUKLU İHTİLÂLCİ
5 - DÜZMECE MUSTAFA

ANI
LER
ŞA -
UASI
İBRAHİM PAŞA

ISBN 978-975-580-037-0
9 789755 800370
Sebil Yayınevi